

А. ҲАМИДОВА, Ш. БОБОЕВА, Э. ҶОНМИРЗОЕВ

МАТЕМАТИКА

Китоби дарсӣ
барои синфи

3

Душанбе
«Собириён»

2012

ББК 22.1 Я72+74.262

Ҳ - 34

А. Ҳамидова, Ш. Бобоева, Э. Ҷонмирзоев.

Математика, китоби дарсӣ барои синфи 3-юм. Душанбе, "Собириён", 2012.

Ин китоб дар доираи Лоиҳаи таҷдиди
маориф таҳия ва нашр шудааст.

Муҳаррир: Б. Алиев номзади илмҳои физикаю математика, профессор

Мушовирон: Б. Камолитдинов доктори илмҳои филология, профессор
М. Нугмонов доктори илмҳои педагогӣ, профессор,
Узви вобастаи Академияи
таҳсилоти Тоҷикистон

Истифодаи иҷравии китоб:

№	Ному насаби хонанда	Синф	Соли таҳсил	Ҳолати китоб (баҳои китобдор)	
				Аввали соли хониш	Охири соли хониш
1					
2					
3					
4					
5					

ISBN: 978-99947-822-8-4

© Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон

© Маркази идораи лоиҳаи кредит дар соҳаи маориф

© А. Ҳамидова, Ш. Бобоева, Э. Ҷонмирзоев.

ИШОРАҲОИ ШАРТӢ:

– оғози дарс

– кори дунафарӣ

– кори эҷодӣ

– кор бо калкулятор

– кор дар гуруҳҳо

– дар хотир нигоҳ доред

– диктанти математики

– кори амалӣ

– кори мустақилона

– супориши мушкил

– анҷоми дарс

– вазифаи хонагӣ

БОБИ 1 ТАКРОРИ МАВОДИ СИНФИ 2

ДАРСИ 1. ХОНДАН ВА НАВИШТАНИ АДАДҲО ДАР ДОИРАИ 1000

1. 1) Ададҳоро хонед:

101, 124, 188, 307, 483, 600, 775, 900, 999.

2) 50-ро 10-воҳидӣ то ҳосилшавии 550 зиёд кунед. Адади 750-ро то ҳосил шудани 50 даҳ воҳидӣ кам кунед.

3) Адади 991-ро 1-воҳидӣ то ҳосилшавии 1000 зиёд кунед. Адади 1000-ро то ҳосил шудани 100 садвоҳидӣ кам кунед.

2. Адади 754 пас аз кадом адад меояд? Пас аз адади 754 кадом адад меояд? Дар байни ададҳои 483 ва 490 кадом ададҳо ҳастанд?

3. 1) Адади хурдтарин ва калонтарини серақамаро номбар кунед.

2) Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

755 754 483 490 991 999

К.э

4. Оид ба ҷамъ 6 мисол нависед, ки ҷавобашон 185, 201, 229, 441, 667, 999 бошад.

5. Навишти кӯтоҳи масъаларо истифода бурда масъалаи якамала ва дуамала тартиб диҳед ва онҳоро ҳал кунед:

1) Гули сурх – 220 бех

Гули зард – 90-то кам

Гули зард – чандто ?

2) Гули сурху зард ҳамагӣ чандто?

Д.м

6. Ададҳои 52, 78, 95, 100, 119, 143, 207, 350, 448, 690-ро нависед ва дар зери ададҳои тоқ як хат, дар зери ададҳои чуфт ду хат кашед. Намуна: 19, 110.

7. Тарзи ҳисоббарори ро шарҳ диҳед ва ҳал кунед:

$$\begin{array}{llll} 53 + 6 & 318 + 252 & 570 - 32 & 220 + (300 - 10) \\ 48 - 8 & 415 - 95 & 643 + 27 & (64 + 6) - 30 \end{array}$$

8. Порчае тасвир кунед, ки дарозиа ш 6 см бошад.

ДАРСИ 2. ЧАМЪ ВА ТАРҲ ДАР ДОИРАИ 1000

Д.м

1. 1) Чамъшавандаи якум 539, чамъшавандаи ду юм 400. Ҳосили чамъро ёбед.

2) Фарқи ададҳои 444 ва 160-ро нависед.

2. Нонпаз дар танӯ рӯзи аввал 610-то, рӯзи дигар 150-то зиёдтар нон пухт. Нонпаз рӯзи ду юм чандто нон пухт? Нонпаз дар ду рӯз чандто нон пухт?

3. Мисолҳоро ҳисоб кунед ва натиҷаро бо калкулятор санҷед:

$$\begin{array}{r} 341 \\ + 172 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 463 \\ - 323 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 391 \\ + 509 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 876 \\ - 497 \\ \hline \end{array}$$

4. Тарзи ҳисоббарори ро шарҳ дода мисолҳоро хатти ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 591 + 189 \\ 625 + 168 \end{array} \quad \begin{array}{r} 648 - 199 \\ 741 - 220 \end{array}$$

5. Катакҳои сафед ва сурхи тахтаи шохматро ҳисоб кунед. Тахтаи шохмат ҳамагӣ чанд катак дорад?

6. Боғбон дар боғ 118 бех ниҳоли хурмо ва 90 бех зиёдтар ниҳоли себ шинонд. Боғбон ҳамагӣ чанд бех ниҳол шинонд?

7. Мисолҳоеро ҷудо карда, нависед, ки ҷавобашон 200 ё 208 бошад:

1) $214 - 14$	$480 + 8$	$512 - 312$	$332 - 132$
$215 - 72$	$326 - 38$	$328 - 128$	$834 - 634$
$428 - 220$	$578 - 370$	$200 + 8$	$935 - 720$

8. Ҷадвалҳои зарб ва тақсим ба 4, 5 ва 6-ро ба хотир оред.

ДАРСИ 3. САНЦИШИ ҶАМЪ ВА ТАРҲ

1. Амали тарҳро бо ду роҳ санҷед:

$80 - 30$	$140 - 40$	$125 - 15$	$333 - 239$
$50 + 30$
$80 - 50$

2. Ҳисоб кунед:

$220 - 15$	$140 - 60$	$700 - 200$	$999 - 700$
$205 + 15$	$80 + 60$	$500 + 200$	$299 + 700$
$220 - 205$	$140 - 80$	$700 - 500$	$999 - 299$

Мисоли якумро ҳисоб карда, гуед, ки мисолҳои дуюм ва сеюми ҳар як сутун аз мисоли сутуни якум чӣ тарз ҳосил карда мешаванд?

Агар ҳосили фарқ ва тарҳкунандаро ҷамъ кунем, тарҳшаванда ҳосил мешавад. Агар аз тарҳшаванда ҳосили фарқро тарҳ кунем, тарҳкунанда ҳосил мешавад.

3. Амали ҷамъро ҳисоб кунед ва санҷед.

$$\begin{array}{r} + 215 \\ + 326 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 240 \\ + 437 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 263 \\ + 280 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 612 \\ + 258 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 739 \\ + 251 \\ \hline \end{array}$$

4. Амали тарҳро ҳисоб кунед ва санҷед.

$$\begin{array}{r} - 515 \\ - 326 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 740 \\ - 437 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 863 \\ - 280 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 612 \\ - 258 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 739 \\ - 251 \\ \hline \end{array}$$

5. Ҷамшед дар таътили тобистона ба амали ҷамъ 48-то мисол, Ойша 12-то зиёд мисол ҳисоб кард. Онҳо ҳамагӣ чандто мисол ҳисоб карданд?

6. Ададҳоро хонед ва онҳоро нависед:

205, 333, 427, 505, 699, 790, 854, 888, 900, 901.

7. Мисолҳоро ҳисоб кунед ва дуруст будани онҳоро санҷед.

$$\begin{array}{r} + 325 \\ + 244 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 432 \\ - 183 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 527 \\ + 289 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 733 \\ - 438 \\ \hline \end{array}$$

ДАРСИ 4. ЗАРБ ВА ТАҚСИМ

1. Расм ва баробариҳоро мушоҳида кунед, фарқ ва монандии онҳоро гӯед.

$$3 + 3 = 2 + 2 + 2$$

$$4 + 4 = 2 + 2 + 2 + 2$$

$$3 \cdot 2 = 2 \cdot 3$$

$$2 \cdot 4 = 4 \cdot 2$$

$$6 : 2 = 3; \quad 6 : 3 = 2$$

$$8 : 4 = 2; \quad 8 : 2 = 4$$

Хосияти ҷойивазкунии зарбро ба хотир оред.

2. 1) Дар мағоза 6-то мошинчаи 9-сомонӣ фурӯхта шуд. Арзиши ҳамаи мошинчаҳоро ёбед.

2) Барои харидани 6-то мошинча 54 сомонӣ дода шуд. Нархи 1-то мошинчаро ёбед.

3. Ин донаи шоҳмот шоҳ ном дорад.

Дар қуттии шоҳмот **чанд** дона шоҳ ҳаст?

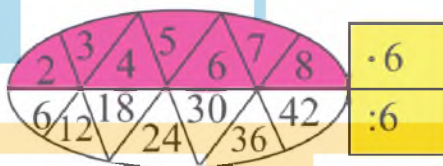

4. Ифодаҳоро **хонед** ва **қиматашонро** ҳисоб кунед

$\begin{array}{r} + 289 \\ + 111 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 310 \\ + 250 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 470 \\ + 350 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} + 555 \\ + 323 \\ \hline \end{array}$
$\begin{array}{r} - 812 \\ - 410 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 976 \\ - 542 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 844 \\ - 505 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} - 909 \\ - 589 \\ \hline \end{array}$

К.м

5. Ҷавобашро нависед. Кӣ зудтар?

6. Зарб ва тақсими ҷадвалиро иҷро кунед.

$8 \cdot 5$	$8 \cdot 7$	$8 \cdot 6$	$54 : 9$	$72 : 8$	$81 : 9$
$40 : 8$	$56 : 8$	$48 : 8$	$9 \cdot 6$	$9 \cdot 8$	$9 \cdot 9$

7. Қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед.

$(500 - 190) + 70$	$140 - (32 + 80)$	$72 : (43 - 34)$
$(310 + 80) - 9$	$260 + (30 + 10)$	$5 \cdot (60 - 50)$

8. Аз расмҳо истифода бурда оид ба зарб ва тақсим дутоғи мисол нависед:

9. Ҳисоб кунед.

$$\begin{array}{cccccc} 4 \cdot 9 & 7 \cdot 8 & 6 \cdot 8 & 9 \cdot 5 & (278 - 250) : 7 \\ 36 : 9 & 56 : 8 & 48 : 6 & 45 : 9 & (72 - 63) \cdot 8 \end{array}$$

10. Ҷадвали зарб ва тақсими ба 8 ва 9 ба хотир оред.

ДАРСИ 5. САНҶИШИ ЗАРБ ВА ТАҚСИМ

1. Мисолҳои сутуни якум ва ҷадвали тақсими истифода бурда ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 8 \cdot 6 = 48 & 5 \cdot 9 = 45 & 7 \cdot 6 & 8 \cdot 7 \\ 48 : 6 = 8 & & & \\ 48 : 8 = 6 & & & \end{array}$$

Агар ҳосили зарбро ба ҳамзарби дуюм тақсим кунем, ҳамзарби якум ҳосил мешавад: $48 : 6 = 8$.
Агар ҳосили зарбро ба ҳамзарби якум тақсим кунем, ҳамзарби дуюм ҳосил мешавад: $48 : 8 = 6$.
Дурустии амали зарб бо ду тарз санҷида шуд.

2. 1) Дар як сабад 8 кг себ буд. Дар 6-то чунин сабад чанд килограмм себ ҳаст?

2) Дар 6 сабади якхела 48 килограмм себ ҳаст. Дар ҳар як сабад чанд килограмм себ ҳаст? Ҳалли масълаҳоро муқоиса кунед.

Д.м

3. Ифода нависед ва қиматашро ҳисоб кунед:

1) Тақсимшаванда 8, тақсимкунанда 4. Ҳосили тақсимро ёбед.

2) Ҳосили зарби ададҳои 9 ва 3-ро ёбед.

3) Ҳосили қамъи ададҳои 450 ва 209-ро ёбед.

4) Бо рақамҳо нависед: шашсаду шаш, чорсаду бисту ҳафт, ҳаштсаду сию се, нӯҳсаду даҳ, чорсаду чилу чор.

4. Аз амалҳои сутуни якум истифода бурда мисолҳои дигар сутунҳоро ҳисоб кунед.

$$18 : 2 = 9$$

$$35 : 7$$

$$40 : 8$$

$$63 : 9$$

$$9 \cdot 2 = 18$$

$$18 : 9 = 2$$

Ҳосили тақсим 9-ро ба тақсимкунанда 2 зарб кардем, тақсимшаванда 18 ҳосил шуд: $9 \cdot 2 = 18$.

Тақсимшаванда 18-ро ба ҳосили тақсим 9 тақсим кардем, тақсимкунанда 2 ҳосил шуд: $18 : 9 = 2$.

Дурустии амали тақсим бо ду тарз санҷида шуд.

5. Баробарӣ ва нобаробариҳои дурустро нависед:

$$663 = 663$$

$$893 < 892$$

$$554 > 554$$

$$878 = 787$$

$$789 > 784$$

$$905 > 904$$

6. 40 китобро дар 5 раф баробар ҷойгир карданд. Дар ҳар як раф чандтои китоб гузошанд?

7. Ребусро ҳал кунед.

$$\begin{array}{r} + \text{ *3*} \\ \text{ *31} \\ \hline 9\text{ *3} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - \text{ **3} \\ \text{ 50*} \\ \hline 40\text{ *} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 505 \\ \text{ 3**} \\ \hline \text{ *34} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - \text{ *0*} \\ \text{ 2*9} \\ \hline 4\text{ **} \end{array}$$

8. Мисолҳоро ҳисоб кунед ва дурустии онҳоро санҷед:

$$7 \cdot 5$$

$$8 \cdot 6$$

$$18 : 3$$

$$24 : 6$$

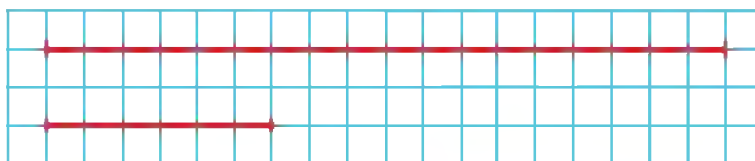
9. 1) Доир ба ҷамъ, тарҳ, зарб ва тақсим дутои мисол навишта, онҳоро ҳисоб намоед.

2) Хати рост ва нурро тасвир кунед.

ДАРСИ 6. ЗИЁД ВА КАМ КАРДАНИ АДАДҲО

1. 1) Порчаҳоро чен кунед. Порчаи якум аз порчаи дуюм чанд сантиметр дароз аст? Порчаи дуюм аз порчаи якум чанд маротиба кӯтоҳ аст? Порчаи дуюм аз якум чанд сантиметр кӯтоҳ аст? Порчаи якум аз порчаи дуюм чанд маротиба дароз аст?

Барои дониستاني чӣ қадар зиёд (кам) будани як адад назар ба адади дигар аз адади калон адади хурд тарҳ (кам) карда мешавад. Масалан, 9 см аз 3 см, 6 см дарозтар аст, чунки $9 \text{ см} - 3 \text{ см} = 6 \text{ см}$ аст. Барои чанд маротиба зиёд (кам) будани як ададро назар ба адади дигар донистан адади калон ба адади хурд тақсим карда мешавад. Масалан, 9 см аз 3 см 3 маротиба дарозтар аст, чунки $9 \text{ см} : 3 \text{ см} = 3$ аст.

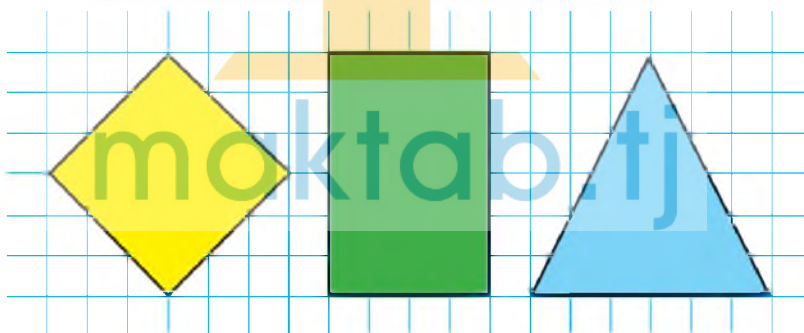

2. Ду порча тасвир кунед. Дарозии порчаи якум 6 см, дуюмаш 3 см кӯтоҳтар аст. Дарозии порчаи дуюмро ёбед.

3) Ду порча тасвир кунед, ки дарозии порчаи якум 6 см, дуюмаш 3 маротиба кӯтоҳтар бошад. Дарозии порчаи дуюмро ёбед.

3. Фигураҳоро номбар кунед. Дарозии тарафҳои онҳоро чен кунед. Суммаи тарафҳои онҳоро ёбед.

4. Дар боғи мактаб 160 бех ниҳоли себ ва ду маротиба камтар ниҳоли зардолу шинонданд. Дар боғи мактаб ҳамагӣ чанд бех ниҳол шинонданд?

5. Амалҳоро иҷро кунед.

$$16 : 4 + 60$$

$$10 : 2 - 5$$

$$12 : 6 + 80$$

$$16 : 8 + 70$$

$$10 : 5 - 2$$

$$6 : 2 + 90$$

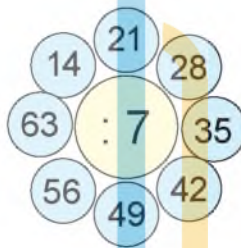
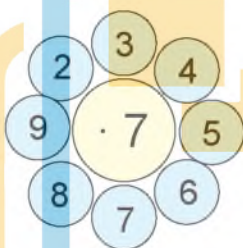
$$153 + 70 - 20$$

$$220 - 20 + 80$$

$$369 - 69 + 228$$

6. Кӣ зудтар ҷавобашро менависад ?

7. Ин донаи шоҳмот афсар ном дорад. Дар тахтаи шоҳмот чанд дона афсар ҳаст?

8. Амалҳоро иҷро кунед.

$$280 + 120$$

$$565 + 235$$

$$9 \cdot 6$$

$$72 : 9$$

$$570 - 190$$

$$654 - 248$$

$$54 : 6$$

$$8 \cdot 9$$

9. Ҷадвали зарб ва тақсимро ба 5, 6, 7, 8, 9 тақрор кунед.

10. Ребусро ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 2 \cdot 3 \\ + \quad * 4 * \\ \hline 569 \end{array}$$

БОБИ 2. НУМЕРАТСИЯИ АДАДҲО АЗ 1000 TO 100000

ДАРСИ 7. ХОНДАН ВА НАВИШТАНИ АДАДҲО ДАР ДОИРАИ 1000

1. Адади 999-ро хонед. Адади 999 чандрақама аст? Адади 999 чанд воҳид, даҳӣ ва садӣ дорад? Адади 999-ро ба адади 1 ҷамъ кунем, адади 1000 ҳосил мешавад. 1000 ба разряди якуми ҳазориҳо дохил мешавад. Адади 1000 ин тарз ҳосил карда мешавад.

$999 + 1 = 1000$, ё ки дар сутун чунин иҷро мешавад:

	9	9	9
+			1
	1	0	0
	0	0	0

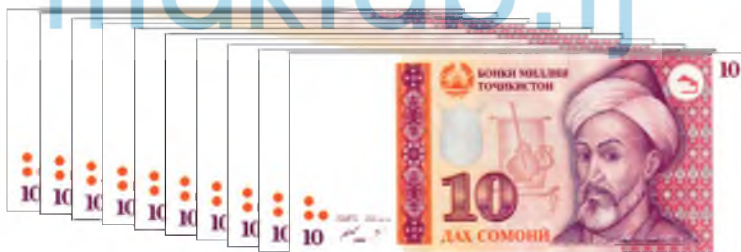

1000 адади чоррақама буда, ҳазор хонда мешавад. Барои навиштани 1000 пас аз 1 сето сифр гузошта мешавад. Ҳазор даҳто садӣ дорад. Ҳазор ҳазорто воҳид дорад.

2. Адади 100-ро то ҳосил шудани 1000 садтой зиёд кунед. Ҳазорро то ҳосил шудани 100 садтой кам кунед.

3. Шиносой бо пули миллий. 9-то 10-сомонӣ чанд сомонӣ мешавад? 10-то 10 сомонӣ-чӣ? Чандто 1-сомонӣ 100 сомонӣ мешавад? Чандто 10-сомониро ҷамъ кунем, 50 сомонӣ мешавад?

Чандто даҳсомони ро ҳамъ кунем, 100 сомонӣ мешавад? 12, 16, 25, 130 сомони ро аз кадом пулҳои сомонӣ ҳосил карда метавонем? Чандто 1-сомонӣ 1000 сомонӣ мешавад? Чандто 20-сомонӣ 100 сомонӣ мешавад? Чандто 50-сомонӣ 100 сомонӣ мешавад? Чандто 100-сомонӣ 1000 сомонӣ мешавад?

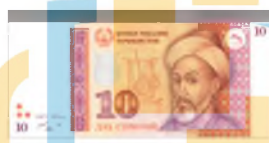
1 воҳид

10 воҳид

1 садӣ

10 воҳид = 1 даҳӣ

10 даҳӣ = 1 садӣ

Сомонӣ, дирам пули миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон аст.

1 ҳазорӣ – 1000

1 садӣ = сад = 100

6 садӣ = шашсад = 600

2 садӣ = дусад = 200

7 садӣ = ҳафтсад = 700

3 садӣ = сесад = 300

8 садӣ = ҳаштсад = 800

4 садӣ = чорсад = 400

9 садӣ = нӯҳсад = 900

5 садӣ = панҷсад = 500

10 садӣ = ҳазор = 1000

10 воҳид = 1 даҳӣ

10 даҳӣ = 1 садӣ

10 садӣ = 1 ҳазорӣ

4. Ададҳоро бо тартиби зиёдшавӣ нависед:

533, 300, 101, 106, 250, 418, 600, 500, 550, 800, 700, 900

5. Ададҳоро бо тартиби камшавӣ нависед:

102, 777, 212, 918, 118, 601, 514, 327, 400, 99, 15, 800.

6. Амалҳоро иҷро кунед ва натиҷаро санҷед:

$$\begin{array}{r} 372 \\ + 128 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 363 \\ + 272 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 455 \\ + 245 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 398 \\ - 229 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 700 \\ - 224 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 900 \\ - 182 \\ \hline \end{array}$$

7. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$$180 \square 200$$

$$483 \square 473$$

$$650 \square 750$$

$$243 \square 343$$

$$100 \square 90$$

$$900 \square 901$$

8. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$$2 \text{ см} \square 20 \text{ мм}$$

$$1 \text{ сомонӣ} \square 100 \text{ дирам}$$

$$5 \text{ см} \square 60 \text{ мм}$$

$$50 \text{ дирам} \square 50 \text{ дирам}$$

$$3 \text{ дм} \square 30 \text{ см}$$

$$50 \text{ дирам} \square 70 \text{ дирам}$$

$$9 \text{ дм} \square 100 \text{ см}$$

$$2 \text{ сомонӣ} \square 1 \text{ сомонию } 50 \text{ дирам}$$

9. Бо рақамҳо нависед: дусаду чор, яксаду панҷоҳ, чорсаду чилу чор, ҳаштсаду як, ҳафтсад, ҳазор.

ДАРСИ 8

1. 1) **Шифоҳӣ**. Ба адади 800 кадом ададро ҷамъ кунем, 1000 ҳосил мешавад? Ба ададҳои 550, 600, 700 кадом ададҳоро ҷамъ кунем, 1000 ҳосил мешавад?

2) Аз 1000 кадом ададро кам кунем, адади 200 ҳосил мешавад? Аз 1000 кадом ададҳоро кам кунем, ададҳои 300, 600, 700 ҳосил мешавад?

2. Ифода кунед. Намуна: 1 сомонӣ = 100 дирам

1) Бо дирам:

2) Бо сомонӣ:

$$1 \text{ сомонӣ} = \square \text{ дирам}$$

$$200 \text{ дирам} = \square \text{ сомонӣ}$$

$$3 \text{ сомонӣ} = \square \text{ дирам}$$

$$300 \text{ дирам} = \square \text{ сомонӣ}$$

$$4 \text{ сомонӣ} = \square \text{ дирам}$$

$$500 \text{ дирам} = \square \text{ сомонӣ}$$

3. 1) Аз ададҳои 346, 387, 400, 468, 531, 593, 605, 646, 784, 821, 898, 907, 1000 ададҳои ҷуфтро нависед ва онҳоро хонед.

2) Аз ададҳои 101, 150, 209, 280, 333, 486, 499, 515, 556, 648, 703 ададҳои тоқро нависед ва онҳоро хонед.

3) Ададҳои 515, 648, 781-ро бо суммаи разрядӣ: садӣ, даҳӣ, воҳидӣ иваз намоед ва онҳоро хонед.

4. Мисолҳоро дар сутун навишта ҳисоб кунед:

$146 + 54$	$155 + 39$	$138 + 149$	$245 + 450$
$283 - 78$	$358 - 69$	$207 - 186$	$459 - 209$
$327 - 49$	$504 - 85$	$606 - 136$	$702 - 402$
$603 + 87$	$710 + 91$	$824 + 106$	$918 - 548$

5. Дар табиат 400 хел растанӣ ва зиёда аз 200 хел ҷонварҳо хусусияти «обу ҳавосанҷӣ» доранд. Миқдори умумии растанӣ ва ҷонварҳои «обу ҳавосанҷӣ»-ро ёбед.

6. Ребусҳоро ҳисоб кунед:

$\begin{array}{r} 468 \\ + \quad *** \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 632 \\ - \quad **4 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 3^*9 \\ + \quad *87 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 69^* \\ + \quad 2^*9 \\ \hline \end{array}$
631	3**	**6	**1

7. Ҳисоб кунед:

$346 + 121$	$329 + 243$	$400 + 108$	$500 + 350$
$508 - 209$	$571 - 346$	$660 - 248$	$705 - 479$

8. Китобдори мактаб барои хонандагони синфҳои сеюм 120 дона китоби забони тоҷикӣ ва 480 дона китоби математика қабул кард. Китобдор ҳамагӣ чанд китоб қабул кард?

ДАРСИ 9. НУМЕРАТСИЯИ АДАДҲО АЗ 1000 TO 10000

1. Ба адади 999 адади якро чамъ кунем ҳазор ҳосил мешавад. Ҳазор адади чоррақама буда чунин навишта мешавад: **1000**.

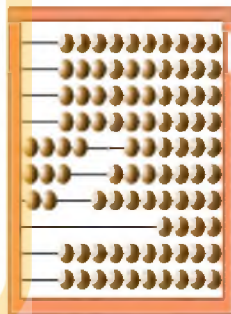

2. Ба қойи ситорачаҳо рақамҳои мувофиқро гузоред:

$$\begin{array}{r} 134 \\ + \quad **9 \\ \hline 243 \end{array} \quad \begin{array}{r} 224 \\ + \quad 1*3 \\ \hline 347 \end{array} \quad \begin{array}{r} 589 \\ - \quad 3** \\ \hline 210 \end{array} \quad \begin{array}{r} 672 \\ - \quad 2*1 \\ \hline 451 \end{array}$$

3. 1) Дар чӯт аз поён дар сими чорум воҳидҳо, дар сими панҷум даҳиҳо, дар сими шашум садиҳо гузошта шудаанд. Дар чӯт адади 432 гирифта шудааст.

2) Дар чӯт ададҳои 641, 758, 964-ро гиред.

4. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$289 \square 275$

$548 \square 533$

$646 \square 646$

$345 \square 354$

$578 \square 700$

$548 \square 384$

5. Дӯзандагон дар тобистон барои бачагони хурдсоли як мактаб 148-то шим ва ҳамин қадар костюм, 148-то куртаи сафед дӯхтанд. Дӯзандагон ҳамагӣ чандто либос дӯхтанд?

6. Ба намуди суммаи чамъшавандаҳои разрядӣ нависед:

157, 246, 373, 402, 674, 998,

Намуна: $153 = 100 + 50 + 3$

7. Ба ҷойи ситораҷаҳо рақамҳои мувофиқро гузоред:

$$\begin{array}{r} 270 \\ + \quad **0 \\ \hline *70 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 450 \\ - \quad *** \\ \hline 150 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4 \cdot 9 \\ + \quad *2* \\ \hline *29 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 9 \cdot 9 \\ - \quad 3** \\ \hline *19 \end{array}$$

8. Ададҳоро бо разрядҳои садӣ, даҳӣ, воҳидӣ иваз намоед:

124, 297, 333, 569, 781, 844.

9. Мисолҳоро хатти ҳисоб кунед.

$$361 + 128$$

$$227 - 212$$

$$420 + 100$$

$$501 + 307$$

$$284 - 142$$

$$567 - 225$$

ДАРСИ 10. БАРОБАРӢ ВА НОБАРОБАРӢ

Рамзҳои « > », « < » аломатҳои нобаробариянд (калон ва хурд), « = » аломати баробарӣ аст.

$$5 = 5, \quad 6 \cdot 3 = 3 \cdot 6, \quad 342 + 4 = 346, \quad 24 : 3 = 16 : 2,$$

$$180 - 60 = 120 \text{ ва монанди инҳо баробарӣ мебошанд.}$$

$$80 > 70, \quad 100 + 2 > 100, \quad 70 < 80, \quad 140 + 1 < 140 + 2, \quad 5 \cdot 2 < 5 \cdot 3,$$

$$8 : 2 < 8 \cdot 2 \text{ ва монанди инҳо нобаробариянд.}$$

Мисол: 1) $180 + 20 \dots 20 + 180$ 2) $7 \cdot 4 \dots 7 \cdot 3$

$$200 = 200 \quad 28 > 21$$

$$180 + 20 = 20 + 180 \quad 7 \cdot 4 > 7 \cdot 3$$

Дар мисоли якум ҷойи ҷамъшавандаҳо иваз шудааст. Аз ин сабаб ба ҷойи нуқтаҳо аломати баробарӣ «=» гузошта шуд. Дар мисоли дуюм ҳамзарбҳои якуми ҳар ду ифода якхела буда, ҳамзарбҳои дуюм фарқ мекунанд (4 аз 3 калон аст). Аз ин сабаб ба ҷойи нуқтаҳо аломати калон гузоштем.

1. Ифодаҳои тарафи чап ва ростро муқоиса кунед ва ба ҷойи нуқтаҳо аломати мувофиқро ($>$, $<$, $=$) гузошта, онҳоро хонед ва нависед.

$$120 + 5 \dots 5 + 120$$

$$24 : 3 \dots 24 : 4$$

$$820 - 20 \dots 840 - 40$$

$$6 \cdot 4 \dots 6 \cdot 3$$

$$143 - 3 \dots 43 - 2$$

$$72 : 8 \dots 72 : 9$$

2. Дар синфҳои якум 102 нафар, дар синфҳои дуюм 12 нафар зиёдтар хонанда нишастаанд. Дар кадом синф хонанда зиёдтар (камтар) аст?

К.э

3. Аз рӯи расми якум ду нобаробарӣ ва аз рӯи расми дуюм як баробарӣ нависед ва онҳоро хонед.

Расми 1

Расми 2

4. Агар як сӯзанӣ 9 гул дошта бошад, 3-то чунин сӯзанӣ чанд гул дорад?

К.м

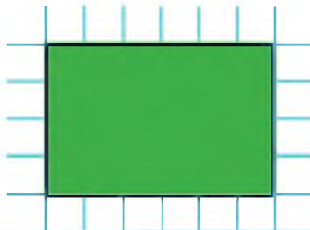
5. Ду порча тасвир кунед. Дарозии порчаи якум 6 см, дуумаш 3 см кӯтоҳтар аст. Дарозии порчаи дуумро ёбед.

6. Дарозӣ ва бари росткунҷа чен кунед. Дарозии тарафи росткунҷа аз бараш чанд сантиметр зиёд аст?

7. Ададҳои 172, 299 ва 936-ро бо суммаи разрядҳои садӣ, даҳӣ ва воҳидӣ иваз намоед.

8. То «ҳазор» пурра кунед:

80	160	220	370	750	900
?	?	?	630	?	?
?	?	?	1000	?	?

9. Муқоиса кунед (>, <, =):

$$20 + 30 \square 30 + 20$$

$$400 - 200 \square 400 - 100$$

$$200 + 300 \square 300 + 200$$

$$500 + 100 \square 500 - 100$$

ДАРСИ 11. ХОНДАН ВА НАВИШТАНИ

АДАДҲО ДАР ДОИРАИ 10000

Хонед: 1000 – як ҳазор

6000 – шаш ҳазор

2000 – ду ҳазор

7000 – ҳафт ҳазор

3000 – се ҳазор

8000 – ҳашт ҳазор

4000 – чор ҳазор

9000 – нӯҳ ҳазор

5000 – панҷ ҳазор

10000 – даҳ ҳазор

Ҳазор мухтасар «ҳ» навишта мешавад

$$1 \text{ х} + 1 \text{ х} = 2 \text{ х}$$

$$1000 + 1000 = 2000$$

1. Шифоҳӣ ҳисоб кунед.

$$1 \text{ х} + 1 \text{ х} = 2 \text{ х}$$

$$1\,000 + 1\,000 =$$

$$2 \text{ х} + 1 \text{ х} =$$

$$2\,000 + 1\,000 =$$

$$3 \text{ х} + 1 \text{ х} =$$

$$3\,000 + 1\,000 =$$

$$4 \text{ х} + 1 \text{ х} =$$

$$4\,000 + 1\,000 =$$

$$5 \text{ х} + 1 \text{ х} =$$

$$5\,000 + 1\,000 =$$

$$6 \text{ х} + 1 \text{ х} =$$

$$6\,000 + 1\,000 =$$

$$7 \text{ х} + 1 \text{ х} =$$

$$7\,000 + 1\,000 =$$

$$8 \text{ х} + 1 \text{ х} =$$

$$8\,000 + 1\,000 =$$

$$9 \text{ х} + 1 \text{ х} =$$

$$9\,000 + 1\,000 = 10\,000$$

2. Мисолҳоро аз рӯи намуна ҳисоб кунед.

$$9100 + 900$$

$$9300 + 700$$

$$9500 + 500$$

$$9400 + 600$$

$$9200 + 800$$

$$9600 + 400$$

Намуна: $9100 + 900 = 9000 + 100 + 900 =$

$$= 9000 + (100 + 900) = 9000 + 1000 = 10000$$

3. Бо рақамҳо нависед: ҳазору ҳафт, ҳазору даҳ, ҳазору ёздаҳ, ҳазору яксаду ёздаҳ, ду ҳазору як, се ҳазору панҷ, чор ҳазору даҳ, панҷ ҳазору сад, ҳашт ҳазору ҳаштсаду ҳашт, даҳ ҳазор.

4. Дар ҳудуди Тоҷикистон қариб 2000 кӯл ва обанбори хурду калон мавҷуданд. Оби беш аз 200 чашма шифобахш аст. Кӯл ва обанборҳо назар ба чашмаҳои шифобахш чандто зиёданд?

5. **Шифоҳӣ:** Адади 4 000-ро то 5000, 100-тоғи зиёд кунед. Адади 5000-ро то 4000, 100-тоғи кам кунед.

6. Ифода кунед:

$$11 \text{ дм} = \square \text{ см}$$

$$50 \text{ см} = \square \text{ дм}$$

$$1 \text{ м} = \square \text{ см}$$

$$2 \text{ дм} = \square \text{ см}$$

$$60 \text{ см} = \square \text{ дм}$$

$$10 \text{ дм} = \square \text{ м}$$

$$3 \text{ дм} = \square \text{ см}$$

$$70 \text{ см} = \square \text{ дм}$$

$$20 \text{ дм} = \square \text{ м}$$

7. Ададҳоро нависед ва онҳоро хонед:

10000, 10001, 10002, 10003, 10004, 10005,

10006, 10007, 10008, 10009, 10010, 10100.

ДАРСИ 12. РАЗРЯДИ ДАҲҲАЗОРИҲО

1. Аз ададҳои зерин ададҳои чоррақама ва панҷрақа-маро ҷудо карда, нависед:

34, 329, 600, 6001, 9090, 732600, 10009, 26708

2. Дар ҷадвал ҳамчун намуна ададҳо ба разрядҳо ҷудо карда шудаанд. Ин ададҳоро хонед.

Даҳҳазорӣ	Ҳазорӣ	Садӣ	Даҳӣ	Воҳид
	6	0	0	1
	9	0	9	0
2	6	7	0	8

Ҷадвалро ҳамчун намуна истифода карда се адади панҷрақамаро нависед ва онҳоро ба разрядҳо ҷудо кунед.

3. Муайян кунед, ки ададҳои додашуда чандто ҳазорӣ ва чандто даҳҳазорӣ доранд?

1434	32596	50000	22222
20000	30182	80000	20001

4. Се ададро нависед, ки чорто, панҷто ва шашто даҳҳазорӣ дошта бошанд. Намуна: 40 351.

5. Ададҳои дар ҷадвал додашударо аз рӯи намуна пур кунед:

21 ҳазор	37 ҳазор	45 ҳазор	59 ҳазор	77 ҳазор	80 ҳазор
21 000					

6. Номи афсонаро ёбед:

С	$520 + 80$		М	$400 + 100$	
У	$630 + 70$		К	$200 + 200$	
Б	$250 + 50$		А	$600 + 300$	
И	$140 + 60$		Г	$500 + 300$	

300	200	300	200

800	900	500	300	700	600	900	400

Дар катакҳои холии боло ҷавоби мисолҳоро нависед.

Дар катакҳои поён мувофиқи ҷавоби мисолҳо ҳарфҳоро ҷойгир намоед.

7. Бо рақамҳо нависед: панҷсаду панҷоҳу панҷ, ҳазору як, шаш ҳазору дусаду чор, нӯҳ ҳазор, ҳазору ҳафт, ёздаҳ ҳазор.

8. Дар зери садӣ, ҳазорӣ, даҳҳазорӣ хат кашед:

6710, 9835, 90000, 35000, 7300, 9999.

ДАРСИ 13

1. 1) Ададҳоро хонед:

2000	2530	4153	6002	9100
------	------	------	------	------

2) Адади хурдтарин ва калонтарини панҷрақамаро номбар кунед.

2. Ададҳоро муқоиса кунед ($<$, $>$, $=$) :

15000 ☐ 15 001

60300 ☐ 60 030 + 1

27000 ☐ 7 000

70000 ☐ 70 000 + 1

3. Аз рақамҳои 1, 2, 3, 4, 5 истифода карда 6-то адади панҷрақамро нависед.

4. Дар гимназия 370 нафар писарон ва 130 нафар духтарон таҳсил мекунанд. Дар гимназия ҳамаги чанд нафар хонандагон таҳсил мекунанд?

5. Дар гимназия 500 нафар писарон ва духтарон таҳсил мекунанд. Аз онҳо 370 нафарашон писаронанд. Дар гимназия чанд нафар духтарон таҳсил мекунанд? Масъалаи панҷум аз масъалаи чорум чӣ фарқ дорад?

6. Ҳисоб кунед.

$$\begin{array}{r} 735 \\ - 250 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 569 \\ + 121 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 405 \\ - 305 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 397 \\ + 202 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 2603 \\ - 1503 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3898 \\ + 2102 \\ \hline \end{array}$$

7. Ифода кунед:

$$1 \text{ м} = \dots \text{ см}$$

$$20 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$40 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$2 \text{ м} = \dots \text{ см}$$

$$50 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$60 \text{ мм} = \dots \text{ см}$$

Намуна: 9 дм = 90 см

8. Нур, порча, хати рост ва хати шикаста кашед.

9. Ҳисоб кунед.

$$\begin{array}{r} 341 \\ - 129 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 628 \\ - 412 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 205 \\ - 105 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 643 \\ + 236 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 500 \\ - 400 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 715 \\ + 106 \\ \hline \end{array}$$

10. Ифода кунед:

$$70 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$60 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$50 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$5 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$80 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$7 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$20 \text{ см} = \dots \text{ мм}$$

$$40 \text{ см} = \dots \text{ мм}$$

$$90 \text{ см} = \dots \text{ мм}$$

ДАРСИ 14. РАЗРЯДИ САДҲАЗОРИҲО

1. Адади хурдтарин ва калонтарини панҷрақамаро номбар кунед.

2. Якчанд ададҳои шашрақамаро номбар кунед.

3. Адади шашрақамаи 196742-ро дар дафтар нависед. Дар зери разряди даҳҳазориҳо хат кашед. Ин адад аз чап ба рост кадом рақам аст? Рақами чорумро аз чап ба рост номбар кунед. Ин рақам дар қойи чандум аст? Рақами 6 кадом разрядро ифода мекунад. Дар ин адад рақамаро номбар кунед, ки дар шумор аз рост ба чап дар қойи шашум аст. Ин рақам, ки 1 аст разряди садҳазориҳо мебошад. Ададҳо, ки бо сифр тамои мешавад адади яклухт меномем. Ададҳои 30, 270, 430, 1 000, 10 000, 32 000, 45 200 яклухтанд.

К.э

1. Адади шашрақама навишта, дар зери разрядҳои даҳҳазорӣ як хат, садҳазорӣ ду хат кашед.

2. Аз ададҳои зерин ададҳои шашрақамаро нависед ва дар зери разряди садҳазорӣ хат кашед:

5789, 432156, 32608, 326080, 5962137.

3. Ададҳоро хонед ва онҳоро нависед: 1000, 10000, 100 000. Кадоме аз инҳо адади шашрақама аст?

К.м

4. Ҷадвали баъзе шахр ва ноҳияҳои вилояти Суғд аз рӯи тартиби алифбо.

т/р	Ном	Таърихи таъсис	Аҳоли соли 2006
1.	Айнӣ	23 ноябри 1930	69100 нафар
2.	Ашт	29 ноябри 1926	122600 нафар
3.	Б. Ғафуров	19 январи 1936	283100 нафар
4.	Ғончӣ	5 декабри 1929	128000 нафар
5.	Истаравшан	11 майи 1936	204200 нафар

1) Ададҳои сутуни охириро ҷадвалро хонед.

2) Аз ҷадвал истифода бурда аҳолии шаҳр ва ноҳияҳоро бо тартиби зиёдшавиашон нависед.

5. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$$122600 \dots 69100$$

$$122600 \dots 283100$$

$$204200 \dots 128000$$

$$405000 \dots 405000$$

6. Ҳисоб кунед.

$$\begin{array}{r} 736 \\ + 203 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 939 \\ - 405 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 802 \\ + 205 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 436 \\ - 302 \\ \hline \end{array}$$

К.М

7. Ададҳои зеринро хонед ва онҳоро нависед:

5230, 6666, 10307, 21489, 382635, 777000.

Дар зери ададҳои чоррақама як хат ва зери ададҳои шашрақама ду хат кашед.

8. Ребусҳоро ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 54^* \\ + ^*89 \\ \hline 9^*0 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 6^*3 \\ + ^*4^* \\ \hline 860 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 75^* \\ - *** \\ \hline 312 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 90^* \\ - 3^*9 \\ \hline ^*4^* \end{array}$$

9. Ҳисоб кунед.

$$\begin{array}{r} 736 \\ + 203 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 939 \\ - 405 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 802 \\ + 205 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 436 \\ - 302 \\ \hline \end{array}$$

ДАРСИ 15. ҶАДВАЛИ РАЗРЯДҲО

1. Ба ҷадвали разрядҳо назар кунед:

Разряди садҳазорӣ	Разряди даҳҳазорӣ	Разряди якҳазорӣ	Разряди садӣ	Разряди даҳӣ	Разряди якӣ
3	4	2	4	6	7

1) Номи разрядҳоро хонед ва муқоиса кунед: Разряди ҳазорӣ аз разряди воҳидӣ бо чӣ фарқ мекунад? Намуна: дар разряди ҳазорӣ рақами 2 ду ҳазор, дар разряди воҳидӣ рақами 7 ҳафт воҳидро мефаҳмонад. Дар ҷадвал разряди садӣ (4) аз разряди даҳҳазорӣ (4) чӣ фарқ дорад? Дар адади 777 777 мавқеи ҳар як рақами 7-ро муайян кунед.

Разряди сад ҳазорӣ	Разряди даҳ ҳазорӣ	Разряди якҳазорӣ	Разряди садӣ	Разряди даҳӣ	Разряди воҳидӣ
7	7	7	7	7	7

Синфи воҳидҳо аз разряди (хонаҳои) воҳидӣ, даҳӣ, садӣ иборат аст: 467. Синфи ҳазориҳо аз разрядҳои ҳазорӣ, даҳҳазорӣ, садҳазорӣ иборат аст: 342 000.

Адади ин ду синф чунин хонда мешавад: сесаду чилу ду ҳазору чорсаду шасту ҳафт: 342 467.

2) Адади дар ҷадвал навишташуда ба суммаи разрядӣ ин тарз иваз карда мешавад:

$$342467 = 300000 + 40000 + 2000 + 400 + 60 + 7$$

2. Ададҳои 724, 2563, 12827, 100340-ро ба суммаи разрядӣ иваз кунед.

3. Дар китобхонаи мактаб дар як раф 250-то, дар рафи дуюм 90-то камтар китоб ҳаст. Дар ду раф ҳамагӣ чандто китоб ҳаст?

$$\begin{array}{lll} 4. & 900 - 700 & 560 + 40 & 990 - 90 \\ & 800 - 200 & 480 + 20 & 610 + 10 \end{array}$$

К.м

5. 2-то адади яклухти дурақама, 2-то адади яклухти серақама, 2-то адади яклухти чоррақама ва 2-то адади яклухти панҷрақама нависед.

6. Ададҳоро хонед: 1009, 2098, 10305, 532702.

Д.м

7. Ададҳои зеринро бо рақамҳо нависед: нӯхсаду ҳаштоду нӯх, нӯх ҳазору яксаду бисту чор, бисту як ҳазору яксаду ёздаҳ, ду ҳазору се, яксаду чордаҳ ҳазору сесаду дувоздаҳ.

8. Қимати ифодаҳоро ёбед:

$$\begin{array}{lll} 200 + 400 & 160 - 20 & 900 - 300 \\ 300 + 300 & 240 + 50 & 600 - 200 \end{array}$$

ДАРСИ 16. ҶАДВАЛИ СИНОҶО

1. Ҷадвалро мушоҳида кунед

Синфи ҳазорӣ			Синфи воҳид		
Разряди садӣ	Разряди даҳӣ	Разряди воҳидӣ	Разряди садӣ	Разряди даҳӣ	Разряди воҳидӣ
2	4	1	5	3	6

- 1) Дар ин ҷадвал чандто синф ҳаст?
- 2) Синфи ҳазориҳо кадом рақамҳоро дар бар мегирад?
- 3) Синфи воҳидҳо-чӣ?
- 4) Адади дар ҷадвал навишташударо хонед ва онро ба суммаи разрядӣ иваз кунед.

К.м

2. Дар ададҳои додашуда зери синфи ҳазорӣ хати мавҷнок, зери синфи воҳид хати рост кашед:

5896, 41327, 236175.

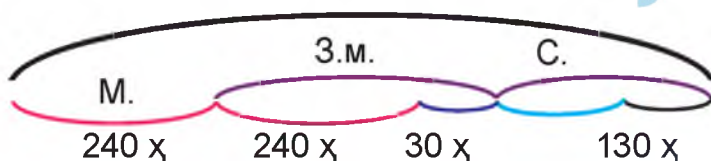
Намуна: 4 371, 54 169

3. 1) Ададҳоеро нависед, ки дар навишти онҳо рақами разряди садҳазорӣ бошад:

5 319, 328 245, 71 361, 291 542, 64 537, 791 432

2) Сето ададе нависед, ки дар разряди садҳазорӣ онҳо рақами чор бошад. Намуна: 400527.

4. Соли 2009 дар нашриёт барои хонандагони синфҳои ибтидоӣ 240 ҳазор нусха китобҳои математика, 30 ҳазор нусха зиёдтар китобҳои забони модарӣ ва назар ба ин 130 ҳазор нусха камтар китоби суруд нашр шуд. Ҷамагӣ чандто китоби математика, забони модарӣ ва суруд нашр шуд? Навишти кӯтоҳи масъала:

Эзоҳ. Ҳарфи «М» – ишораи китоби математика, «З. м.» – забони модарӣ, «С» – суруд. Хати сиёҳи боло ҳамагиро мефаҳмонад.

Ҳал:

1) 240 ҳазор + 30 ҳазор = 270 ҳазор забони модарӣ.

2) 270 ҳазор – 130 ҳазор = 140 ҳазор суруд.

3) 240 ҳазор + 270 ҳазор + 140 ҳазор = 650 ҳазор.

Ҷавоб: Ҳамагӣ 650 ҳазор китоб нашр шуд.

К.э

5. Аз маводи китобхонаи мактаб истифода бурда монанди ин масъала тартиб диҳед ва онро ҳал кунед.

6. Ба қойи ситораҷаҳо рақамҳои мувофиқро гузоред, то ки баробарӣ ва нобаробарии додашуда дуруст бошад.

$$352 = *52$$

$$438 < 43*$$

$$35*2 < 3*32$$

$$4*1 = *3*$$

$$6*9 > 691$$

$$45*0 > 4**0$$

К.м

7. Адади калонтарини шашрақама ва хурдтарини чоррақамаро нависед. Ин ададҳоро муқоиса кунед.

8. Ба қойи ситораҷаҳо рақамҳои мувофиқро гузоред, то ки баробарӣ ва нобаробарии овардашуда дуруст бошад.

$$453 = *53$$

$$549 < *65$$

$$6*20 < *43$$

$$5*2 = 57*$$

$$*28 > **5$$

$$9*9 > 6**$$

9. Ҳисоб кунед:

$$2400 + 200$$

$$5200 - 100$$

$$1600 - 500$$

$$3300 + 100$$

$$6700 + 200$$

$$2100 - 100$$

БОБИ 3. ҶАМЪ ВА ТАРҶИ АДАДҲОИ БИСЁРРАҚАМА

ДАРСИ 17. ҶАМЪ ВА ТАРҶИ ШИФОҲӢ ДАР ДОИРАИ 10 000

1. **Шифоҳӣ**. Ададҳоро хонед:

978, 1000, 1235, 10000, 10001, 10007, 21736,
43288, 51270, 83125, 88000, 99999.

2. Бо рақамҳо нависед: ҳаштсаду ҳафтод, ду ҳазор, ду ҳазору се, чор ҳазору як сад, панҷоҳ ҳазор, сад ҳазор.

3. Ҳисоб кунед.

$1000 + 1000$	$3000 + 500$	$1000 + 1000$
$2000 - 1000$	$3500 - 500$	$5000 - 1000$

4. Хоҷагӣ аз як боғ 2000 кг себ ва 1000 кг кам шафтолу ҷамъ кард. Хоҷагӣ чанд килограмм себу шафтолу ҷамъ кард?

5. Дарозии боғи ангурпарварӣ 600 м, бараш 100 м кӯтоҳтар аст. Бари боғи ангурпарвариро ёбед.

6. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$1000 \square 2000$	$10000 \square 9000$
$30001 \square 3000$	$40000 \square 40005$
$35000 \square 3000 - 1000$	$35000 \square 3000 + 1000$

7. Ҳисоб кунед:

$2000 + 1000$	$2500 - 500$	$5000 + 2000$
$500 + 300$	$3001 - 109$	$6000 + 1000$

8. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

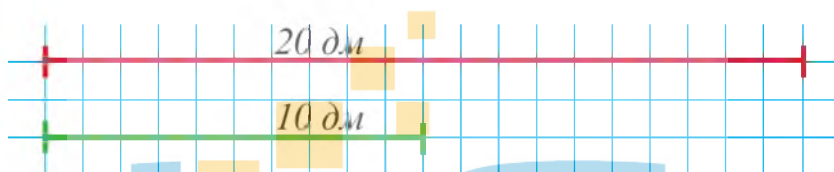
$999 \square 1\ 000$	$8\ 000 \square 7\ 000$	$10\ \text{дм} \square 100\ \text{см}$
$700 \square 500$	$5\ 000 \square 4\ 999 + 1$	$20\ \text{дм} \square 20\ \text{см}$

ДАРСИ 18. ҶАМЪ ВА ТАРҶИ АДАДҲОИ ЯКЛУХТ

1. Дарозии порчаи якум 20 дм, порчаи дуюм 10 дм кӯтоҳтар аст. Дарозии порчаи дуюмро ёбед.

Дарозии 1 катаки дафтарро 1 дм қабул карда, навишти кӯтоҳи масъала дар нақша чунин тасвир карда шуд:

$$20 \text{ дм} - 10 \text{ дм} = 10 \text{ дм}$$

Ҷавоб: дарозии порчаи дуюм 10 дм аст.

2. Дарозии порчаи якум 30 см, порчаи дуюм 10 см кӯтоҳтар аст. Дарозии порчаи дуюмро ёбед.

3. Шифоҳӣ. Ҳисоб кунед:

$7000 + 1000$	$10000 - 7000$	$5000 + 5000$
$8000 + 1000$	$19000 - 9000$	$6000 + 4000$
$9000 + 1000$	$10000 - 0$	$8000 + 2000$
$10000 + 0$	$10000 - 2000$	$10000 - 3000$

Ададҳое, ки бо сифр тамои мешаванд, ададҳои яклухтанд.
Масалан: 1500, 10000, 34500, 51000, 100100 ва ғайра.

4. 1) Ададҳоро хонед ва бо тартиби зиёдшавӣ нависед:

12354, 1235, 223540, 399, 103000

2) Ададҳоро хонед ва бо тартиби камшавӣ нависед:

24976, 8888, 30801, 20000, 401000

5. Ин ададҳо чӣ монандӣ ва чӣ фарқ доранд?

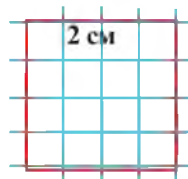
445124

545124

Кадоме аз ин ададҳо калон аст? Оё гуфта метавонед, ки барои муқоиса кардани ин ду адад разряди садҳазори муқоиса кардан кифоя аст?

6. Квадратро дар дафтар тасвир кунед. Ду кунҷи муқобили ин фигураро пайваст намоед. Чандто секунҷа ҳосил шуд? Кунҷҳои рости ин секунҷаҳоро ишорат кунед.

7. Ин донаи шохмат асп ном дорад. Дар шохмат чанд донаи асп ҳаст?

8. Чорто адади шашрақама нависед. Чорто адади яклухти панҷрақама ва шашрақама нависед.

9. Ҳисоб кунед.

$0 + 5\,000$	$5000 + 1$	$9000 + 3$	$10000 - 1$
$5000 - 2$	$9000 + 2$	$8000 + 5$	$10000 + 1$
$1000 + 2$	$10002 - 2$	$5000 - 2$	$9999 - 9$

10. Нур, чоркунҷа, секунҷа ва панҷкунҷа тасвир кунед.

11. Аз картон тасмачаи дарозиаи 10-сантиметраро бурида оред.

ДАРСИ 19. ЧЕНАҚҲОИ ДАРОЗӢ.

САНТИМЕТР ВА МИЛЛИМЕТР

Ченақҳои дарозӣ барои муайян намудани дарозии роҳ, иншооти обёрӣ, андозаи манзили истиқомат, матоъ, қади одам ва ғайра дар касбҳои муҳандисӣ, роҳсозӣ, бинокорӣ, дӯзандагӣ ва ғайра заруранд. Барои ҳамин хонандагон дар дафтар тасвир намудани фигураҳои геометрии, аз қабili порча, тарафҳои бисёркунча, секунча, росткунча машқ мекунанд. Барои чен кардани дарозӣ аз қадвал (хаткашак), метрҳои чубин, тасмаҳои гуногуни ченкунӣ истифода мебаранд.

- 1) Хаткашакро дар рӯи миз гузоред. Он ба сантиметр ва миллиметрҳо баробар тақсим шудааст. Масофаи байни ду хатчаи дарозтар (яъне байни рақамҳои 0 ва 1) ба 1 см баробар аст. Фосилаи байни рақамҳои 1 ва 2 чанд сантиметр аст? Байни рақамҳои 2 ва 3-чӣ? 3 ва 4-чӣ? Байни рақамҳои 9 ва 10-чӣ?
- 2) Ба расми қадвали 10-сантиметра нигаред. Ҳар як сантиметр ба 10 қисми баробар тақсим шудааст. Ҳар як қисми он 1 мм аст.

$$1 \text{ см} = 10 \text{ мм}$$

- 3) Дар хаткашак масофаи байни рақамҳои 2 ва 3 чанд миллиметр, байни рақамҳои 4 ва 5 бошад чанд миллиметр мешавад?

2. 1) Бо миллиметр ифода кунед:

$$2 \text{ см} = \square \text{ мм}$$

$$4 \text{ см} = \square \text{ мм}$$

$$9 \text{ см} = \square \text{ мм}$$

$$10 \text{ см} = \square \text{ мм}$$

2) Бо сантиметр ифода кунед:

$$20 \text{ мм} = \square \text{ см}$$

$$50 \text{ мм} = \square \text{ см}$$

$$70 \text{ мм} = \square \text{ см}$$

$$100 \text{ мм} = \square \text{ см}$$

3. 1) Дарозии порчаҳоро чен карда, онҳоро бо миллиметр ифода кунед.

2) Бо сантиметр ва миллиметр иваз кунед:

$$22 \text{ мм} = \square \text{ см} \square \text{ мм}$$

$$36 \text{ мм} = \square \text{ см} \square \text{ мм}$$

$$246 \text{ мм} = \square \text{ см} \square \text{ мм}$$

$$351 \text{ мм} = \square \text{ см} \square \text{ мм}$$

Намуна: $22 \text{ мм} = 20 \text{ мм} + 2 \text{ мм} = 2 \text{ см} + 2 \text{ мм} = 2 \text{ см } 2 \text{ мм}$

4. Баъзан периметри квадрат ба периметри росткунҷа баробар шуда метавонад. Агар тарафи квадрат 6 см бошад, периметраш чанд сантиметр мешавад? Агар дарозии росткунҷа 8 см, бараш 4 см бошад, периметри росткунҷа чанд сантиметр мешавад? Оё периметри квадрат ба периметри ин росткунҷа баробар шудааст?

5. Ифода кунед:

$$5 \text{ см} = \square \text{ мм}$$

$$30 \text{ мм} = \square \text{ см}$$

$$6 \text{ см } 3 \text{ мм} = \square \text{ мм}$$

$$9 \text{ см} = \square \text{ мм}$$

$$40 \text{ мм} = \square \text{ см}$$

$$8 \text{ см } 4 \text{ мм} = \square \text{ мм}$$

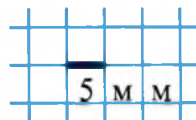
ДАРСИ 20. МУҚОИСАИ САНТИМЕТР ВА МИЛЛИМЕТР

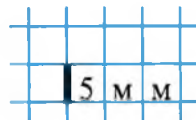
1. Аз ченакҳои дарозӣ кадомашро медонед?

2. 1) Дарозии як катаки дафтаратонро чен намуда, ин тарз нишона кунед:

2) Баландии як катаки дафтаратонро чен намуда, ин тарз нишона кунед:

3) Дарозии як катаки дафтар чанд миллиметр аст? Баландиаш-чӣ?

4) Дарозии се катаки дафтар чанд миллиметр аст? Дарозии 4 катак-чӣ? Дарозии ин катакҳоро муқоиса кунед.

3. Хонед, нависед, муқоиса кунед:

$$1 \text{ см} = 10 \text{ мм}$$

$$1 \text{ м} = 100 \text{ см} = 1000 \text{ мм}$$

$$1 \text{ дм} = 10 \text{ см} = 100 \text{ мм}$$

$$1 \text{ м} = 10 \text{ дм} = 1000 \text{ мм}$$

4. 1) Дарозӣ ва бари дафтарро чен кунед.

2) Аз қоғаз 3-то тасмачаи дарозиаҷ 30-миллиметрий буред ва аз онҳо секунҷа созед.

5. То 1 см пурра кунед:

1 см	4 мм	6 мм	7 мм	9 мм
		4 мм		

6. Дар хаткашак масофаи байни рақамҳои 0 ва 1 чанд миллиметр аст? Дар хаткашак ба байни рақамҳои 0 ва 4 назар кунед. Аз 0 то 4 чанд сантиметр аст?

7. Ҳисоб кунед.

$$10000 + 10000$$

$$20000 - 10000$$

$$50000 + 40000$$

$$20000 + 30000$$

$$50000 - 30000$$

$$100000 - 50000$$

$$30000 + 40000$$

$$70000 - 40000$$

$$60000 + 40000$$

$$40000 + 40000$$

$$80000 - 40000$$

$$100000 - 40000$$

8. Порчаҳои дарозиашон 2 см ва 20 мм-ро тасвир намуда, онҳоро муқоиса кунед.

ДАРСИ 21. КИЛОМЕТР. ҶАДВАЛИ ЧЕНАКҲОИ ДАРОЗӢ

Шумо дар синфи дуҷум бо бузургҳои сантиметр, дециметр ва метр шинос шудед.

Барои чен кардани масофаҳои аз ҳам дур аз километр истифода бурда мешавад. Километр мухтасар «км» навишта мешавад. Километр калимаи латинӣ буда, маънояш ҳазор аст. 1 км ба ҳазор метр баробар аст: $1 \text{ км} = 1000 \text{ м}$.

Воҳидҳои ченаки дарозӣ – мм, см, дм, м, км.

Ҷадвали ченакҳои дарозӣ:

1 см = 10 мм	1 дм = 10 см	1 м = 10 дм
1 м = 100 см	1 дм = 100 мм	1 км = 1000 м

1. Барои чен кардани масофаи 100 метр ҷӯи 1-метра чанд маротиба гузошта мешавад? 1 км аз 100 м даҳ маротиба калон аст.

2. Ҳисоб кунед:

$$31 \text{ дм} - 16 \text{ дм}$$

$$78 \text{ см} - 14 \text{ см}$$

$$108 \text{ км} + 209 \text{ км}$$

$$72 \text{ м} + 14 \text{ м}$$

$$82 \text{ мм} + 18 \text{ мм}$$

$$702 \text{ км} - 109 \text{ км}$$

$$32 \text{ км} + 15 \text{ км}$$

$$96 \text{ м} - 15 \text{ м}$$

$$819 \text{ км} + 187 \text{ км}$$

3. Ифода кунед:

$$1 \text{ м} = \square \text{ дм}$$

$$1 \text{ м} = \square \text{ см}$$

$$300 \text{ см} = \square \text{ м}$$

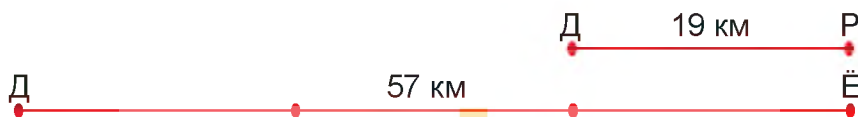
$$5 \text{ м} = \square \text{ дм}$$

$$9 \text{ м} = \square \text{ см}$$

$$800 \text{ см} = \square \text{ м}$$

Намуна: $2 \text{ м} = 20 \text{ дм}$, $400 \text{ см} = 4 \text{ м}$

4. Масофаи байни шаҳри Душанбе ва ноҳияи Ёвон 57 км аст. Масофаи байни Душанбе ва ноҳияи Рӯдакӣ 19 км аст. Ноҳияи Рӯдакӣ назар ба ноҳияи Ёвон ба Душанбе чанд маротиба наздиктар аст?

5. Ҳисоб кунед:

$$3 \text{ км } 200 \text{ м} + 6 \text{ км } 15 \text{ м}$$

$$4 \text{ м } 50 \text{ см} - 4 \text{ м } 12 \text{ см}$$

$$4 \text{ км } 341 \text{ м} + 3 \text{ км } 210 \text{ м}$$

$$10 \text{ м } 50 \text{ см} - 5 \text{ м } 50 \text{ см}$$

Намуна:

$$\begin{aligned} 5 \text{ км } 80 \text{ м} + 1 \text{ км } 320 \text{ м} &= 5000 \text{ м} + 80 \text{ м} + 1000 \text{ м} + 320 \text{ м} = \\ &= 5000 \text{ м} + 1000 \text{ м} + 80 \text{ м} + 320 \text{ м} = 6000 \text{ м} + 400 \text{ м} = \\ &= 6 \text{ км } 400 \text{ м} \end{aligned}$$

6. Ифода кунед:

$$200 \text{ см} = \square \text{ м} \quad 50 \text{ см} = \square \text{ дм} \quad 6 \text{ м} = \square \text{ см}$$

$$400 \text{ см} = \square \text{ м} \quad 70 \text{ см} = \square \text{ дм} \quad 8 \text{ м} = \square \text{ см}$$

$$600 \text{ см} = \square \text{ м} \quad 90 \text{ см} = \square \text{ дм} \quad 9 \text{ м} = \square \text{ см}$$

$$800 \text{ см} = \square \text{ м} \quad 90 \text{ см} = \square \text{ дм} \quad 10 \text{ м} = \square \text{ см}$$

7. Ҳисоб кунед.

$$2 \text{ км } 122 \text{ м} + 7 \text{ км } 88 \text{ м}$$

$$1 \text{ м } 360 \text{ см} + 3 \text{ м } 440 \text{ см}$$

$$5 \text{ км } 534 \text{ м} - 3 \text{ км } 170 \text{ м}$$

$$9 \text{ м } 738 \text{ см} - 4 \text{ м } 138 \text{ см}$$

ДАРСИ 22. ИФОДА КАРДАНИ БУЗУРГИҶО

Шумо бо миллиметр, сантиметр, дэсиметр, метр шинос шудед. Инҳо ченакҳои дарозиянд. Килограмм, грамм ченакҳои вазнанд. Сомонӣ, дирам ченакҳои арзишанд.

Ҷамаи бузургиҳо воҳиди ченкунӣ буда, воҳиди калонро бо воҳиди хурд ва баръакс ифода кардан мумкин аст.

Намуна: $1 \text{ м} = 100 \text{ см}$, $100 \text{ см} = 1\,000 \text{ мм}$, $1 \text{ км} = 1\,000 \text{ м}$.

$$1 \text{ см } 4 \text{ мм} = 1 \text{ см} + 4 \text{ мм} = 10 \text{ мм} + 4 \text{ мм} = 14 \text{ мм}$$

$$5 \text{ сомонию } 70 \text{ дирам} = 500 \text{ дирам} + 70 \text{ дирам} = 570 \text{ дирам}$$

1. 1) Дар дафтаратон порчаи дарозияш 1 дм тасвир кунед ва онро бо сантиметр ифода кунед: $1 \text{ дм} = 10 \text{ см}$.

2) Порчаи дарозияш 1 дм 2 см-ро тасвир кунед ва онро бо сантиметр ифода кунед.

2. Ифода кунед:

1) бо дм: $3 \text{ м} = \square \text{ дм}$

$$2 \text{ м } 5 \text{ дм} = \square \text{ дм}$$

$$30 \text{ см} = \square \text{ дм}$$

$$90 \text{ см} = \square \text{ дм}$$

2) бо см: $2 \text{ дм } 8 \text{ см} = \square \text{ см}$

$$6 \text{ дм} = \square \text{ см}$$

$$4 \text{ дм } 1 \text{ см} = \square \text{ см}$$

$$9 \text{ дм} = \square \text{ см}$$

3) бо мм: $5 \text{ см} = \square \text{ мм}$

$$100 \text{ см} = \square \text{ мм}$$

Намуна: $3 \text{ м } 5 \text{ дм} = 30 \text{ дм} + 5 \text{ дм} = 35 \text{ дм}$

3. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$$6800 \square 9\,000$$

$$100 \text{ м} \square 100 \text{ дм}$$

$$94 \text{ см } 1 \text{ мм} \square 94 \text{ см}$$

$$7900 \square 9\,000$$

$$8 \text{ дм} \square 80 \text{ см}$$

$$82 \text{ дм } 5 \text{ см} \square 83 \text{ дм}$$

$$8700 \square 9\,000$$

$$9 \text{ дм} \square 80 \text{ см}$$

$$92 \text{ дм } 5 \text{ см} \square 83 \text{ дм}$$

4. Шифоҳӣ то 2 км пура кунед:

2 км	300 м	500 м	600 м	700 м	900 м
		1 500 м			

5. Ҳисоб кунед:

$$1000 - 100$$

$$9000 + 1000$$

$$999 + 1$$

$$8000 + 2000$$

$$1000 - 900$$

$$1000 - 1$$

6. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$$2100 \square 2200$$

$$9 \text{ дм} \square 90 \text{ см}$$

$$200 \text{ мм} \square 20 \text{ см}$$

$$4000 \square 3000$$

$$4 \text{ м} \square 4 \text{ м } 5 \text{ см}$$

$$900 \text{ м} \square 9000 \text{ м}$$

7. Ҳисоб кунед:

$$1000 + 2000$$

$$5000 + 500$$

$$1000 - 500$$

$$8000 - 200$$

ДАРСИ 23.

1. 1) 28 см-ро бо детсиметр ва баъд бо сантиметр, сонӣ бо миллиметр ифода намоед. 2) 30 см ва 70 см-ро бо миллиметр ва детсиметр ифода намоед.

2. Ададҳоро хонед:

100 001, 100 005, 210 001, 200 001, 200 010.

3. Ширмоҳӣ дар обҳои ширин зиндагӣ мекунад ва дарозияш 50 см мешавад. Дарозии моҳиро бо детсиметр ва миллиметр ифода кунед.

4. 1) Порчаи дарозиаш 6 см-ро тасвир кунед. Дарозии онро 2 маротиба зиёд кунед. Дарозии порчаи дуҷумро ёбед, онро бо детсиметр, сантиметр ва миллиметр ифода кунед.

2) Дарозии порчаро чен кунед. Онро 2 маротиба кам карда, дар дафтаратон кашед ва дарозиашро бо миллиметр ифода намоед.

5. Ҳисоб кунед:

$$2396 + 4332$$

$$57216 + 31$$

$$71314 + 3420$$

$$4821 - 3135$$

$$61915 - 42$$

$$82919 - 2919$$

6. Бо дм ва см ифода кунед:

$$1 \text{ м} = \square \text{ дм} = \square \text{ см}$$

$$3 \text{ м} = \square \text{ дм} = \square \text{ см}$$

$$8 \text{ м} = \square \text{ дм} = \square \text{ см}$$

$$2 \text{ м} = \square \text{ дм} = \square \text{ см}$$

$$5 \text{ м} = \square \text{ дм} = \square \text{ см}$$

$$9 \text{ м} = \square \text{ дм} = \square \text{ см}$$

7. Ҳисоб кунед:

$$3045$$

$$7123$$

$$6832$$

$$5871$$

$$+ 5143$$

$$+ 2242$$

$$- 4571$$

$$- 2356$$

8. Иваз кунед:

$$20 \text{ см} = \square \text{ мм}$$

$$2 \text{ м} = \square \text{ см}$$

$$6 \text{ дм} = \square \text{ см}$$

$$5 \text{ м} = \square \text{ дм}$$

$$8 \text{ м} = \square \text{ дм}$$

$$50 \text{ см} = \square \text{ дм}$$

ДАРСИ 24. ҶАМЪ ДАР ДОИРАИ 10000 ВА 100000

Шумо ҷамъ ва тарҳи хаттиро дар доираи 1000 омӯхтед. Ҷамъу тарҳи хатти дар доираи 10000 ва 100000 ба ҷамъу тарҳи хатти дар доираи 1000 монанд аст.

$\begin{array}{r} 628 \\ + 316 \\ \hline 944 \end{array}$	$\begin{array}{r} 4257 \\ + 3862 \\ \hline 8119 \end{array}$	$\begin{array}{r} 31374 \\ + 25413 \\ \hline 56787 \end{array}$	Намуна: $\begin{array}{r} 34283 \\ + 13414 \\ \hline 47697 \end{array}$
---	--	---	---

Ҳисоббарорӣ аз ҷамъи воҳидҳо оғоз ёфта, бо ҷамъи даҳ-ҳазориҳо ба охир мерасад: Намунаи мисоли охирин:

3-воҳиду 4 воҳид ҳафт мешавад, 8 даҳию 1 даҳиро ҷамъ кардем, 9 даҳӣ ҳосил шуд. 2 садиро бо 4 садӣ ҷамъ кунем, 6 садӣ мешавад, 4 ҳазорро бо 3 ҳазор ҷамъ кунем, 7 ҳазор ҳосил мешавад, 30000-ро бо 10000 ҷамъ кунем, 40000 мешавад. 47697 ҳосили ҷамъ ё сумма аст.

1. Амали ҷамъро ҳисоб кунед:

$\begin{array}{r} 6371 \\ + 2418 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 4683 \\ + 3219 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 74568 \\ + 12437 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 67983 \\ + 25644 \\ \hline \end{array}$
---	---	---	---

2. Муқоиса кунед (>, <, =):

8970 <input type="text"/> 8965	42711 <input type="text"/> 42710	98135 <input type="text"/> 98136
9531 <input type="text"/> 9536	56814 <input type="text"/> 57814	77777 <input type="text"/> 77776

3. Ба ҷойи ситораҷаҳо рақамҳои мувофиқро гузоред.

$\begin{array}{r} 2*3* \\ + *5*8 \\ \hline 7129 \end{array}$	$\begin{array}{r} 58*4 \\ - **2* \\ \hline 3911 \end{array}$	$\begin{array}{r} 5**7* \\ - *2*28 \\ \hline 15842 \end{array}$	$\begin{array}{r} *8*9* \\ + 2*7** \\ \hline 55938 \end{array}$
--	--	---	---

4. Дар як мактаб 2312 нафар, дар мактаби дигар 227 нафар кам хонанда таҳсил мекунад. Дар ду мактаб чанд нафар хонанда таҳсил мекунад?

5. Ҷадвалро пур кунед.

	1 500	3 000	7 000	9 000	9 500
10 000 +		13 000			
10 000 –				1 000	

6. Ҳисоб кунед:

$$4320 + 2750$$

$$5671 + 2892$$

$$27364 + 12168$$

$$3752 - 1983$$

$$6902 - 4347$$

$$38627 - 25210$$

7. Муқоиса кунед (>, <, =):

$$2340 \square 2390$$

$$4500 \square 4499$$

$$51900 \square 6190$$

$$4821 \square 3821$$

$$6724 \square 7724$$

$$8324 \square 19560$$

ДАРСИ 25. ТАРҲ ДАР ДОИРАИ 10000 ВА 100000

Тарҳи ададҳои чоррақамаро мисли тарҳи ададҳои се-рақамаро зерҳам навишта ҳисоб кардан осон аст:

678 – тарҳшаванда, 434 – тарҳкунанда. Дар ҳисоби хаттӣ аз воҳидҳо воҳидҳоро тарҳ карда, дар зери воҳидҳо, аз даҳҳо даҳҳоро тарҳ карда, дар зери даҳҳо, аз садҳо садҳоро тарҳ карда, дар зери садҳо менависем.

244 – фарқ ё ҳосили тарҳ. Тарҳи ададҳои чоррақамаро, панҷрақамаро низ ҳамин тавр иҷро мешаванд.

$$\begin{array}{r} 678 \\ - 434 \\ \hline 244 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4934 \\ - 2723 \\ \hline 2211 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 52734 \\ - 24327 \\ \hline 28407 \end{array}$$

1. Мисолҳоро зероҳам нависед ва тарзи ҳисоббарори ро фаҳмонда ҳисоб кунед:

$$754 - 133$$

$$5483 - 3272$$

$$43925 - 17032$$

$$44415 - 23243$$

$$65390 - 24178$$

$$7576 - 4240$$

$$75671 - 19302$$

$$89876 - 56730$$

2. Ҳисоб кунед. Дурустии натиҷа ро бо калкулятор санҷед:

$$\begin{array}{r} 6346 \\ - 4273 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 8574 \\ - 2321 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 41783 \\ - 32357 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 69599 \\ - 12344 \\ \hline \end{array}$$

3. Тарзи ҳисоббарори ро шарҳ дода, қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед.

$$\begin{array}{r} 57128 \\ - 33261 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 48564 \\ - 24315 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 65706 \\ - 24002 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 35768 \\ - 14453 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 59782 \\ - 24379 \\ \hline \end{array}$$

4. Дар шаҳр рӯзе 268-то автобус, 148-то троллейбус, 173-то микроавтобус кор мекунад. Дар як рӯз чандто нақлиёт ба аҳолии шаҳр хизмат мерасонад?

5. Дар мактаб 550 нафар хонанда таҳсил мекунад. Аз онҳо 120 нафарашон духтарҳоянд. Шумораи писарон ёфта шавад.

6. Бо рақамҳо нависед.

Яксаду ҳабдаҳ ҳазор, дусаду як ҳазор, ҳаштсду ду ҳазору ҳаштод, нӯҳсду наваду ҳашт ҳазор.

7. Ҳисоб кунед:

$$3224 + 3\ 635$$

$$53583 + 12462$$

$$4107 - 2\ 357$$

$$61230 - 50341$$

ДАРСИ 26

1. 1) Ҷадвали ченакҳои дарозиро номбар кунед;

2) 1 км чанд метр ва чанд сантиметр аст?

2. **Шифоҳӣ.** 2 нафар варзишгарон дар мусобиқаи варзиш бомуваффақият баромад карданд. Устои варзиши байналхалқӣ гулуларо ба дурии 79 м ҳаво дода, соҳиби медали биринҷӣ шуд. Ҳамдастаи ӯ дар ин навъи варзиш байни занон ҷойи сеюмро ишғол кард. Натиҷаи ӯ 58 метр аст. Фарқи масофаи натиҷаи ин варзишгаронро ёбед. Натиҷаҳоро муқоиса намоед.

3. Сайёҳон ба саёҳат мераванд. Агар ба ҳар чор нафар сайёҳ як ҳуҷра пешкаш карда шавад, барои 96 нафар чанд ҳуҷра лозим аст?

К.м

4. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 3894 \\ + 3546 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 4723 \\ - 3260 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 65668 \\ + 13272 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 77636 \\ - 46522 \\ \hline \end{array}$$

Дурустии натиҷаи мисолҳоро бо калкулятор санҷед.

5. Ба ҷойи ситораҷаҳо ададҳои мувофиқро гузоред.

$$\begin{array}{r} + 27*3 \\ + 3*56 \\ \hline 6*79 \end{array} \quad \begin{array}{r} -*5*8 \\ - 2*7* \\ \hline *4*1 \end{array} \quad \begin{array}{r} + **457 \\ + 14*7* \\ \hline 4*82* \end{array} \quad \begin{array}{r} - 4*27* \\ - *5*32 \\ \hline 1**42 \end{array}$$

6. Бо калкулятор ҳисоб кунед:

$$24205 + 31795$$

$$43700 - 13700$$

$$44555 + 55444$$

$$84600 - 14600$$

$$59815 + 18309$$

$$10009 - 9000$$

7. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} - 4102 \\ 3789 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 9832 \\ 1168 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - 53065 \\ 28193 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 10947 \\ 88888 \\ \hline \end{array}$$

ДАРСИ 27

1. Ба ҷойи нуқтаҳо аломати мувофиқ ($>$, $<$, $=$)-ро гузоред ва хонед:

1) $815 + 4 \dots 815 + 5$

3) $640 - 8 \dots 640 + 8$

2) $8 \cdot 4 \dots 8 \cdot 3$

4) $1\,130 - 130 \dots 1\,000$

К.м

2. Ифода кунед:

Бо мм:

$3\text{ см} = \dots\text{ мм}$

$6\text{ см} = \dots\text{ мм}$

$82\text{ см} = \dots\text{ мм}$

Бо см:

$6\text{ дм} = \dots\text{ см}$

$25\text{ дм} = \dots\text{ см}$

$50\text{ дм} = \dots\text{ см}$

Бо дм:

$2\text{ м} = \dots\text{ дм}$

$8\text{ м} = \dots\text{ дм}$

$9\text{ м} = \dots\text{ дм}$

3. Модар 10-то фатир ва 28-то кулча пухт. То беғоҳи 10-то кулчаю 2-то фатирро хӯрданд. Чандто фатиру кулча боқӣ монд?

4. Талабагон дар боғи мактаб 138 бех райҳон ва 10 бех камтар ҳиногул, назар ба ҳиногул 6 бех зиёдтар гули садбарг шинонданд. Талабагон ҳамагӣ чанд бех гул шинонданд?

5. Мисолҳоро зери ҳам навишта, ҳисоб кунед:

$2239 + 427$

$61372 + 1824$

$26480 + 1200$

$5266 - 270$

$80390 - 7268$

$99100 - 1250$

$6288 - 379$

$91390 - 5008$

$22190 + 2252$

К.э

6. Аз ҷуфти ададҳои зерин адади калонтарин ва адади хурдтаринро муайян кунед:

25789

163548

96584

365987

8965

9508

263548

96587

90009

36631

Фарқи адади калонтарин ва хурдтаринро ёбед.

7. Аз боғи мактаб хонандагон дар ду рӯз 32 сатил мева ҷамъ карданд. Рӯзи якум 15 сатил мева ҷамъ оварданд. Рӯзи дуюм чанд сатил мева ҷамъ карданд?

8. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} + 2630 \\ \hline 1300 \end{array} \quad \begin{array}{r} - 3935 \\ \hline 2306 \end{array} \quad \begin{array}{r} + 22800 \\ \hline 14600 \end{array} \quad \begin{array}{r} - 47450 \\ \hline 28045 \end{array}$$

ДАРСИ 28. ТАРТИБИ ИҶРОИ АМАЛҲО ДАР ИФОДАҲОИ БЕҚАВС

Шумо чор амали арифметикиро медонед: ҷамъ, тарҳ, зарб ва тақсим. Амалҳои ҷамъу тарҳ (« + », « - ») амалҳои дараҷаи якум, амалҳои зарбу тақсим (« · », « : ») амалҳои дараҷаи дуюм қабул шудаанд.

$$50 + 24 - 40, \quad 42 - 20 + 2, \quad 16 : 4 \cdot 2, \quad 9 \cdot 2 : 3$$

ва монанди инҳо ифодаҳои беқавсанд.

Агар ифодаҳои беқавс аз амалҳои дараҷаи якум (ҷамъ ва тарҳ) иборат бошанд, ҳисоббарорӣ аз чап ба рост пай дар пай иҷро карда мешавад.

Масалан: Тарзи якум:

$$\overset{1}{50} + \overset{2}{24} - 40 = 74 - 40 = 34$$

$$\overset{1}{59} - \overset{2}{9} - 20 = 50 - 20 = 30$$

Тарзи дуюм:

$$\overset{1}{42} - \overset{2}{20} + 2 = 24$$

$$\overset{1}{61} + \overset{2}{8} + 1 = 70$$

Агар ифодаҳои беқавс танҳо аз амалҳои дараҷаи дуюм (зарб ва тақсим) иборат бошанд, ҳисоббарорӣ низ аз чап ба рост пай дар пай иҷро карда мешавад.

$$\begin{array}{ll} \text{Монанди} & \overset{1}{9} \cdot \overset{2}{2} : 3 = 6 \end{array} \quad \begin{array}{ll} \overset{1}{16} : \overset{2}{4} \cdot 2 = 8 \end{array}$$

Агар ифодаҳои беқавс аз амалҳои дараҷаи якум ва дуҷум иборат бошанд, аввал амалҳои дараҷаи дуҷум, сипас амалҳои дараҷаи якум иҷро карда мешаванд.

$$42 : 7 + 44 = 6 + 44 = 50$$

$$85 - 9 \cdot 5 = 85 - 45 = 40$$

$$21 : 3 + 18 = 7 + 18 = 25$$

$$8 \cdot 9 - 4 \cdot 8 = 72 - 32 = 40$$

1. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$280 + 20 + 90$$

$$370 - 70 - 50$$

$$21 : 3 \cdot 3$$

$$7 \cdot 3 : 3$$

$$590 - 90 + 70$$

$$480 + 20 - 10$$

$$9 \cdot 4 : 4$$

$$12 : 4 \cdot 9$$

2. Дар гимназия 612 нафар хонанда таҳсил мекарданд. Дар давоми соли хониш 27 нафар хонанда омаданд. Дар гимназия чанд нафар хонандагон таҳсил мекунанд?

3. Дар зарфи ғунҷоишаш 100-литра 50 литр рағани растанӣ ҳаст. Дар зарф боз чанд литр раған рехтан мумкин аст?

4. Суммаи тарафҳои секунҷа ва чоркунҷаро ёбед:

5. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$400 + 300 + 200$$

$$460 - 60 - 50$$

$$42 : 6 \cdot 3$$

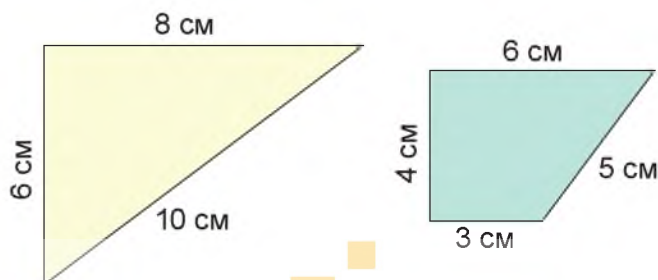
$$620 + 80 + 200$$

$$540 - 40 - 100$$

$$8 \cdot 3 : 4$$

6. Суммаи тарафҳои секунҷа ва чоркунҷаро ёбед:

7. Амалҳоро иҷро кунед:

$$500 + 400 + 200$$

$$560 - 160 + 500$$

$$48 : 8 \cdot 5$$

$$820 - 800 + 100$$

$$640 + 160 - 200$$

$$9 \cdot 7 : 9$$

ДАРСИ 29. ТАРТИБИ ИҶРОИ АМАЛҲО ДАР ИФОДАҲОИ ҚАВСДОР

1. $(360 - 60) + 8$. Ин ифодаи қавсдор аст.

а) Ифодаро меҳонем. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, қиматашро ҳисоб мекунем.

Ба фарқи ададҳои 360 ва 60 ҳамъ кардани адади 8; дохили қавс, яъне $(360 - 60)$ ҳамъшавандаи якум буда, аз фарқи ду адад иборат аст. 8 ҳамъшавандаи дуюм аст. Дар ифодаи қавсдор аввал амали дохили қавс ҳисоб карда мешавад:

$$(360 - 60) + 8 = 300 + 8 = 308$$

б) Агар дар ифодаи $(360 - 60) + 8$ адади 60 ва 8-ро ба дохили қавс нависем, тартиби иҷрои амалҳо ва ҳам натиҷа тағйир меёбад:

$$360 - (60 + 8) = 360 - 68 = 292.$$

Дар ҳолати қавс гузоштан қимати ифода дигар мешавад.

в) $24 : (11 - 8)$ ифодаи қавсдор аст. Ифодаро меҳонем: адади 24-ро ба фарқи ададҳои 11 ва 8 тақсим кардан; 24-тақсим-

шаванда, дохили қавс $(11 - 8)$ тақсимкунанда буда, аз фарқи ду адад иборат аст.

Ин ифода амалҳои дараҷаи якум ва дуюм дорад. Дар ин ҳел ифодаҳо аввал амали дар қавс буда (яъне амали тарҳ), пас амали тақсим иҷро карда мешавад:

$$24 : (11 - 8) = 24 : 3 = 8$$

1. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, ҳисоб кунед:

$$(17 + 11) : 4 \quad 9 + 18 : 3 \quad 475 - 40 + 5 \quad 4 \cdot 9 - 9 \cdot 4$$

$$(47 - 5) : 7 \quad 42 : (4 + 2) \quad 475 - 40 - 5 \quad 5 \cdot 4 + 6 \cdot 2$$

2. Ҳисоб кунед:

$$98 - 4 \cdot 2 \quad 7 \cdot (148 - 145) \quad 7 \cdot 4 + 4 \cdot 5$$

$$129 - 124 \quad 36 : 6 \cdot 4 \quad 18 : 3 - 3 \cdot 2$$

3. Ба қойи ситораҷаҳо ададҳоеро гузоред, ки баробарии дуруст ҳосил шавад:

$34 \cdot 2$	$56 \cdot 1$	$1 \cdot 3 \cdot 4$	$\cdot 4 \cdot 5 \cdot$
$+ 2 \cdot 4 \cdot$	$- 3 \cdot 4 \cdot$	$+ \cdot 1 \cdot 3 \cdot$	$- 1 \cdot 8 \cdot 5$
6000	1830	36755	19918

4. Дарахти анҷир то 100 сол ва зиёда аз он умр мебинад. Дарахти чормағз ҳам ҳамин қадар умр мебинад. Аз ин рақамҳо як баробарӣ нависед.

5. Дарозии росткунҷа 60 см ва бараш 20 см аст. Суммаи тарафҳои росткунҷаро ёбед.

6. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$208 - 4 \cdot 2 \quad 2 \cdot (240 - 230) \quad 9 \cdot 3 + 3 \cdot 9$$

$$(125 - 120) \cdot 8 \quad 42 : 6 \cdot 6 \quad 36 : 9 - 2 \cdot 2$$

7. Ду порча тасвир кунед: дарозии порчаи якум 5 см, дарозии порчаи дуюм 2 маротиба зиёдтар аст. Дарозии порчаи дуюмро ёбед.

ДАРСИ 30

1. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$$390 + 1 \square 390 - 1$$

$$12 \text{ см} \square 1 \text{ дм } 2 \text{ см}$$

$$540 - 10 \square 540 - 10$$

$$18 \text{ см} \square 1 \text{ дм } 5 \text{ см}$$

2. Аз расм ададҳоеро нависед, ки ба 5 тақсим мешаванд:

3. Мисолҳоро зериҳам навишта, ҳисоб кунед:

$$1265 + 1 \ 317$$

$$3453 + 2800$$

$$27735 + 1340$$

$$4490 - 2 \ 050$$

$$6048 - 1969$$

$$38272 - 5915$$

4. Ба мисолҳои сутуни якум нигаред. Дурустии ҳалро бо амали зарб санҷед:

$$15 : 5 = 3$$

$$25 : 5$$

$$30 : 5$$

$$35 : 5$$

$$3 \cdot 5 = 15$$

$$\dots$$

$$\dots$$

$$\dots$$

5. Иваз кунед:

Бо мм:

Бо см:

Бо дм:

$$8 \text{ см} = \dots \text{ мм}$$

$$4 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$3 \text{ м} = \dots \text{ дм}$$

$$9 \text{ см} = \dots \text{ мм}$$

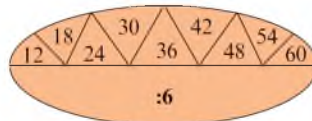
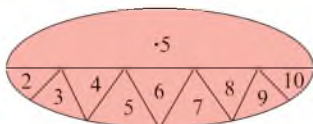
$$5 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$9 \text{ м} = \dots \text{ дм}$$

6. Барои намак кардани помидор ба як зарфи селитра се қошуқ намак меандозанд. Ба 9-то чунин зарф чанд қошуқ намак лозим аст? Ба 6-то чунин зарф-чӣ?

7. Кй зудтар ҷавобашро ёфта менависад?

8. Аз 8 коса орд 32-то нон пухтанд. Аз 9 коса орд чандто ҳамин хел нон пухтан мумкин аст?

ДАРСИ 31

1. **Шифоҳӣ**. Хонандагони ду мактаб дар бозиҳои шавқовари варзиш мусобиқа карданд. Дастаи «Умед» соҳиби 90 ҳол, дастаи «Нодир» назар ба он 5 ҳол камтар гирифт. Дар мусобиқа кадом даста ғолиб баромад?

2. Дар шаддаи марҷон марҷонҳои сафед 3-тоӣ 5 маротиба, марҷонҳои кабуд 5-тоӣ 4 маротиба такрор шудаанд. Дар шадда чанд марҷон ҳаст?

3. Ҳисоб кунед:

$$8 \cdot 5 + 28 : 4$$

$$800 - (350 + 50)$$

$$(15 - 7) \cdot 5$$

$$9 \cdot 9 - 8 \cdot 7$$

$$(750 - 50) + 600$$

$$(32 - 16) : 4$$

4. Се ададери номбар кунед, ки ба 4 тақсим шаванд.

5. Дарозии порчаро чен кунед ва дар дафтаратон порчае тасвир кунед, ки назар ба ин 2 маротиба дарозтар бошад.

6. Ифода кунед:

Бо дм:

$$50 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$300 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$900 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$80 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$800 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$1000 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

7. Хатти ҳисоб кунед.

$$123 + (2436 - 1436)$$

$$5892 - (1431 + 2246)$$

8. 1) Адади 8-ро ҳафт маротиба зиёд кунед.

2) Адади 200-ро ҳафт воҳид зиёд кунед.

3) Адади 54-ро шаш маротиба кам кунед.

9. Бо сантиметр ифода кунед.

$$42 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$53 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$87 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

ДАРСИ 32

1. Қурбоққа то 20 сол, муш то 4 сол умр мебинад. Қурбоққа аз муш чанд маротиба зиёдтар умр мебинад? Муш аз қурбоққа чанд сол камтар умр мебинад?

2. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$$2 \text{ дм } 2 \text{ см} \dots 2 \text{ см}$$

$$12 : 3 \dots 120 - 20$$

$$3 \text{ дм } 5 \text{ см} \dots 30 \text{ см}$$

$$140 + 3 \dots 140 - 3$$

3. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, ҳисоб кунед:

$$54 : 9 + 9 \cdot 6$$

$$54 : 9$$

$$74000 - 4000 - 20000$$

$$9 \cdot 6 - 54 : 6$$

$$6 \cdot 9$$

$$23000 + 7000 + 69000$$

Д.м

4. Адади 18 аз адади 6 чанд маротиба калон аст? Адади 9 аз адади 18 чанд маротиба хурд аст?

5. Ба куртаи чакани занона 12 гул, ба куртаи духтарча 2 маротиба камтар гул дӯхтанд. Ба ду курта чанд дона гул дӯхтанд?

6. **Шифоҳӣ.** Ададҳои зеринро 6 маротиба зиёд кунед:

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.

7. Ребусҳо.

1) Ба қойи нуқтаҳо адади мувофиқро гузored ва хонед:

2) Чӣ хел ребусҳоро медонед?

... тор

... мағз

8. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

... руд

... акент

$$7 \cdot 7 \dots 7 \cdot 6$$

$$1 \text{ дм } 5 \text{ см} \dots 2 \text{ дм } 5 \text{ см}$$

$$15 : 3 \dots 25 : 5$$

$$2 \text{ дм } 8 \text{ см} \dots 1 \text{ дм } 8 \text{ см}$$

$$180 + 1 \dots 180 - 1$$

$$8 \text{ см } 8 \text{ мм} \dots 7 \text{ см } 7 \text{ мм}$$

9. Хатти ҳисоб кунед.

$$2100 - 100 + 6300$$

$$99950 - 9950 + 10500$$

$$4480 - 480 + 1200$$

$$37100 - 5001 + 11122$$

$$3900 + 110 - 4009$$

$$65150 + 5050 - 61100$$

ДАРСИ 33. ИФОДАҲОИ ҲАРФӢ

Ифодаҳои намуди $280 + 4$, $6 \cdot 7$, $450 - 10$, $440 - 8 \cdot 5$, $4 \cdot 3 : 6$, $(338 + 2) - 40$, $16 : 2 + 6 : 3$ ва ғайра ифодаҳои ададӣ ном доранд.

Ифодаҳои намуди $8 + a$, $120 - c$, $900 - a$, $9 \cdot a$ ва $b : 3$ ва ғайра ифодаҳои ҳарфӣ мебошанд.

Ифодаи $8 + a$ чунин хонда мешавад: ҳосили ҷамъ (сумма)-и ададҳои 8 ва a ; адади 8-ро ба a воҳид зиёд кардан;

8 – ҷамъшавандаи якум, a – ҷамъшавандаи дуюм.

Дар ифодаи ҳарфӣ ба қойи ҳарф қимат гузошта мешавад.

Агар $a = 1$ бошад, қимати ифодаи $8 + a$ ба 9 баробар мешавад, яъне $8 + 1 = 9$. Ба қойи a қиматҳои гуногун:

0, 1, 20, 150, 427, 500 ва ғайра гузоштан мумкин аст.

Намунаи навишти ифода дар тахтаи синф ва дафтар:

$$8 + a, \text{ ҳангоми } a = 1, 8 + 1 = 9 \text{ мешавад.}$$

1. Дар ифодаи $120 - c$ ба қойи c адади 120 ва ададҳои аз 120 хурдро гузошта метавонем, вале адади аз 120 калонро гузоштан мумкин нест. Ифодаи $120 - c$ чунин хонда мешавад: фарқи ададҳои 120 ва c ; 120 – тарҳшаванда, c – тарҳкунанда; 120-ро c воҳид кам кардан ва ғайра. Агар $c = 4$, $c = 5$, $c = 12$ бошад, қимати ифода чунин ҳисоб карда мешавад:

$120 - c$	$120 - c$	$120 - c$
$c = 4$	$c = 5$	$c = 12$
$120 - 4 = 116$	$120 - 5 = 115$	$120 - 12 = 108$

2. Дар ифодаи $480 + c$ ба қойи c ададҳои 21, 47, 531-ро гузошта, ҳисоб кунед.

3. Ифодаи $9 \cdot a$ -ро хонед. Агар $a = 0$, $a = 1$, $a = 2$ бошад, қимати онро ҳисоб кунед.

4. Ифодаи $b : 3$ -ро хонед. Ба қойи b кадом ададҳоро гузоштан мумкин аст?

5. Ҳисоб кунед.

$45 : 5$	$3636 - 6 \cdot 6$	$4684 - (40 + 44)$
$28 : 7$	$8 \cdot 5 + 1450$	$(5253 + 53) - 210$
$24 : 3$	$42 : 6 \cdot 7$	$(3700 + 3400) - 4900$
$49 : 7$	$54 : 6 \cdot 9$	$(5300 + 2100) - 3900$

6. Мактаббачаҳо дар таътили тирамоҳӣ 10 рӯз, дар таътили зимистона 2 рӯз зиёдтар истироҳат мекунанд. Онҳо дар таътили тирамоҳӣ ва зимистона ҳамагӣ чанд рӯз истироҳат мекунанд?

7. **Дар вақти холӣ.**

Ҳафт бародарон яктоӣ хоҳар доранд. Онҳо ҳамагӣ чанд хоҳар доранд?

8. Қимати ифодаҳои ҳарфиро ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{llll} a + 8 & 40 - b & c \cdot 9 & 63 : a \\ a = 100 & b = 40 & c = 6 & a = 7 \end{array}$$

9. Баландии ҳар як ошёнаи бино 3 м аст. Бино 9 ошёна дорад. Баландии бино чанд метр аст?

ДАРСИ 34

1. Дасти духтарони шаҳри Хоруғ бо дасти духтарони шаҳри Кӯлоб дар баскетболбозӣ мусобиқа карда, дасти Хоруғ соҳиби 88 ҳол, дасти Кӯлоб соҳиби 89 ҳол шуданд. Дар бозӣ кадоме аз дастаҳо ғолиб омад ва чанд ҳол зиёд гирифт?

2. Дар қатори якуми синф 7 миз, дар қатори дуюм 6 миз ҳаст. Дар ҳар як миз дунафарӣ хонанда нишастааст. Дар синф ҳамагӣ чанд нафар хонанда ҳаст?

3. Хонед ва қимати ифодаро ёбед:

$990 - b$, агар $b = 7$, $b = 8$, $b = 9$, $b = 10$ бошад.

К.м 4. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед:

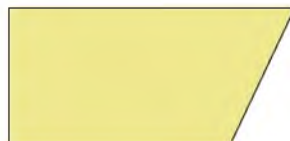
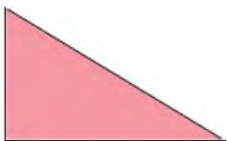
$$\begin{array}{lll} 54 : 9 + 8 \cdot 7 & 48 : (566 - 560) & 6\,543 + 4\,280 \\ 9 \cdot 9 - 36 : 6 & (62 - 57) \cdot 27 & 638 + 3\,472 \\ 8 \cdot 7 - 8 \cdot 6 & 42 : (421 - 420) & 4\,550 + 5\,400 \end{array}$$

5. Муқоиса намоед ва ба ҷойи нуқтаҳо аломати мувофиқро гузоред:

$$\begin{array}{lll} 780 \dots 870 & 442 + 7 \dots 427 - 7 & 7 \cdot 6 \dots 6 \cdot 8 \\ 660 \dots 560 & 89 - 4 \dots 589 + 0 & 24 : 3 \dots 24 : 4 \end{array}$$

6. Номи ин фигураҳоро гуед.

7. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, ҳисоб кунед:

$$64 : 8 + 64 - 0$$

$$48 : (548 - 540)$$

$$6 \cdot (600 - 590)$$

$$9 \cdot 7 - 42 : 7$$

$$(72 - 63) \cdot 5$$

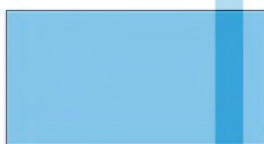
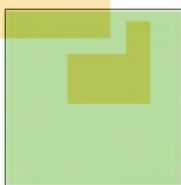
$$(1\,630 + 270) - 70$$

$$8 \cdot 8 - 8 \cdot 6$$

$$81 : (39 + 42)$$

$$(7\,480 + 4\,001) - 80$$

8. Номи ин фигураҳоро нависед.

ДАРСИ 35

1. Аз 8 кг анор 2 литр шарбати анор гирифтани мумкин аст. Аз 24 кг анор чанд литр шарбати анор гирифтани мумкин аст?

2. Агар аз 12 кг себ 4 литр шарбат гирифтани мумкин бошад, аз 18 кг себ чанд литр шарбати себ гирифтани мумкин аст?

3. Ду порча тасвир кунед: дарозии порчаи якум 1 дм 4 см, дарозии порчаи дуюм аз дарозии порчаи якум ду маротиба кӯтоҳтар аст. Дарозии порчаи дуюм чанд сантиметр аст?

4. Аз байни ададҳои аз 8 то 40 чор ададро номбар кунед, ки ба 8 тақсим шаванд.

5. Азиз 16-сола, Лола 4-сола аст. Азиз аз Лола чанд маротиба калонтар аст? Лола аз Азиз чанд маротиба хурдтар аст? Азиз аз Лола чанд сол калон аст?

6. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{llll} 8 : 1 & 54 : 6 & (458 - 450) : 4 & 12 : 3 + 48 : 6 \\ 7 \cdot 1 & 35 : 5 & 36 : (286 - 280) & 8 \cdot 6 + 5 \cdot 9 \\ 9 \cdot 1 & 50 : 5 & 90 : (800 - 790) & 9 \cdot 7 + 8 \cdot 9 \end{array}$$

К.М

7. Мисолҳоро дар намуди сутун навишта, ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ll} 6363 - 4863 & 7549 + 3700 \\ 97982 - 94530 & 837 + 5648 \\ 9123 - 4602 & 8001 + 2930 \\ 99982 - 94530 & 1037 + 5041 \end{array}$$

8. Мисолҳоро дар намуди сутун навишта, ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ll} 5289 - 2\ 001 & 3444 + 5\ 444 \\ 9850 + 499 & 8636 - 6368 \\ 1500 - 800 & 7900 + 399 \\ 4879 + 1215 & 6\ 775 - 3425 \end{array}$$

9. Ба ҷойи ситораҷаҳо рақами мувофиқро гузored.

$$\begin{array}{r} \begin{array}{r} - \quad 8*0 \\ \quad *27 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + \quad 88* \\ \quad *20 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + \quad *8* \\ \quad 342 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - \quad 404* \\ \quad 22** \\ \hline \end{array} \\ 413 \qquad 1301 \qquad 625 \qquad 1770 \end{array}$$

ДАРСИ 36. МАСЪАЛАҲОИ БАРЪАКС

1. 1) Карим 25 дона чормағз, Шахло 20 дона чормағз шикаст. Онҳо ҳамагӣ чанд дона чормағз шикастанд? Барои тартиб додани масъалаи баръакс масъалаи додашударо масъалаи роста қабул карда, пас аз рӯи он масъалаҳои баръакс тартиб додан мумкин аст.

Навишти кӯтоҳи масъала:

Карим – 25 дона
Шаҳло – 20 дона] ? дона

Ҳал:

$25 + 20 = 45$ дона
Ҷавоб: 45 дона чормағз.

2) Карим ва Шаҳло 45 дона чормағз шикастанд. Карим 25 дона чормағз шикаст. Шаҳло чанд дона чормағз шикаст?

Карим – 25 дона
Шаҳло – ? дона] 45 дона

Ҳал: $45 - 25 = 20$ дона

Ҷавоб: Шаҳло 20 дона чормағз шикаст.

3) Карим ва Шаҳло 45 дона чормағз шикастанд. Шаҳло 20 дона чормағз шикаст. Карим чанд дона чормағз шикаст?

Карим – ? дона
Шаҳло – 20 дона] 45 дона

Ҳал: $45 - 20 = 25$ дона

Ҷавоб: Карим 25 дона чормағз шикаст.

Масъалаҳои дуюму сеюм аз масъалаи якум ҳосил карда шуданд. Аз ин сабаб ду масъалаи охирин нисбат ба масъалаи додашуда масъалаҳои баръакс номида мешаванд.

2. Ҳисоб кунед.

$$8 \cdot 5 = 40$$

$$7 : 9$$

$$72 : 8$$

$$40 : 8 = 5$$

$$63 : 7$$

$$9 \cdot 8$$

$$40 : 5 = 8$$

$$63 : 9$$

$$8 \cdot 9$$

Мисолҳои сутуни якумро мушоҳида намоед. Мисолҳои сутунҳои дуюм ва сеюм аз мисоли сутуни якум чӣ тарз ҳосил карда шудаанд? Мисолҳои дуюму сеюми ҳар як сутун нисбат ба мисоли якум баръакс мебошанд.

3. Ҳисоб кунед:

$$(61 - 59) \cdot 2$$

$$2 \cdot (84 - 76)$$

$$2 \cdot (17 - 8)$$

$$(93 - 87) \cdot 2$$

$$2 \cdot (32 - 25)$$

$$2 \cdot (18 - 9)$$

4. Лола 16 дона хоч ёфт, Заррина бошад 2-то камтар. Мавҷуда ҳамон қадар хоч ёфт, ки он миқдорро Лола ва Заррина ҳамроҳ ёфта буданд. Духтарон ҳамагӣ чӣ қадар хоч ёфтаанд?

5. Ададҳои зеринро бо ёрии калкулятор қамъ кунед ва онҳоро хонед:

$$370 \text{ ва } 130;$$

$$480 \text{ ва } 220;$$

$$1080 \text{ ва } 370;$$

$$5360 \text{ ва } 4640.$$

6. Дар катакҳои ҳолӣ адади мувофиқро гузоред.

$$\square - 150 = 300$$

$$270 + \square = 300$$

$$450 - \square = 300$$

7. Дар расмҳо чандтоя секунҷа ҳаст? Нависед.

мактаб.тj

ДАРСИ 37

1. Барои тӯй 18 зуволла ўғро бурида, хушк карданд ва онро ба ду қуттӣ ба миқдори баробар андохтанд. Ба ҳар як қуттӣ чанд зуволла ўғро андохтанд? Масъаларо ҳал кунед ва як масъалаи баръакс тартиб дода, онро ҳал кунед.

2. Ҳар яке аз ададҳои 6, 9, 12, 18, 21 аз адади 3 чанд маротиба зиёд аст? Тарзи ҳисоббарориро фаҳмонед.

1) Барои адади 10-ро 5 маротиба зиёд кардан адади 10 ба 5 зарб карда мешавад: $10 \cdot 5 = 50$

2) Барои дониستاني он, ки адади 50 назар ба 10 чанд маротиба зиёд аст, адади 50 ба 10 тақсим карда мешавад: $50 : 10 = 5$

3. 1) Ҳосили ҷамъи ададҳои 32 ва 16-ро 8 маротиба кам кунед.

2) Фарқи ададҳои 64 ва 59-ро 9 маротиба зиёд кунед.

4. Ифода кунед:

1) бо см: 5 дм, 2 дм 9 см.

3) бо мм: 3 см, 4 дм

2) бо дм: 3 м, 4 м 2 дм.

4) бо дирам: 2 сомонӣ.

5. Хонед ва иҷро кунед:

$$7 \cdot 7$$

$$36 : 6$$

$$950 - (400 + 250)$$

$$42 : 7 \cdot 3 + 140$$

$$49 : 7$$

$$6 \cdot 6$$

$$(760 - 740) : 5$$

$$165 - 28 : 4 \cdot 5$$

6. Ба ҷойи катакҳо аломати мувофиқро гузошта, ҳисоб кунед ва хонед ($>$, $<$, $=$):

$$840 \square 840 + 5$$

$$780 - 80 \square 780 - 90$$

7. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$$6 \cdot 8 \square 6 \cdot 6$$

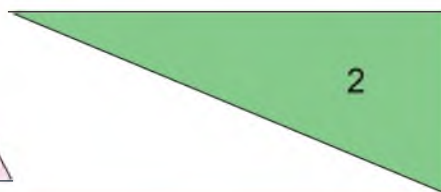
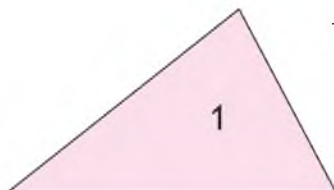
$$540 \square 540 + 5$$

$$42 : 7 \square 42 :$$

$$620 \square 620 - 20$$

maktab.tj

8. Тарафҳои секунҷаро чен карда, периметрашро ҳисоб кунед:

ДАРСИ 38

1. Баландии дарахти pista то 4 м мерасад. Баландии дарахти чормағз ба 8 м мерасад. Дарахти pista аз дарахти чормағз чанд маротиба пасттар аст? Ададҳои 4 м, 8 м-ро бо сантиметр иваз намоед.

2. Модар барои нахорӣ ба табақча якчандто чормағз монд. Вақте ки кӯдакон 12-то чормағзро хӯрданд, дар табақча 8-то чормағз монд. Дар табақча чандто чормағз буд? Масъаларо ҳал кунед ва ба он ду масъалаи баръакс тартиб диҳед.

3. Амалҳоро иҷро кунед.

$$6 \cdot 9 + 63 : 7$$

$$800 - 9 \cdot 5$$

$$543 - 12 : 4 + 52$$

$$54 : 9 + 7 \cdot 9$$

$$72 : 8 + 210$$

$$280 - 5 \cdot 6 + 27$$

$$54 : 6 + 9 \cdot 7$$

$$9 \cdot 4 - 36$$

$$465 + 5 \cdot 4 - 45$$

К.м

4. Ифодаҳо тартиб диҳед ва қимати онҳоро ҳангоми

$b = 13$; $b = 15$; $b = 25$ будан ҳисоб кунед:

1) Ҳосили ҷамъи ададҳои 24 ва b -ро ёбед.

2) Фарқи ададҳои 25 ва b -ро ёбед.

5. **Шифоҳӣ.**

1) Чор ададери номбар кунед, ки ба 7 тақсим шаванд.

2) Ҳосили зарби кадом ду адад ба 36, 42, 81 баробар мешавад?

6. Хаттӣ ҳисоб кунед ва санҷед:

$$638 + 430$$

$$3593 - 270$$

$$728 + 309$$

$$4003 - 444$$

$$988 + 120$$

$$5127 - 673$$

7. Дар вақти холӣ.

Фил бо хартумаш 9 литр об гирифта, ба даҳонаш мерезад. Агар фил дар як рӯз як маротиба об хӯрад, дар 7 рӯз чанд литр об мехӯрад?

ДАРСИ 39. ЁҲТАНИ ҲИССАИ АДАД

1. Тарбуз ба чанд ҳисса ҷудо шудааст?

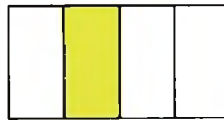

2. Оё себ, анор ва нон ба ҳиссаҳои баробар ҷудо шудаанд?

3. Кадом ҳиссаи росткунча ранг карда шудааст?

4. Кадом ҳиссаи тўб бо ранги сабз ранг карда шудааст? Бо ранги зардчӣ?

5. **Шифоҳӣ.**

- 1) Нисфи адади 6-ро ёбед.
- 2) Сеяки адади 6-ро ёбед.
- 3) Нисфи адади 8 ба чанд баробар аст?
- 4) Чоряки адади 36-ро ёбед.

Барои ёфтани нисфи адад адади додашуда ба 2, барои ёфтани сеяки адад адади додашуда ба 3, барои ёфтани чоряки адад адади додашуда ба 4 тақсим карда мешавад.

6. Дар рӯи миз 6 дона чӯбча гузored. Онҳоро ба 3 қисми баробар тақсим кунед. Сеякашро нишон диҳед. Сеяки чӯбчаҳо чандто аст?

7. Дар рӯи миз чандто пиёла ҳаст? Шумored. Нисфи ин пиёлаҳо чандто аст?

8. Дар қатори якум 8 нафар хонандагон нишастаанд. Нисфи онҳо чанд нафар аст? Чоряки онҳо чанд нафар аст?

9. Ҳисоб кунед:

$$(36 + 12) : 6$$

$$7 \cdot 7$$

$$49 : 7$$

$$72 : 8 + 64 : 8$$

$$(72 - 32) : 5$$

$$7 \cdot 9$$

$$7 \cdot 9$$

$$64 : 8 - 54 : 9$$

10. Нисфи ададҳои 4, 6, 8, 10, 12-ро нависед. Сеяки ададҳои 3, 6, 9, 12, 15-ро нависед.

11. 1) Аз қоғаз тасмачаи дарозияш 9-сантиметра бурида, оред.

2) 1-то кулчаро ба 4 ҳиссаи баробар тақсим кунед. Аз чор як ҳиссаашро ба модаратон диҳед. Чанд ҳиссаи кулча монд? Ин боз ба чанд кас мерасад, агар ба ҳар як кас як ҳисса диҳед?

ДАРСИ 40. ЁҲТНИ АДАД АЗ РЀИИ ҲИССА

1. Тасмаи 9-сантиметраро ба рӯи миз гузоред. Онро ба 3 ҳиссаи баробар ҷудо кунед. Ду ҳиссаашро ранг кунед. Чанд ҳиссааш ранг карда нашуд?

2. Дар табақча хурмо буд. Вақте ки бачаҳо хурмо хӯрданд, дар табақча 5 дона хурмо монд. Ин аз ду як ҳиссаи хурмоҳо аст. Дар табақча чандто хурмо буд?

3. Модар саҳарӣ говро дӯшид. Аз 2 коса шир ширчой тайёр кард, ки ин нисфи шир буд. Модар саҳарӣ чанд коса шир дӯшида буд?

4. 1) Талабагон дар дарси тарбияи ҷисмонӣ дар чор қатор саф кашиданд. Чоряки онҳо 7 нафаранд. Ҳамагӣ чанд нафар талабагон буданд?

Барои аз рӯйи ҳиссаи адади додашуда ёфтани ҳуди адад, адади додашударо ба ҳиссаи он зарб кардан лозим аст.

Масалан, чоряки адад ба 7 баробар аст.

Ин адад $7 \cdot 4 = 28$ аст.

2) Чоряки адад ба 6 баробар аст. Ин ададро ёбед.

5. **Шифоҳӣ.** 1) Панҷаки адад ба 5 баробар аст. Ҳуди ададро ёбед.

2) Сеяки адад 7 аст. Ин ададро ёбед.

3) Шашаки дарозии порча 2 см аст. Дарозии порчаро ёбед.

6. Модар чит харида, аз сеякаш як рӯйчо дӯхт. Ба як рӯйчо 4 метр чит сарф шуд. Модар чанд метр чит харидааст?

7. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} + 940 \\ + 37 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 867 \\ - 49 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 8200 \\ - 150 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 1524 \\ + 76 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 1762 \\ + 138 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 38254 \\ - 2900 \\ \hline \end{array}$$

8. **Шифоҳӣ.**

Ададҳои якрақамаро номбар кунед, ки онҳо ба 3 тақсим шаванд.

9. 1) Дар як баста 20-то китоб буд. Фурушанда нисфи китобҳоро фурухт. Чандто китоб боқӣ монд?

2) Вақте ки фурушанда аз як баста китоб нисфашро фурухт, 10-то китоб боқӣ монд. Дар як баста чандто китоб буд? Чаро масъалаи дуюм нисбат ба масъалаи якум масъалаи баръакс аст?

10. Чоряки ададҳои 12, 16, 24, 32-ро ёбед.

11. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 357 \\ + 233 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 5300 \\ + 2700 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4372 \\ - 1372 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 17354 \\ - 5243 \\ \hline \end{array}$$

12. 1) Суммаи ададҳои 840 ва 20-ро ба 40 воҳид зиёд кунед.

2) Фарқи ададҳои 965 ва 65-ро ба 65 воҳид зиёд кунед. Фаҳмонед, ки агар адади додашударо аввал якчанд воҳид зиёд карда, баъд ҳамон қадар кам намоем, аз ин адад тағйир меёбад?

13. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 256 \\ + 643 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4310 \\ + 3890 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 5601 \\ - 3489 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 20350 \\ - 9301 \\ \hline \end{array}$$

БОБИ 4. ЭЛЕМЕНТҲОИ ГЕОМЕТРӢ

ДАРСИ 41. КУНҶ. КУНҶИ РОСТ. МУҚОИСАИ КУНҶҶО

1. 1) Оё Шумо кунҷро медонед? Кунҷҳои мизро нишон диҳед.

2) Кунҷҳои дафтаратонро нишон диҳед.

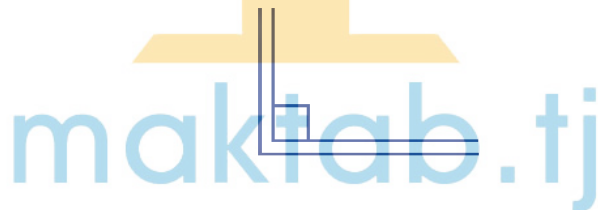
3) Синфи шумо чанд кунҷ дорад?

2. Кунҷҳои тахтаи синф, варақи дафтар, рӯймол, рӯймолча, гилем, сачоқ, шифт, фарш ва деворҳои синф, кунҷҳои кӯрпа, кӯрпача, болишт ва монанди инҳо кунҷҳои ростанд.

Кунҷи рост дар дафтар, тахтаи синф ин тарз тасвир карда мешавад:

3. Аз рӯи намуна шумо ҳам аз коғази катакдор (ё картон) кунҷи рост буред.

Ин ишораи кунҷи рост аст. Бо ишора намуди кунҷҳо муайян карда мешавад.

 – ишораи кунҷ аст.

 – ишораи кунҷи рост аст.

4. Кадоме аз ин кунҷҳо кунҷи рост шуда наметавонанд?

Кунҷҳои 1, 3 аз кунҷи рост хурд, кунҷҳои 2, 4 ва 5 аз кунҷи рост калонанд.

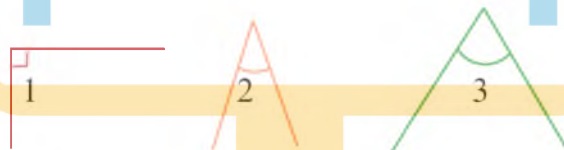
Кадоме аз ин кунҷҳо аз ҳама хурдтар, кадомаш аз ҳама калонтар аст?

Кадоме аз ин кунҷҳо кунҷи рост аст?

5. Қолаби кунҷи ростро истифода бурда аз нақша кунҷи ростро ёбед:

Барои муайян кардани кунҷи рост қолаби кунҷи рост дар дохили кунҷ гузошта мешавад.

К.э

6. 1) Бо қолаби кунҷи рост кунҷҳои дафтар ва мизи худро санҷед. Оё кунҷҳои онҳо кунҷи ростанд?

2) Дар хона кунҷҳои болишт ва кўрпаю кўрпачаи худро бо қолаби кунҷи рост муайян намоед.

7. 1) Ифодаҳоро хонед ва қиматашонро ҳисоб кунед:

$520 - 3 \cdot 4$	$54 : (200 - 191)$	$9 \cdot 7$	$72 : 8$
$8 \cdot 6 + 180$	$(42 + 21) : 9$	$63 : 9$	$48 : 8$
$349 - 7 \cdot 7$	$7 \cdot (84 - 76)$	$63 : 7$	$56 : 7$

2) Фарқи ададҳои 982 ва 940-ро 6 маротиба кам кунед. Ба ҳосили зарби ададҳои 9 ва 7 адади 737-ро чамъ кунед.

8. Ҳисоб кунед.

$$420 - 5 \cdot 4$$

$$24 : (208 - 200)$$

$$8 \cdot 8 - 64$$

$$72 : 9$$

$$8 \cdot 5 + 560$$

$$(63 + 18) : 9$$

$$9 \cdot 7 - 54$$

$$64 : 8$$

$$581 - 9 \cdot 9$$

$$9 \cdot (609 - 600)$$

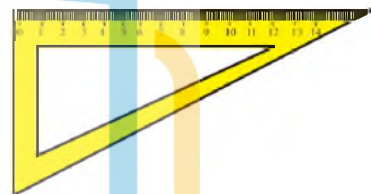
$$6 \cdot 10 + 540$$

$$48 : 6$$

ДАРСИ 42

1. Ин ҷадвали (хаткашаки) секунҷашакл аст:

Ин ҳел хаткашак як кунҷи рост дорад, ду кунҷи дигараш аз кунҷи рост хурданд. Шумо бо кунҷи рости ин хаткашак кунҷҳои ростро ёфта метавонед. Бо хаткашаки секунҷашакл кунҷҳои зеринро муайян намоед.

Кунҷи рост – чандто?

2. Вазни кабқи ҳилол 3 кг аст. Вазни мурғи марҷон 4 маротиба зиёд аст. Вазни мурғи марҷонро ёбед. Вазни кабк аз вазни мурғи марҷон чанд маротиба камтар аст?

3. 1) Дарозии бадани суғури дароздум қариб 60 см буда, думаш 30 сантиметр кӯтоҳтар аст. Дарозии думи суғурро ҳисоб кунед.

2) Вазни суғур 4 кг мешавад. Вазни кабки ҳилол 3 кг аст. Вазни 5-то чунин суғур ва 5-то кабк чӣ қадар зиёд мешавад?

4. Ҳисоб кунед:

$$9 \cdot 9 + 6 \cdot 7$$

$$5 \cdot 1 - 15 : 3$$

$$8 \cdot 9 - 64 : 8$$

$$8 \cdot 0 + 640 + 80$$

$$840 - 28 : 7 + 60$$

$$72 : 9 + 8 \cdot 8$$

$$9 : 1 + 710 + 70$$

$$(70 - 28) : 7 + 4$$

$$72 : 8 + 90 - 90$$

5. Қиматҳои ифодаҳои якум ва ифодаҳои дуюмро ҳисоб карда, онҳоро муқоиса кунед.

$$847 - 28 : 7$$

$$924 + 21 : 7$$

$$(847 - 28) : 7$$

$$(924 + 21) : 7$$

Чаро натиҷа тағйир ёфт?

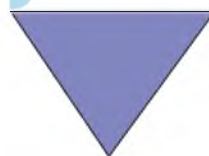

6. Ребус. Ба ҷойи « * » рақамҳои мувофиқро гузоред:

$$\begin{array}{r} 1*32 \\ + \\ 34*6 \\ \hline 5098 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 2*57 \\ - \\ 16*0 \\ \hline 927 \end{array}$$

7. Аз қоғази катакдор чунин фигураҳоро бурида, оред.

ДАРСИ 43. БИСЁРКУНЧА

1. 1) Кадом фигураҳои геометрию медонед?

Онҳоро номбар кунед.

2) Фигураҳои тайёркуардаатонро дар рӯи миз гузоред.

- Секунҷаҳоро нишон диҳед.

- Чоркунҷаҳо нишон диҳед.

- Квадратро нишон диҳед.

Ҳамаи инҳо бисёркунҷа мебошанд.

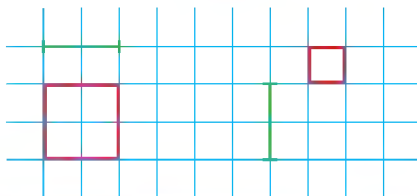
2. Кадом ашёҳои синф шаклҳои секунҷа, росткунҷа, квадрат доранд? Шакли рӯи varaқҳои китобҳои дарсӣ, дафтар, миз, тахтаи синф чӣ хел фигура аст? Фарш, шифт ва деворҳои синф-чӣ?

3. Дар тахтаи синф чоркунҷа, секунҷа, квадрат, росткунҷа тасвир кунед.

4. Номҳои ин фигураҳоро гуед ва онҳоро дар дафтариатон тасвир кунед. Фигураҳои 1 ва 6 секунҷа, фигураҳои 2 ва 3 росткунҷа, фигураи 4 чоркунҷа, фигураи 5 шашкунҷа, фигураи 7 панҷкунҷа аст. Ин гуна фигураҳоро бисёркунҷа меноманд.

5. Катаки дафтар чӣ ном дорад?
Дарозии ду катаки дафтар чанд сантиметр аст?

К.э

6. Ашёҳоро номбар кунед, ки шакли квадрат ва росткунча дошта бошанд.

7. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 3200 + 4 & 36 : 9 & 1930 - 340 & 6300 - 3000 \\ 8032 - 32 & 72 : 8 & 4634 + 66 & 3000 - 300 \end{array}$$

8. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 2100 + 900 & 42 : 6 & 54 : 9 & 1700 - 700 \\ 4500 - 500 & 8 \cdot 8 & 9 \cdot 6 & 5600 - 500 \end{array}$$

9. Ададҳои 1680, 20, 78, 1880, 1988-ро 2 воҳиди зиёд кунед ва хонед.

ДАРСИ 44

1. Кадом фигураҳои геометрии бисёркунча номида мешаванд?

2. Гилем, сӯзанӣ, кӯрпа, кӯрпача, рӯйчо ва монанди инҳо чӣ шакл доранд?

3. 1) Дар дафтарадон чоркунчае тасвир кунед, ки тарафҳояш 5 см, 4 см, 6 см ва 3 см бошад.

4. Дарозии чӯби гӯгирд 4 см ва дарозии қалам 14 см аст. Дарозии чӯби гӯгирд аз дарозии қалам чанд сантиметр кӯтоҳтар аст? Дарозии қалам аз дарозии чӯби гӯгирд чанд сантиметр дарозтар аст?

5. Аз коғаз тасмачаи дарозиааш 10 см буред. Онро тарзе қат кунед, ки ду ҳиссаи баробар ҳосил шавад. Дарозии ҳар як ҳиссара чен кунед. Нисфи тасмача чанд сантиметр аст?

Барои ёфтани нисфи тасмача дарозии тасмача 10 см ба 2 тақсим карда мешавад: $10 : 2 = 5$ см, нисфи тасмача 5 см аст.

а) Миқдори бозичаҳоро ҳисоб кунед. Сеяки онҳоро ёбед.

Барои ёфтани сеяки 12 бозича 12 ба 3 тақсим карда мешавад: $12 : 3 = 4$. 4 сеяки адади 12 аст.
Барои чоряки бозичаҳоро ёфтан 12 ба 4 тақсим карда мешавад: $12 : 4 = 3$. 3 чоряки адади 12 аст.

б) Нисф ва шашяки миқдори ин бозичаҳоро ёбед.

6. Ба ошхонаи мактаб ду қуттӣ хурмо, ки вазни ҳар кадоми қуттӣ 9 кг буд ва 25 кг себ оварданд. Ба ошхонаи мактаб чӣ қадар хурмо ва себ оварданд?

7. Кунҷҳои ростро бо ёрии хаткашаки секунҷашакл ёбед.

8. 1) Росткунҷа тасвир кунед. Кунҷҳояшро нишон диҳед.

9. Ҳисоб кунед:

$$7 \cdot 9$$

$$8 \cdot 7$$

$$4320 - 320 + 100$$

$$5(84 - 79)$$

$$63 : 7$$

$$56 : 8$$

$$3650 + 50 - 700$$

$$6 : (36 - 30)$$

ДАРСИ 45

1. **Шифоҳӣ**. 1) Чоряки ададҳои 12, 16, 20, 24, 28-ро ёбед.
2) Сеяки ададҳои 12, 9, 15, 18, 21-ро ёбед. Барои ёфтани ҳиссаи адад чӣ кор кардед?
2. Китобчаи афсона 15 саҳифа дошт. Шоира рӯзи якум панҷаки онро хонд. Шоира бояд боз чанд саҳифа хонад?
3. Дар майдони мактаб 48 бех ниҳоли себ шинондан лозим буд. Талабагон рӯзи якум шашаки ниҳолҳо ва рӯзи дуюм ниҳолҳои боқимондари шинонданд. Талабагон рӯзи якум чанд бех ва рӯзи дуюм чанд бех ниҳоли себ шинонданд?
4. 1) Дар синф 12 нафар духтар, 4 нафар зиёдтар писар таҳсил мекунанд. Дар синф чанд нафар хонандагон таҳсил мекунанд?
2) Дар синф 16 нафар писар буда, онҳо аз духтарҳо 4 нафар зиёдтаранд. Дар синф чанд нафар хонандагон ҳастанд?
Масъалаҳоро ҳал кунед ва ҷавоби онҳоро муқоиса намоед.

5. Тарзи ҳисоббарорию шарҳ дода, қимати ифодаҳоро хаттӣ ҳисоб кунед:

$342 - 20$	$536 + 43$	$550 + 40$	$228 + 7$
$468 + 30$	$678 - 44$	$690 - 50$	$372 - 5$

6. Амалҳоро иҷро кунед:

$5700 - (320 + 250)$	$21 : 3 + 49$	$8 \cdot 2 : 4$
$(7200 - 200) + 48$	$9 \cdot 4 - 30$	$24 : 8 \cdot 7$

К.э

7. Чор адади дурақамаро номбар кунед. Онҳо ба кадом ададҳои якрақама тақсим мешаванд?

8. Ададҳои 4357, 9001, 14532, 14003, 321672, 4001010–ро хонед ва гӯед, ки аз чанд разряд иборатанд?

9. Чоряки ададҳои 32, 36, 40, 48–ро нависед.

ДАРСИ 46

1. **Шифохӣ.** Ҳисоб кунед:

$$9 \cdot 3 : 3$$

$$6 \cdot 7 : 7$$

$$7 \cdot 7 : 7$$

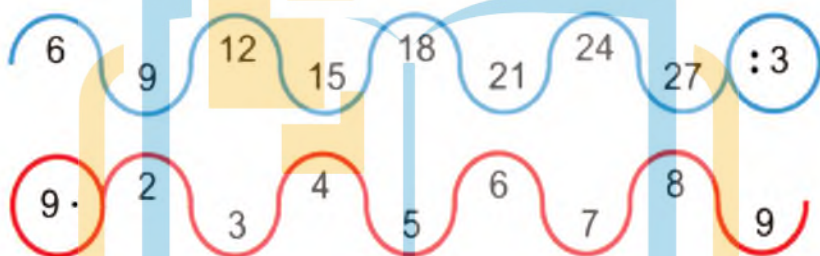
$$8 \cdot 4 : 4$$

$$9 \cdot 6 : 9$$

$$81 : 9 \cdot 5$$

2. Кӣ зудтар? Ҷавобашро нависед.

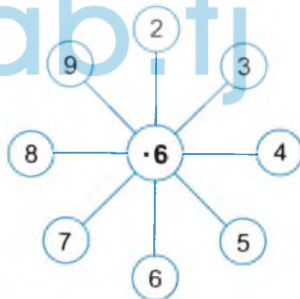
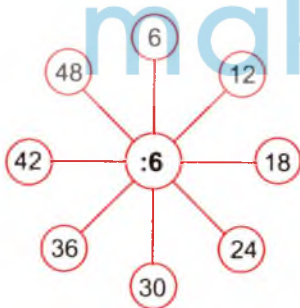

3. Дар ду синфи сеюм 24 нафар духтар ва 8 нафар зиёдтар писарҳо меҳонанд. Дар ду синф ҳамагӣ чанд нафар хонанда ҳаст?

4. Як пуд 16 кг аст. Нисфи як пуд биринҷ чанд килограмм мешавад? Чорякаш-чӣ?

5. Ифода навишта, қиматашро ҳисоб намоед:

6. Палави аз як килограмм биринч пухташуда тахминан ба 6 кас мерасад. Барои ба 24 нафар палав пухтан чанд килограмм биринч сарф мешавад?

7. Ҳисоб кунед :

$$340550 + 150450$$

$$272000 - 72000$$

$$560300 + 140700$$

$$740500 - 40500$$

ДАРСИ 47

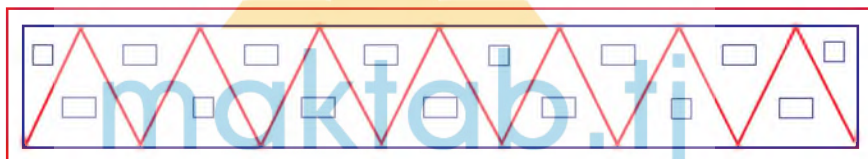
1. Дарозии ваҷаби худро дар ҷадвал муайян кунед:

2. Дарозии як қадами одами калонсол аз 70 см то 80 см аст. Шумо дарозии як қадами худро чен кунед.

Қадами шумо чанд сантиметр аст? Қадами кӣ дарозтар аст? Қадами шумо чӣ қадар кӯтоҳтар аст?

3. Ин нақшу нигор чанд квадрат, росткунҷа ва секунҷа дорад?

4. Муқоиса кунед ва ба ҷойи нуқтаҳо аломати мувофиқро гузоред ($>$, $<$, $=$):

$$2270 + 3 \dots 2270 + 4$$

$$5 \cdot 3 \dots 5 \cdot 4$$

$$3490 - 9 \dots 3490 - 10$$

$$12 : 3 \dots 12 : 4$$

$$266 - 244 \dots 266 - 243$$

$$16 : 4 \dots 16 : 2$$

5. Ба зери ададҳое, ки ба 3 тақсим мешаванд, хат кашед:

3, 7, 9, 11, 12, 14, 15, 24, 26

Адад ба 3 тақсим мешавад, агар ҳосили ҷамъи рақамҳояш ба 3 тақсим шавад. Масалан, 24 ба 3 тақсимшаванда аст, чунки $2 + 4 = 6$ ба 3 тақсим мешавад, вале 25 ба 3 тақсимшаванда нест, зеро $2 + 5 = 7$ ба 3 тақсим намешавад.

6. **Шифоҳӣ.** 1) Нисфи як детсиметрро ёбед.

2) Нисфи дарозии порча 8 см аст. Дарозии порчаро ёбед.

3) Як пуд 16 кг аст. Ҳаштяки пуд чӣ қадар мешавад?

7. Хатти ҳисоб кунед:

$$3026 + 140$$

$$4999 + 999$$

$$5200 + 800$$

$$64609 + 82401$$

$$7034 - 634$$

$$8172 - 2035$$

$$6055 - 815$$

$$98968 - 92528$$

8. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 2051 \\ + 397 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4039 \\ - 2706 \\ \hline \end{array}$$

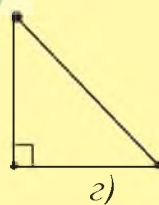
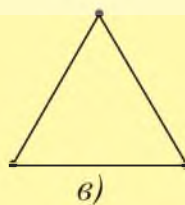
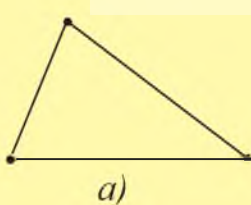
$$\begin{array}{r} 52108 \\ + 43222 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 63731 \\ - 52429 \\ \hline \end{array}$$

ДАРСИ 48. СЕКУНҶАҲО. СЕКУНҶАИ РОСТКУНҶА

Фигурае, ки дар натиҷаи бо ҳам пайваст кардани се нуқтаи дар як хати рост нахобида ҳосил мешавад, секунҷа ном дорад. Ин нуқтаҳо қуллаҳои секунҷаанд.

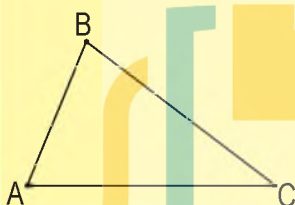

Ҳар як секунча дорои се қулла, се кунҷ ва се тараф аст. Секунча аз рӯи тараф се хел мешавад:

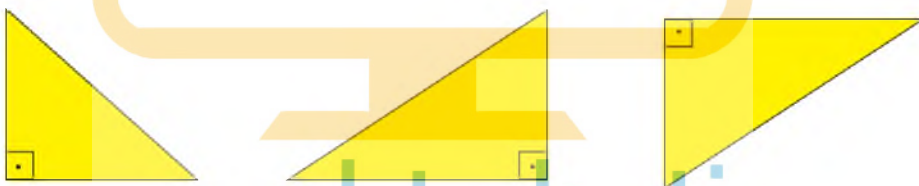
1) баробартараф; 2) баробарпахлӯ; 3) гуногунтараф. Дар расмҳои боло секунҷаи

б) баробарпахлӯ (2 тарафаш ба ҳамдигар баробар); секунҷаи в) баробартараф (ҳар се тараф ба ҳамдигар баробар); секунҷаи а) гуногунтараф (ҳар се тарафаш гуногун) аст.

Ишорати секунча чунин аст: $\triangle ABC$. Ин навишт секунҷаи ABC хонда мешавад. Дар он A, B, C қуллаҳо AB, BC, AC тарафҳо: $\angle ABC$, $\angle BCA$, $\angle CAB$ кунҷҳои секунчаанд. Агар яке аз кунҷҳои секунча кунҷи рост бошад, секунҷаро росткунҷа мегӯянд.

1. Бо хосиятҳои секунҷаи росткунҷа шинос мешавем. Ин гуна секунҷаҳо секунҷаҳои росткунҷа номида мешаванд.

2. 1) Дар дафтар кунҷи рост тасвир кунед. Дар ҳар як тарафи кунҷ яктои нуқта гузоред. Ин нуқтаҳоро пайваست намоед. Чӣ гуна фигура ҳосил шуд? Ин секунҷаро ранг кунед. Ин секунҷаро чӣ хел секунча меноманд?

2) Дар дафтар росткунҷае тасвир кунед, ки дарозиаш 4 см ва бараш 2 см бошад. Дар росткунҷа кунҷҳои ростро ишорат кунед.

3. Дар сутун навишта, ҳисоб кунед:

$$80300 + 10400$$

$$65000 + 32000$$

$$29600 - 15400$$

$$60500 + 20500$$

$$74200 - 14200$$

$$35700 - 21300$$

4. Ададҳои зеринро навишта, синфи ҳазориро бо хати мавҷнок ишора кунед.

Намуна: 432 968

135702

18632

204105

6937

413157

9179

400200

7001

5. Секунҷаҳои росткунҷаи ABC ва MNK-ро тасвир кунед. Кунҷҳо ва тарафҳои онҳоро нависед.

6. Дар сутун навишта ҳисоб кунед:

$$3050 + 2030$$

$$10800 + 12000$$

$$24450 + 15500$$

$$2800 - 1700$$

$$50300 - 14200$$

$$17200 - 9800$$

$$1900 - 850$$

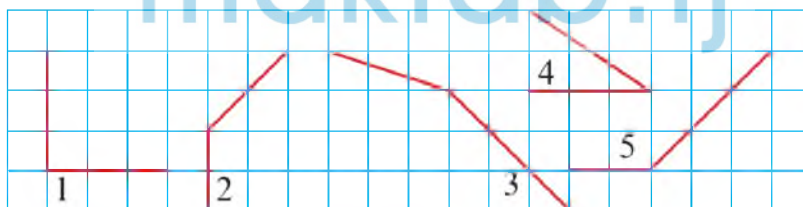
$$16200 - 7400$$

$$32000 - 1500$$

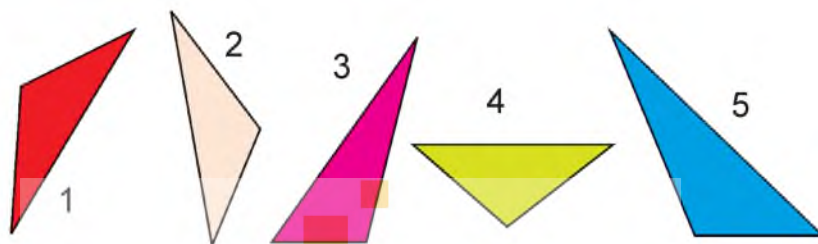
ДАРСИ 49. СЕКУНҶАИ КУНДКУНҶА

1. Шумо дар синфи дуҷум кунҷи кундро омӯхтаед. Аз ин кунҷҳо кунҷҳои кундро ёфта метавонед? Рақамҳои кунҷи кундро номбар кунед.

2. Секунҷаҳо чӣ гуна умумият доранд? Ишорати кунҷи ростро дар онҳо гузоред.

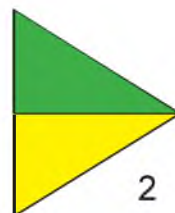
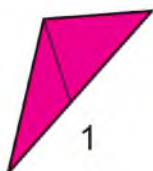
Кунҷе, ки аз кунҷи рост калон аст, кунҷи кунд номида мешавад. Секунҷае, ки як кунҷаш аз кунҷи рост калон аст, секунҷаи кундкунҷа номида мешавад. Секунҷаҳои 1, 2, 3, 4, 5 кундкунҷаанд.

3. Оё дар фарш, шифти синф, деворҳои синф кунҷи кунд дида мешавад? Дар кунҷҳои варақи дафтар-чӣ? Дар варақҳои китоби математика-чӣ? Кунҷҳои рӯйи китоб, варақҳои дафтар аз чор кунҷи рост иборат буда, тарафҳои муқобилшон ба якдигар баробаранд. Ин гуна фигураҳо (рӯйи китоб, варақи дафтар) чӣ ном доранд?

4. Дар дафтар кунҷи кунд тасвир кунед. Дар тарафҳои кунҷ яктой нуқта гузоред. Ин нуқтаҳоро бо порча пайваст кунед. Секунҷаи ҳосилшударо ранг кунед. Чӣ хел секунҷа ҳосил шуд? Кадом кунҷҳои ин секунҷа тез аст?

5. 1) Кадоме аз секунҷаҳо ба ду секунҷаи росткунҷа ҷудо карда шудааст?

2) Секунҷаи кундкунҷаи баробарпахлӯро тасвир кунед.

6. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

15 см 2 мм ☐ 15 см

9 дм 1 см ☐ 100 см

14 дм 7 см ☐ 14 дм

8 дм 2 см ☐ 20 см

7. Кунҷе тасвир кунед, ки рост бошад. Кунҷи дигареро тасвир кунед, ки кунҷи кунд бошад. Секунҷаи кундкунҷаро тасвир кунед.

8. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

6 дм ☐ 60 см

50 дирам ☐ 5 сомонӣ

2 м 2 см ☐ 2 м

3 см 70 см ☐ 8 дм

9. 1) Секунҷаи росткунҷа ва кундкунҷаро тасвир кунед.

2) Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

12 см 4 мм ☐ 12 см

15 дм 7 см ☐ 17 дм

ДАРСИ 50. СЕКУНҶАИ ТЕЗКУНҶА

1. Кунҷи тезро нишон дода метавонед? Рақами кунҷҳои тезро номбар кунед. Кунҷи кундро нишон диҳед.

2. Рақамҳои секунҷаи кундкунҷа ва секунҷаи росткунҷаро номбар кунед. Оё ин секунҷаҳо кунҷи тез доранд? Оё дар ин секунҷаҳо секунҷае, ки ҳамаи кунҷҳояш аз кунҷи тез иборат аст, мавҷуд аст?

Секунҷае, ки ҳар се кунҷи он тез аст, секунҷаи тезкунҷа номида мешавад. Секунҷаҳои дорои рақамҳои 1, 2, 3 якто кунҷи рост, дуто кунҷи тез; секунҷаҳои рақами 4, 6 сетои кунҷи тез доранд. Ҳар гуна секунҷа камаш 2-то кунҷи тез дорад.

3. 1) Дар секунҷаи росткунҷа чандто кунҷи рост ва чандто кунҷи тез ҳаст?

2) Дар секунҷаи тезкунҷа чандто кунҷи тез ҳаст?

3) Дар секунҷаи кундкунҷа чандто кунҷи тез ҳаст?

4. Дар дафтар секунҷае тасвир кунед, ки ҳар се кунҷаш кунҷи тез бошад; секунҷае тасвир кунед, ки 1-то кунҷи рост, 2-то кунҷи тез дошта бошад.

5. Дар дафтар яктои кунҷҳои рост, тез, кундро тасвир кунед.

6. Тарафҳои секунҷа 5 см, 6 см, 5 см аст. Суммаи тарафҳои секунҷаро ёбед.

ДАРСИ 51. РОСТКУНҶА

1. 1) Аз ашёҳои синф ашёҳои чоркунҷашаклро нишон диҳед.

2) Варақҳои дафтар ва китобатон ба кадом фигура монанданд?

3) Дар тахтаи синф чоркунҷаро тасвир кунед.

2. Девор, шифт, фарши синфхона, варақҳои дафтар ва китоб, рӯзнома, тахтаи синф ва монанди онҳо росткунҷашакланд.

Росткунҷа чор тараф, чор кунҷ ва чор қулла дорад. Тарафҳои муқобили росткунҷа ба якдигар баробаранд. Гилем, сачоқ, рӯйчо, дастархон, рӯйи миз низ росткунҷашакланд. Кунҷҳои росткунҷа кунҷҳои ростанд.

3. 1) Дар дафтар росткунҷаеро тасвир кунед, ки дарозияш 5 см, бараш 3 см бошад.

2) Дар дафтар секунҷаи росткунҷаро тасвир кунед.

4. Ифода нависед ва қиматашро ҳисоб кунед:

1) Ҳосили зарби ададҳои 7 ва 4-ро 8 воҳид кам кунед.

2) Ҳосили тақсими ададҳои 32 ва 8-ро 3 маротиба зиёд кунед.

5. Хатти ҳисоб кунед:

$\begin{array}{r} 4032 \\ + 3073 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 6309 \\ - 2457 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 59063 \\ + 40274 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 70982 \\ - 21408 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 81451 \\ + 16329 \\ \hline \end{array}$
---	---	---	---	---

6. Дар дафтар росткунҷаро тасвир кунед, ки дарозияш 6 см, бараш 2 см бошад.

7. Ҳисоб кунед.

$$\begin{array}{r} 3728 \\ + 1252 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4809 \\ - 2707 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 56735 \\ + 33394 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 90325 \\ - 74073 \\ \hline \end{array}$$

ДАРСИ 52

1. 1) Ададҳоро аз 100 сар карда то ҳосилшавии 1000 садтой зиёд кунед ва баръакс.

2) Ададҳоро аз 1000 сар карда то ҳосилшудани 100000 ҳазортой зиёд кунед ва баръакс.

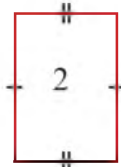
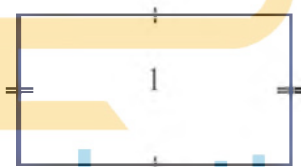
3. Ададҳои 16, 22, 36-ро аз рӯи намуна ба суммаи ду адад тавре ҷудо намоед, ки ҳар яки онҳо ба 2 тақсим шавад:

Намуна:

$$\begin{array}{ll} 20 = 2 + 18 & 20 = 4 + 16 \\ 20 = 10 + 10 & 20 = 6 + 14 \end{array}$$

2. 1) Инҳо росткунҷаанд:

2) Дар росткунҷаҳо тарафҳои муқобилро нишон диҳед.

3) Дарозӣ ва бари росткунҷаҳоро бо хаткашак чен кунед.

3. Дар дафтар росткунҷаеро тасвир кунед, ки дарозияш 4 см, бараш 2 см бошад.

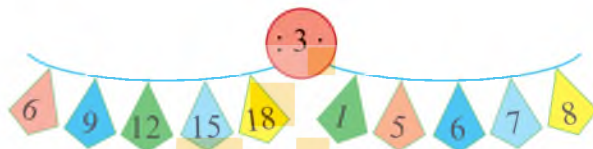
4. Дар 7 қатор 14 нафар хонанда менишинанд. Дар 8 қатор чанд нафар хонандагон менишинанд?

5. Ҳисоб кунед:

$(822 - 801) : 7$	$(36 + 36) : 9$	$72 : 8$	$8 \cdot 8$
$6 \cdot (68 - 60)$	$(42 + 39) : 9$	$32 : 4$	$6 \cdot 9$
$56 : (90 - 82)$	$(47 + 16) : 7$	$36 : 9$	$7 \cdot 8$

6. Ҳисоббарори ро ки зудтар ба охир мерасонад?

7. Ададҳои 12, 15, 24, 30-ро ба суммаи ду адад тарзе иваз намоед, ки ҳар яки онҳо ба 3 тақсим шавад.

8. Ҳисоб кунед:

$(568 - 560) : 4$	$(11 + 13) : 3$	$63 : 9$	$9 \cdot 6$
$8 \cdot (750 - 742)$	$(49 + 15) : 8$	$42 : 7$	$7 \cdot 9$

ДАРСИ 53. КВАДРАТ

1. 1) Аз чор чубча росткунҷа созед.

2) Росткунҷаеро тасвир кунед, ки дарозӣ ва бараш 2-сантиметрӣ бошад.

3) Ададҳоро хонед ва зери синфи воҳидӣ як хат, зери синфи ҳазорӣ хати мавҷнок кашед :

56927, 98125, 73218, 98099

К.э

2. Аз ашёҳои синф росткунҷаҳоеро нишон диҳед, ки ҳамаи тарафи онҳо баробар бошанд.

ХОТИР

Росткунҷае, ки тарафҳояш баробаранд, квадрат номида мешавад. Кунҷҳои квадрат кунҷҳои ростанд. Катакҳои дафтар низ квадратшакл мебошанд.

3. 1) Дарозӣ ва бари ин фигураҳоро чен кунед. Кадоми онҳо квадрат аст?

2) Дар дафтар квадратеро тасвир кунед, ки тарафаш ба тарафи квадрати дуҷум баробар бошад.

4. Ҳисоб кунед.

$$\begin{array}{r} 24561 \\ + 1299 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 36670 \\ - 1480 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 17654 \\ + 6943 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 23724 \\ - 9368 \\ \hline \end{array}$$

5. Дар дафтар квадратеро тасвир кунед, ки тарафҳояш 3-сантиметрӣ бошад.

6. Ҳисоб кунед.

$$\begin{array}{r} 13512 \\ + 3288 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 21560 \\ - 4650 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 41215 \\ + 6712 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 36918 \\ - 3712 \\ \hline \end{array}$$

ДАРСИ 54. ХОСИЯТИ РОСТКУНЧА ВА КВАДРАТ

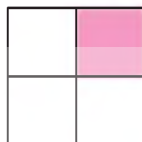
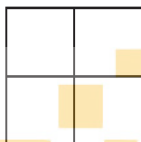
1. Оё шумо медонед, ки росткунча ва квадрат ба ҳамдигар чӣ монандӣ ва аз ҳамдигар чӣ фарқ доранд?

Кунҷҳои квадрат кунҷҳои ростанд. Ҳар чор тарафи квадрат ба якдигар баробаранд. Квадрат фақат бо тарафҳояш аз росткунча фарқ мекунад. Дар росткунча тарафҳои муқобил баробар буда, дар квадрат ҳамаи тарафҳо ба якдигар баробаранд.

2. Квадратро тасвир кунед. Онро ба чор қисми баробар ҷудо кунед. Фигураи ҳосилшуда аз чанд росткунҷа ва квадрат иборат аст? Яке аз квадратҳои дохили квадратро ранг кунед. Чанд қисми квадрат ранг шудааст?

3. Ба расм нигаред. Оё натиҷаи кори шумо низ чунин аст?

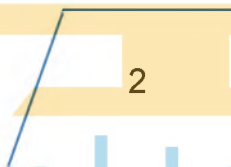
4. Квадратро тасвир кунед, ки тарафаш 5 см бошад.

5. **Шифоҳӣ.** 1) Ададҳои 40000, 200000 чандтоӣ ҳазорӣ, садӣ, даҳӣ ва воҳид доранд?

Намуна: 50000 – 50-то ҳазорӣ, 5000-то даҳӣ, 50000-то воҳид дорад.

2) Ададҳои 4357, 14532, 321672-ро хонед ва гуед, ки онҳо аз чанд разряд иборат буда, ба кадом синфҳо тааллуқ доранд.

6. Ин фигураҳо чӣ ном доранд? Дар онҳо кунҷҳои ростро нишон диҳед.

7. Квадратро тасвир кунед, ки тарафҳояш 4 см бошанд.

8. Ба ҷойи ситораҷа адади мувофиқро гузоред.

5693	3496	42308	61401
+ * 32 *	– 1 * 3	+ * 65 * 2	– ** 302
-----	-----	-----	-----
8015	2203	68840	33099

ДАРСИ 55. ПЕРИМЕТРИ РОСТКУНҶА

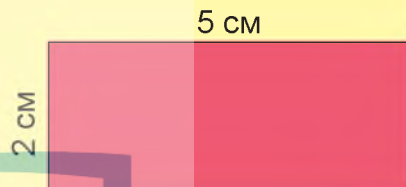
1. Росткунҷа чандто тараф дорад. Оид ба хосияти тарафҳои росткунҷа чиро медонед?

Периметри росткунҷаро бо се тарз ҳисоб кардан мумкин аст:

1) Барои ёфтани периметри росткунҷа дарозии тарафҳои росткунҷа ҷамъ карда мешавад:

$$5 \text{ см} + 2 \text{ см} + 5 \text{ см} + 2 \text{ см} = 14 \text{ см}$$

Ҷавоб : периметри росткунҷа 14 см аст.

2) Дарозӣ ва бари росткунҷаро ҷамъ карда, натиҷа ба 2 зарб карда мешавад (тарафҳои муқобили росткунҷа баробаранд).

$$(5 \text{ см} + 2 \text{ см}) \cdot 2 = 7 \text{ см} \cdot 2 = 14 \text{ см}$$

Ҷавоб: периметри росткунҷа 14 см аст.

3) Барои ёфтани периметри росткунҷа дарозӣ ва барашро ба 2 зарб карда, натиҷаро ҷамъ кардан мумкин аст:

$$5 \text{ см} \cdot 2 \text{ см} + 2 \text{ см} \cdot 2 \text{ см} = 10 \text{ см} + 4 \text{ см} = 14 \text{ см}$$

Ҷавоб: периметри росткунҷа 14 см аст.

2. Росткунҷаеро тасвир кунед, ки дарозияш 6 см ва бараш 3 см бошад. Периметри ин росткунҷаро ҳисоб кунед.

3. Ҳисоб кунед:

$$54210 + 17154$$

$$41356 + 20038 - 6038$$

$$35718 + 22312$$

$$38372 - 12053 + 2083$$

$$46367 - 10356$$

$$63166 - 42872 - 1079$$

4. Ба зери ададе, ки ба 5 тақсим мешавад, хат кашед:

17, 15, 21, 25, 32, 35, 45, 60.

5. Супоришҳои зеринро дар сутун навишта, иҷро кунед:

$$1414 + 32\,425$$

$$36716 - 18336$$

$$7732 + 2\,121$$

$$27312 + 34115$$

$$9873 - 3\,568$$

$$32718 - 12713$$

6. Росткунҷаеро тасвир кунед, ки дарозияш 6 см ва бараш 4 см бошад. Периметри ин росткунҷаро ёбед.

ДАРСИ 56. ПЕРИМЕТРИ КВАДРАТ

Периметри квадратро бо ду тарз ҳисоб кардан мумкин аст:

Барои ёфтани периметри квадрат дарозии чор тарафи квадратро ҷамъ кардан мумкин аст:

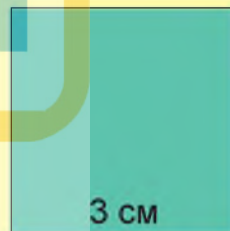
$$3\text{ см} + 3\text{ см} + 3\text{ см} + 3\text{ см} = 12\text{ см}$$

Ҷавоб: периметри квадрат 12 см аст.

Тарафҳои квадрат баробаранд, бинобар ин як тарафи квадратро ба 4 зарб кардан kifоя аст:

$$3\text{ см} \cdot 4 = 12\text{ см}$$

Ҷавоб: периметри квадрат 12 см аст.

1. Ин фигураҳо чӣ ном доранд? Периметри онҳоро ҳисоб кунед:

2. **Ҳамтӯ.** ҳисоб кунед :

$$12459 + 8145$$

$$60315 - 41460$$

$$83585 - 40312$$

$$37223 + 52184$$

$$32762 - 5837$$

$$5112 + 20315$$

$$317 + 43122$$

$$67379 - 46117$$

$$9845 + 11333$$

3. Дарозии росткунҷа 8 см ва бараш 4 см аст. Агар ин росткунҷаро аз рӯи дарозияш ба ду қисми баробар ҷудо кунем, квадрат ҳосил мешавад. Оё периметри ин квадратҳо ба периметри росткунҷа баробар аст?

4. **Шифоҳӣ.**

1) Панҷаки ададҳои зеринро ёбед: 10, 15, 20, 25, 30.

2) Чоряки ададҳо ба 2, 3, 4, 5, 6 баробар аст. Ин ададҳоро ёбед.

5. **Дар вақти холӣ.** Чистон.

Ҳафтто бародаронанд,
Аз паси ҳам равонанд.
Ҳарчанд меравад вақт,
Лекин онҳо ҷавонанд.

6. Дарозии тарафи квадрат 12 см аст. Периметри ин квадратро ҳисоб кунед.

ДАРСИ 57. ПЕРИМЕТРИ СЕКУНЧА

1. Периметри росткунча чй тавр ҳисоб карда мешавад?
Периметри квадрат-чй?

2. Тарафҳои гулхонаи росткунчаашакл 6 м ва 3 м аст.
Периметри ин гулхонаро ҳисоб кунед:

1) Барои ёфтани периметри секунча дарозии ҳар се тараф
чамъ карда мешавад. **Масалан:** тарафҳои секунча ба 2 см,
3 см, 4 см баробар аст. Периметри секунчаро ҳисоб кунед.

$$2 \text{ см} + 3 \text{ см} + 4 \text{ см} = 9 \text{ см}.$$

Ҷавоб: периметри секунча ба 9 см баробар аст.

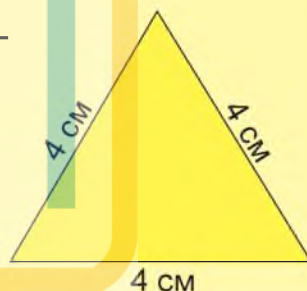
2) Агар тарафҳои секунча якхела (баробар) бошанд, даро-
зии як тарафи он ба 3 зарб карда мешавад.

Масалан: Тарафҳои секунча 4-сантимет-
рӣ аст. Периметри ин секунчаро ёбед.

$$4 \text{ см} \cdot 3 = 12 \text{ см.} \quad \text{ё}$$

$$4 \text{ см} + 4 \text{ см} + 4 \text{ см} = 12 \text{ см}.$$

Ҷавоб: периметри секунча ба 12 см
баробар аст.

3. Тарафҳои секунча 5 см, 6 см, 4 см аст. Периметри ин
секунчаро ёбед.

4. Тарафҳои секунча 5-сантиметрӣ аст. Периметри ин
секунчаро ҳисоб кунед.

5. Ҳисоб кунед:

$$5 \cdot 2$$

$$10 : 2$$

$$7 \cdot 2$$

$$14 : 2$$

$$8 \cdot 2$$

$$16 : 2$$

$$4 \cdot 3$$

$$12 : 3$$

$$9 \cdot 2$$

$$18 : 2$$

$$6 \cdot 3$$

$$18 : 3$$

6. Ифодаҳоро зериҳам навишта, қиматҳояшонро ҳисоб кунед ва дурустии онҳоро санҷед:

$$21312 + 13\ 186$$

$$36712 - 21\ 316$$

$$45718 - 32\ 407$$

7. Тарафҳои секунҷа 5 см, 3 см, 7 см аст. Периметри ин секунҷаро ёбед.

8. Ҳисоб кунед.

$$\begin{array}{r} 4598 \\ + 3763 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 8735 \\ - 1246 \\ \hline \end{array}$$

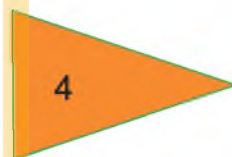
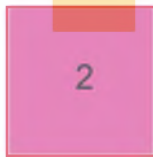
$$\begin{array}{r} 47516 \\ + 23456 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 58917 \\ - 32742 \\ \hline \end{array}$$

ДАРСИ 58. ПЕРИМЕТРИ БИСЁРКУНҶА

1. 1) Ҳар яки ин фигураҳоро номбар кунед:

2) Онҳо якқоя чӣ ном доранд?

3) Дарозии тарафҳои фигураи якумро чен карда, ададҳои ҳосилшударо ҷамъ кунед. Дарозии тарафҳои фигураи якум чанд сантиметр будааст?

4) Дарозии тарафҳои фигураи дуюмро чен карда, онҳоро ҷамъ кунед. Дарозии тарафҳои фигураи дуюм чанд сантиметр аст?

5) Дарозии тарафҳои фигураи сеюмро чен карда, онҳоро ҷамъ кунед. Дарозии тарафҳои фигураи сеюм чанд сантиметр аст?

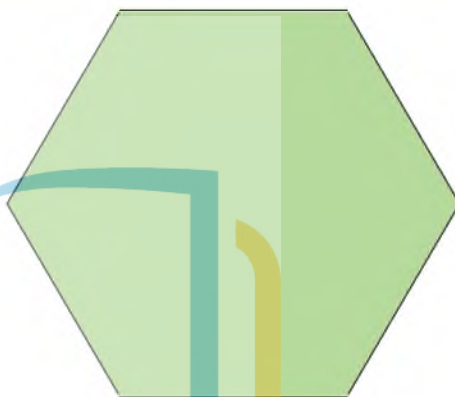
6) Дарозии тарафҳои фигураи чорумро чен карда, онҳоро ҷамъ кунед. Дарозии тарафҳои фигураи чорум чанд будааст?

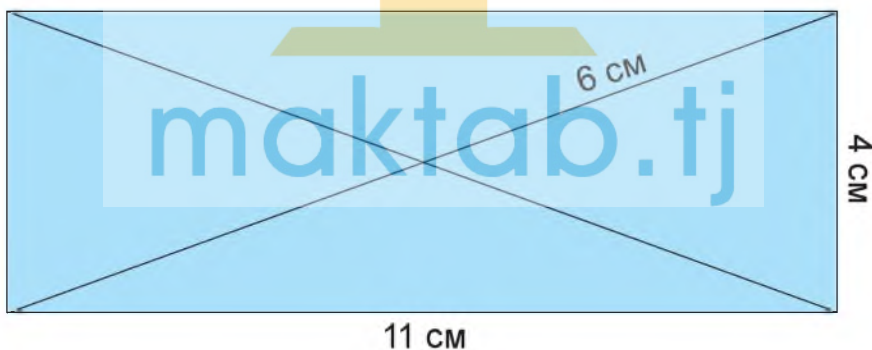
Барои ҳисоб кардани суммаи дарозии тарафҳои бисёркунҷа (секунҷа, росткунҷа, квадрат, панҷкунҷа) дарозии тарафҳои онҳоро ҷен карда, бузургҳои ҳосилшударо ҷамъ менамоянд. Суммаи дарозии тарафҳои бисёркунҷаро периметри бисёркунҷа меноманд.

2. Тарафҳои бисёркунҷаро ҷен кунед ва периметрашро ёбед. Бисёркунҷаи тарафҳояш 3-сантиметраро тасвир кунед.

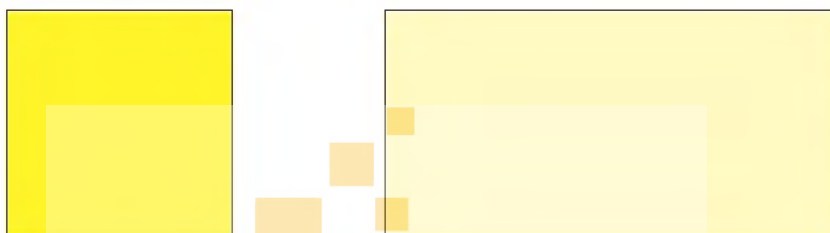

3. Дар ин расм чандто росткунҷа, чандто секунҷаи росткунҷа ва чандто секунҷаи баробарпахлӯ мавҷуд аст? Периметри секунҷаи росткунҷаро ёбед.

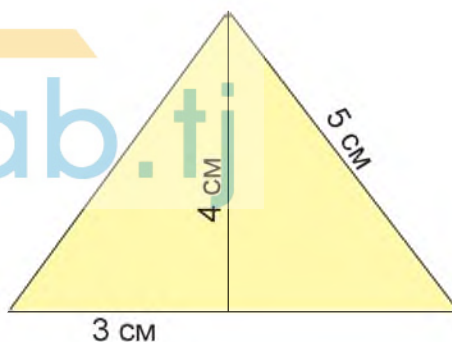

4. Периметри бисёркунҷаҳои зеринро ёбед. Муайян кунед, ки периметри секунҷа аз периметри квадрат чӣ қадар калон ва аз периметри росткунҷа чӣ қадар хурд аст?

5. Дар ин расм чандто секунҷа ҳаст?

Дарозии тарафҳои секунҷаро ба назар гирифта суммаи дарозии тарафҳои ҳар як секунҷаро ёбед.

БОБИ 5. ЗАРБ ВА ТАҚСИМИ ҒАЙРИҶАДВАЛӢ

ДАРСИ 59. ЗАРБИ АДАДИ ЯКЛУХТ БА АДАДИ

ЯКРАҚАМА

1. Ададҳои 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 чанд даҳӣ доранд?

$$10 \cdot 3$$

$$10 = 1 \text{ даҳӣ.}$$

$$1 \text{ даҳӣ} \cdot 3 = 3 \text{ даҳӣ,}$$

$$3 \text{ даҳ} = 30,$$

$$10 \cdot 3 = 30$$

Даҳиро бо ҳарфи «д» ишора кардан мумкин аст.

2.

$$20 \cdot 2$$

$$20 = 2 \text{ д.}$$

$$2 \text{ д} \cdot 2 = 4 \text{ д.}$$

3. Намуна: $20 \cdot 3 = 60$ $40 \cdot 2$ $50 \cdot 2$ $10 \cdot 8$
 $2 \text{ д} \cdot 3 = 6 \text{ д}$ $4 \text{ д} \cdot 2$ $5 \text{ д} \cdot 2$ $1 \text{ д} \cdot 8$

Агар рақами охирини яке аз ҳамзарбҳо сифр дошта бошад, сифрро дар ҳосили зарб аз тарафи рост навишта, ададҳои боқимондари зарб кардан осон аст ё ки ададҳоро зарб карда, сипас сифрро навиштан мумкин аст. Масалан, дар ифодаи $20 \cdot 3 = 60$ аввал адади 3 бо 2 зарб карда шуд, сипас аз ақби 6 сифр навишта шуд.

1. Дар як бандча 20 шалғамча бастанд. Дар 4 бандча чанд шалғамча бастан мумкин аст?

2. Тарзи ҳисоббарори ро шарҳ дода, қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$10 \cdot 5$$

$$30 \cdot 3$$

$$20 \cdot 46.$$

3. Дарозии тарафи якуми секунҷаи росткунҷа 6 сантиметр аст. Тарафи дуюм 8 сантиметр аст. Периметри секунҷаи росткунҷа ба 24 сантиметр баробар аст. Тарафи сеюми секунҷаи росткунҷаро ёбед.

4. Қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$10 \cdot 4$$

$$20 \cdot 3$$

$$40 \cdot 2$$

$$50 \cdot 2$$

$$4 \cdot 10$$

$$3 \cdot 20$$

$$30 \cdot 3$$

$$60 \cdot 1$$

5. Қоидаҳои ҷойивазкунии ҷамъ ва зарбро ба хотир оред.

ДАРСИ 60. ТАҚСИМИ АДАДИ ЯКЛУХТ БА АДАДИ ЯКРАҚАМА

1. Дузанда аз мағоза 60-то тугма харид, ки аз 3 банд иборат буд. Дар як банд чандто тугма буд?

$$60 : 3 = 20$$

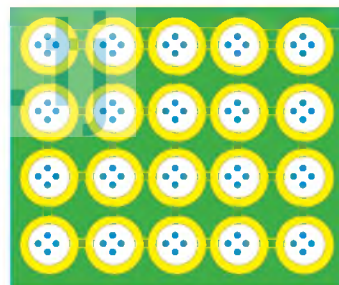
Ҷавоб: 20-то тугма.

2. Як банд 20-то тугма дорад.

3-то чунин банд чандто тугма дорад?

$$20 \cdot 3 = 60$$

Ҷавоб: 60-то тугма.

Барои 40-ро ба 4 тақсим кардан 4 даҳиро ба 4 тақсим мекунем, натиҷа 1 даҳӣ ё 10-ро дар ҳосили тақсим менависем. Намуна: $40 : 4 = 10$

$$4 \text{ даҳӣ} : 4 = 1 \text{ даҳӣ} \quad 1 \text{ даҳӣ} = 10 \quad 40 : 4 = 10$$

3. Талабагон дар 4 қатор 80 бех гули садбарг шинонданд. Онҳо дар ҳар як қатор чанд гул шинонданд?

4. **Шифоҳӣ.** Ҳисоб кунед.

$50 : 5$	$10 \cdot 5$	$60 : 1$
$60 : 1$	$40 : 2$	$40 \cdot 2$
$80 \cdot 6$	$60 : 2$	$90 \cdot 6$
$600 \cdot 7$	$800 : 2$	$900 \cdot 6$

5. Ба ошхонаи мактаб ду навъ орд оварданд. Орди навъи олий 50 кг вазн дошта, аз орди навъи якум 20 кг камтар буд. Вазни орди навъи якумро ёбед.

6. Тарзи ҳисоббарориро фаҳмонда, қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$20 \cdot 4$	$10 \cdot 7$	$40 : 2$	$30 \cdot 3$
$80 : 4$	$70 : 7$	$10 \cdot 5$	$90 : 3$

7. Периметри квадрат 100 сантиметр аст. Тарафи квадратро ёбед. Периметрро бо метр ифода кунед.

8. Ҳисоб кунед:

$50 \cdot 1$	$10 \cdot 8$	$20 \cdot 3$	$30 \cdot 2$
$50 : 1$	$80 : 8$	$60 : 3$	$60 : 2$

ДАРСИ 61. ЗАРБИ АДАДИ ЯКЛУХТ БА АДАДИ ЯКЛУХТ

Ададҳои 10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100, 200, 250, 300, 1000, 2000 ва монанди инҳо ададҳои яклухтанд.

Масалан, $2 \cdot 30$. Ин ҷо 2 – ҳамзарби якум, 30 – ҳамзарби дуюм, ё ки 2 ва 30 ҳамзарбхоянд.

Масалан, $2 \cdot 30 = 2 \cdot 3 \text{ даҳӣ} = 6 \text{ даҳӣ} = 60$ чунин ҳисоб карда мешавад: 3-ро ба 2 зарб кунем, 6 мешавад, аз паси 6 як сифрро нависем, 60 ҳосил мешавад. 60 ҳосили зарб аст.

Масалан, $40 \cdot 20$ чунин ҳисоб карда мешавад: 2-ро ба 4 зарб кунем, 8 мешавад, аз паси 8 ду сифрро нависем, 800 ҳосил мешавад. 800 ҳосили зарб аст.

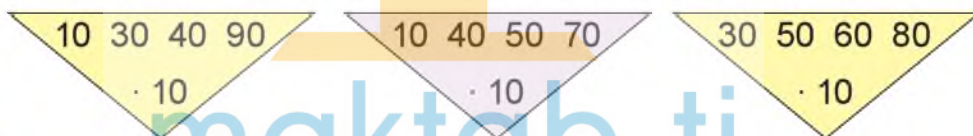
К.э

1. Адади 10-ро 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 маротиба зиёд кунед.
2. Ифодаҳоро хонед, ҳосили зарби онҳоро ёбед.

$2 \cdot 20$	$10 \cdot 10$	$40 \cdot 10$	$40 \cdot 20$	$50 \cdot 10$
$20 \cdot 3$	$10 \cdot 20$	$40 \cdot 20$	$30 \cdot 30$	$90 \cdot 10$

3. Бозӣ. Ҷавобашро кӣ зудтар менависад?

К.м

4. Ҷавобашро ёбед:

Ба магазини деҳа як тӯб шоҳӣ омад,
 Аз даҳ нафар харидор яке ҳолӣ баромад,
 Дар дасти ҳар кадомаш се метрӣ шоҳӣ буд,
 Канӣ гӯед ҳамсинфон, ҳамагӣ чанд метр шоҳӣ буд?

5. Дар як қуттӣ 20 ғалтак ресмон буд. Дар қуттии дигар 2 маротиба зиёдтар ғалтак буд. Дар ду қуттӣ чандто ғалтак буд?

6. Дар сатил 60-то себ буд. Ин себҳоро 10-тогӣ ба чанд табақча қойгир кардан мумкин аст?

7. Ҳисоб кунед:

$40 : 10$	$30 : 10$	$30 : 3$	$40 : 1$
$20 : 10$	$40 : 10$	$40 : 4$	$20 : 4$

ДАРСИ 62. ТАҚСИМИ АДАДИ ЯКЛУХТ БА АДАДИ ЯКЛУХТ

1.	$10 : 10 = 1$	$1 \text{ д} : 1 \text{ д} = 1$
	$20 : 10 = 2$	$2 \text{ д} : 1 \text{ д} = 2$
	$30 : 10 = 3$	$3 \text{ д} : 1 \text{ д} = 3$
	$40 : 10 = 4$	$4 \text{ д} : 1 \text{ д} = 4$
	$50 : 10 = 5$	$5 \text{ д} : 1 \text{ д} = 5$

Дар ифодаи $40 : 20$ тақсимшаванда ва тақсимкунанда яктой сифр дорад. Бинобар ин сифрҳоро ба ҳисоб нагирифта, 4-ро ба 2 тақсим кардан kifоя аст.

Агар тақсимшаванда ва тақсимкунанда бо 0 тамом шаванд, дар онҳо миқдори якхелаи сифрҳоро партофтан мумкин аст:

$$80 : 20 = 8 : 2 = 4$$

$$700 : 70 = 70 : 7 = 10$$

2. Ҳисоб кунед:

$30 : 10$	$20 : 10$	$3 \cdot 20 : 6$	$10 \cdot 2$	$40 : 4$
$50 : 10$	$60 : 30$	$30 \cdot 3 : 10$	$10 \cdot 4$	$50 : 5$
$60 : 20$	$80 : 20$	$40 : 2 : 2$	$10 \cdot 5$	$60 : 6$

3. Ҳисоб кунед:

$$6 \text{ д} : 3 \text{ д}$$

$$12 \text{ д} : 4$$

$$18 \text{ д} : 6$$

$$9 \text{ д} : 3 \text{ д}$$

$$8 \text{ д} : 8$$

$$16 \text{ д} : 2$$

4. Дар зарф 40 литр об буд. Обро ба 4 сатил баробар тақсим карданд. Дар ҳар як сатил чанд литр об ҳаст?

5. **Шифоҳӣ**. Ададҳои 50, 30, 60, 80-ро 10 маротиба кам кунед.

6. Ҳасан ва Ҳусейн 5 давр шоҳмотбозӣ карда, соҳиби 3 ва 2 хол шуданд. Дар бозӣ кӣ ғолиб баромад?

7. Қимати ифодаҳоро ёбед:

$$40 : 10$$

$$80 : 10$$

$$10 \cdot 5$$

$$4 \text{ д} : 2 \text{ д}$$

$$6 \text{ д} : 2$$

$$60 : 10$$

$$40 : 20$$

$$10 \cdot 6$$

$$8 \text{ д} : 2 \text{ д}$$

$$10 \text{ д} : 5$$

ДАРСИ 63

1. Агар ба 60 кирмак 2 даста (шоҳчаҳои хушкӣ ҷорубмонанд) гузошта шавад, ба 90 кирмак чанд даста лозим меояд?

2. Аз 40 кг шир 2 кг маска гирифтанд. Аз 80 кг шир чанд килограмм маска гирифтанд мумкин аст?

3. Бо сантиметр ифода кунед.

$$4 \text{ м } 1 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$3 \text{ м } 6 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$2 \text{ м } 3 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$5 \text{ дм } 8 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

4. Тарзи ҳисоби мисолҳои сутуни якумро истифода бурда мисолҳои сутунҳои дигарро ҳисоб кунед.

$$10 \cdot 3 = 30$$

$$20 \cdot 2 =$$

$$30 \cdot 3 =$$

$$40 \cdot 2 =$$

$$30 : 3 = 10$$

$$40 : 2 =$$

$$90 : 3 =$$

$$40 : 2 =$$

$$30 : 10 = 3$$

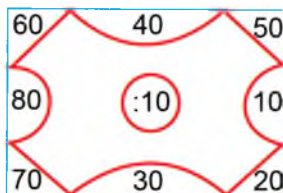
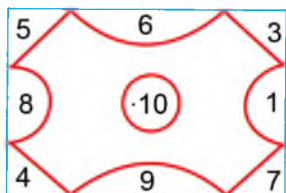
$$40 : 20 =$$

$$90 : 30 =$$

$$40 : 20 =$$

5. Кӣ зудтар? Ҷавобашро нависед:

6. Ҷадвалро пур кунед.

a	0	13	61	99	121	169	179	208	305
$a + 42$			103						

b	22	60	104	162	344	401	502	640	922
$b - 22$									900

7. Ҳисоб кунед:

$$40 : 10$$

$$80 : 20$$

$$20 \cdot 3$$

$$70 : 10$$

$$60 : 20$$

$$10 \cdot 6$$

8. Дар ду қуттӣ ба миқдори баробар 80 кг лимӯ буд. Дар ҳар як қуттӣ чанд килограммӣ лимӯ буд?

ДАРСИ 64. ТАҚСИМИ БАҚИЯДОР. ТАҚСИМИ ХАТТӢ

Тақсимро мисли ҷамъ ва тарҳи хаттӣ зерҳам навишта, ҳисоб карда метавонем. Дар ҳисоби хаттӣ амали тақсим бо аломати « $\overline{)$ » иваз карда мешавад.

Намуна: 1) $9 : 4 = 2 \text{ (б.1)}$

2) $23 : 5 = 4 \text{ (б.3)}$

$$\begin{array}{r} 9 \overline{) 4} \\ \underline{8} \\ 1 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 23 \overline{) 5} \\ \underline{20} \\ 3 \end{array}$$

1. 1) 7 чӯбчаро ба 2 гурӯҳи баробар ҷудо кунед. Чанд чӯбча боқӣ монд?

2) 11 чӯбчаро ба 3 гурӯҳи баробар ҷудо кунед. Чанд чӯбча боқӣ монд?

3) Дар назди тахтаи синф 8 нафар хонанда саф кашиданд. Агар онҳо дар ду қатор се нафарӣ саф кашанд, чанд нафар боқӣ мемонад?

2. 9-то қалам ҳаст. Ин қаламҳо 4-тогӣ дар чанд қуттӣ ҷой мегиранд? Чанд қалам боқӣ монд?

$$9 : 2 = (8 + 1) : 2 = 4 \text{ (б.1)}$$

Тарзи ҳисобкунӣ: 9 чор маротиба 2 воҳидӣ дорад. 4 маротиба 2 ҳашт мешавад. Адади 1 ба 2 тақсим намешавад. Аз ин сабаб 1 бақия аст. Калимаи бақия дар навишти мисол бо ҳарфи «б.» ифода карда мешавад. Бақия аз тақсимкунанда ҳамеша хурд аст. Баъзе ададҳои ҷуфт ва тоқ ба адади ҷуфт бебақия тақсим намешаванд:

$$\begin{array}{r} 22 \overline{) 6} \\ \underline{18} \\ 4 \end{array}$$

$$22 : 6 = (18 + 4) : 6 = 3 \text{ (б.4)}$$

$$25 : 6 = (24 + 1) : 6 = 4 \text{ (б.1)}$$

$$\begin{array}{r} 25 \overline{) 6} \\ \underline{24} \\ 1 \end{array}$$

4. Ҳисоб кунед:

Намуна: $73 : 8 = (72 + 1) : 8 = 9 \text{ (б.1)}$

$$73 : 8$$

$$65 : 8$$

$$44 : 6$$

$$50 : 6$$

$$84 : 9$$

$$43 : 5$$

$$30 : 4$$

$$66 : 8$$

5. Ҳосили тақсим ва бақияро ёбед:

Намуна: $91 : 3 = (90 + 1) : 3 = 30$ (б.1)

$$30 \cdot 3 + 1 = 91$$

$91 : 30$

$37 : 10$

$66 : 30$

$82 : 4$

$52 : 10$

$66 : 10$

$82 : 40$

$48 : 20$

$35 : 10$

6. Росткунҷаеро тасвир кунед, ки дарозияш 8 см, бараш 4 см бошад. Периметри ин росткунҷаро ҳисоб кунед.

7. Тақсими бақиядорро ҳисоб кунед:

$42 : 8 \quad 11 : 5 \quad 22 : 7 \quad 33 : 6 \quad 52 : 10 \quad 60 : 7$

$37 : 3 \quad 17 : 4 \quad 27 : 10 \quad 73 : 8 \quad 75 : 10 \quad 70 : 7$

8. Адади дурақамаи калонтарине ёбед, ки он ба адади 5 бебақия тақсим шавад.

Адади дурақамаи калонтарине ёбед, ки он ба адади 5 бобақия тақсим шавад.

ДАРСИ 65

1. Дар анбор 100 компютер ҳаст.

Ба ҳафт мактаб 7-тои компютер доданд. Дар анбор чанд компютер боқӣ монд?

2. Ҳисоб кунед:

$40 : 40$

$20 : 20$

$30 : 3$

$40 : 2$

$40 : 4$

$20 : 4$

$20 : 4$

$30 : 5$

$40 : 10$

$20 : 10$

$50 : 2$

$60 : 2$

3. Агар тақсимкунанда 9, ҳосили тақсим 8 ва бақия 2 бошад, тақсимшавандаро ёбед.

Намуна:

$$\square : 9 = 8(б.2) \quad 8 \cdot 9 + 2 = 72 + 2 = 74 \quad \text{Ҷавоб: } 74$$

4. Бақияро ёбед.

$$9 : 3 = 3 (б.0)$$

$$11 : 3$$

$$13 : 3$$

$$10 : 3 = 3 (б.1)$$

$$12 : 3$$

$$14 : 3$$

$$21 : 5 = 4 (б.1)$$

$$23 : 5$$

$$31 : 9$$

5. Ифода кунед:

$$3 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$2 \text{ дм } 3 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$6 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$5 \text{ дм } 1 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$9 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$8 \text{ дм } 4 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

6. Ҳисоб кунед:

$$80 : 4 + 80 : 40$$

$$(40 + 30) : 10$$

$$60 - 80 : 20$$

$$30 \cdot 3 - 40 \cdot 2$$

$$(40 + 30) : 7$$

$$70 - 90 : 30$$

$$50 \cdot 3 - 30 \cdot 2$$

$$(50 + 20) : 7$$

$$90 - 30 : 30$$

7. Тартиби иҷрои амалҳоро гузошта, қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$60 : 20 + 60 : 3$$

$$40 : 10 - 40 : 5$$

$$900 - 50 \cdot 2$$

$$50 \cdot 3 - 40 \cdot 2$$

$$80 : 4 + 60 : 30$$

$$800 - 40 \cdot 6$$

$$70 \cdot 3 - 50 \cdot 2$$

$$90 : 3 + 60 : 20$$

$$900 - 50 \cdot 7$$

8. Бақияро ёбед:

$$43 : 6$$

$$58 : 8$$

$$65 : 7$$

$$47 : 7$$

$$54 : 6$$

$$65 : 9$$

$$53 : 8$$

$$69 : 8$$

$$95 : 8$$

ДАРСИ 66

1. **Шифоҳӣ.** 1) Аз 16 гул 5-тоӣ 3 даста гул бастанд. Чанд гул боқӣ монд? 2) Аз 29 дона гул 5-тоӣ чанд даста гул бастан мумкин аст? Чанд гул боқӣ мемонад? Барои як даста гули дигар боз чанд гул лозим аст?

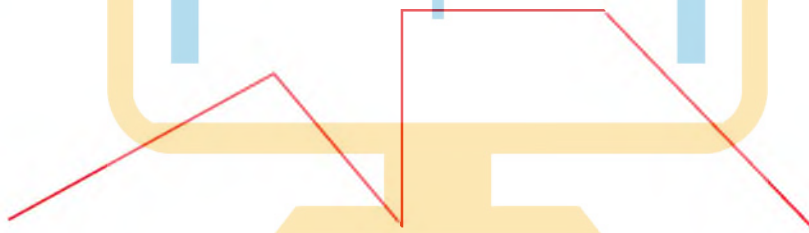
2. Ҳосили тақсим ва бақияро ёбед:

$26 : 5$	$37 : 6$	$44 : 5$	$83 : 9$
$56 : 5$	$67 : 6$	$72 : 5$	$79 : 6$
$82 : 8$	$85 : 3$	$93 : 4$	$97 : 5$

3. Аз захираи миси корхона офтоба сохтанд. Агар ба як офтоба 2 кг мис сарф шавад, аз 72 кг мис чанд офтоба сохта мешавад?

4. Дарозии хати шикастари ёбед ва онро бо детсиметр ифода кунед.

5. **Шифоҳӣ.** 1) Шашяки ададҳои 6, 12, 18 ва 24-ро ёбед.
2) Панҷяки ададҳо ба 4, 5, 6, 7, 8 баробар. Ин ададҳоро ёбед.

6. Бақияро ёбед :

$41 : 10$	$51 : 10$	$85 : 10$
$63 : 10$	$74 : 10$	$91 : 10$
$70 : 20$	$85 : 30$	$95 : 40$

ДАРСИ 67. ЗАРБИ АДАДИ ДУРАҚАМА БА АДАДИ ЯКРАҚАМА

12 · 4. Дар ин ифода 12 ҳамзарби якум, 4 ҳамзарби дуюм аст. $12 = 10 + 2$. Тарзи ҳисоббарорӣ:

1) 4-ро ба даҳӣ (10) зарб карда, сипас 4-ро ба 2 воҳид зарб намуда, натиҷаҳоро ҷамъ мекунем:

$$12 \cdot 4 = (10 + 2) \cdot 4 = 10 \cdot 4 + 2 \cdot 4 = 40 + 8 = 48$$

2) 4-ро ба ду воҳид ва ба як даҳӣ зарб кунем, 4 даҳӣ ва 8 воҳид ҳосил мешавад: $12 \cdot 4 = 48$

1. Аз қонуни ҷойивазкунӣ истифода бурда ҳисоб кунед.

Намуна: $14 \cdot 2 = 28$, $2 \cdot 14 = 28$, $14 \cdot 2 = 2 \cdot 14 = 28$.

$$34 \cdot 2$$

$$22 \cdot 3$$

$$42 \cdot 2$$

$$52 \cdot 3$$

$$41 \cdot 2$$

$$23 \cdot 3$$

$$33 \cdot 2$$

$$40 \cdot 5$$

2. Дар ду қуттӣ 14 кг қанд ҳаст. Дар 11-то чунин қуттӣ чанд килограмм қанд ҳаст?

3. **Шифоҳӣ**. Дар мисоли $3 \cdot (8 + 2)$ тарзи якуми зарби ададро ба сумма баён кунед.

4. Ҳисоб кунед:

$$(380 - 300) : 8$$

$$120 : (24 - 20)$$

$$30 \cdot 3$$

$$(95 - 15) : 40$$

$$90 : (53 - 50)$$

$$20 \cdot 4$$

5. **Шифоҳӣ**. Ҳосили зарби кадом ду адади якрақама ба 12, 15, 16, 18 баробар мешавад?

6. **Дар вақти холӣ**. Дар навишти $1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5$ ба ҷойи ситораҷаҳо аломати амалҳоро нависед ва қавсҳоро тавре гузоред, ки рақами 100 ҳосил шавад.

7. Ҳисоб кунед:

$$60 : 30$$

$$(420 - 380) : 2$$

$$40 \cdot 2$$

$$90 : 30$$

$$(360 - 300) : 3$$

$$10 \cdot 6$$

8. Дар як қуттӣ 20 кг конфет буд. Дар 4 чунин қуттӣ чанд килограмм конфет мешавад?

ДАРСИ 68. ЗАРБИ АДАДИ ДУРАҚАМА БА АДАДИ ЯКРАҚАМА БО ТАРЗИ ЗЕРИҲАМ

14 · 2. Дар ин ифода адади 14 ҳамзарби якум, 2 ҳамзарби дуюм аст. Зарби адади дурақамаро ба адади якрақама зериҳам навишта, ҳисоб кардан қулай аст. Ҳангоми зарб кардан бо тарзи зериҳам аломати зарбро бо «х» ва баробариро бо «—» ишорат мекунем.

Тарзи ҳисоббарорӣ:

Намуна:

$$\begin{array}{r} 14 \\ \times 2 \\ \hline 28 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 20 \\ \times 3 \\ \hline 60 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 23 \\ \times 2 \\ \hline 46 \end{array}$$

27 · 2. Дар ин ифода ҳангоми зарби адади 2 ба адади 7 ҳосили зарб адади 14 аз даҳӣ мегузарад. Бинобар ин адади 4-ро баъд аз баробарӣ навишта, даҳиро дар хотир нигоҳ медорем. Адади 2-ро ба адади 2 даҳӣ зарб карда, натиҷа 4 даҳиро бо як даҳии дар хотир буда ҷамъ мекунем.

$$\begin{array}{r} 27 \\ \times 2 \\ \hline 54 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 36 \\ \times 4 \\ \hline 144 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 72 \\ \times 9 \\ \hline 648 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 93 \\ \times 6 \\ \hline 558 \end{array}$$

1. Тарзи ҳисоббарориро фаҳмонда, қимати ифодаҳоро ҳисоб намоед:

$$14 \cdot 3$$

$$23 \cdot 3$$

$$49 \cdot 2$$

$$75 \cdot 5$$

$$23 \cdot 2$$

$$26 \cdot 3$$

$$39 \cdot 3$$

$$92 \cdot 6$$

2. Вазни ду қанор коҳ 80 килограмм аст. Вазни чунин як қанор коҳ чӣ қадар аст?

3. 1) Ситора рӯзе 8 саҳифа китоби бадеӣ меҳонд. Ў дар 12 рӯзи таътил чанд саҳифа китоб меҳонад?

2) Масъалаи баръакс тартиб диҳед ва онро ҳал кунед.

4. Ҳисоб кунед:

$$22 \cdot 2$$

$$45 \cdot 2$$

$$20 \cdot 6$$

$$18 \cdot 3$$

$$34 \cdot 2$$

$$33 \cdot 3$$

$$30 \cdot 7$$

$$42 \cdot 2$$

5. Тарафи квадрат 24 дм аст. Периметри онро ҳисоб кунед.

6. Дӯзанда дар як рӯз 2-то курта дӯхт. Дӯзанда дар 30 рӯз чандто курта меӯзад?

7. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 12 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 13 \\ \times 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 21 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 32 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 41 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

8. Дурустии натиҷаи мисолҳои 8-ро бо калкулятор санҷед.

ДАРСИ 69. ЗАРБИ АДАДИ ДУРАҚАМА БА АДАДИ ДУРАҚАМА

Тарзи якуми зарбро хонед ва бо тарзи дуюми зарби зерин ҳам муқоиса кунед:

$$42 \cdot 15 = 42 \cdot (10 + 5) = 42 \cdot 10 + 42 \cdot 5 = 420 + 210 = 630$$

1) $42 \cdot 15$. Дар ин ифода 42 ҳамзарби якум, 15 ҳамзарби дуюм аст.

Тарзи ҳисоббарорӣ:

Дар ифода монанди зарби адади дурақама ба адади якрақама аввал воҳид 5-ро ба воҳид 2 зарб намуда 10-ро ҳосил менамоем. Адади 0-ро дар ҷавоб навишта, адади 1-ро дар хотир нигоҳ медорем. Сипас 5 воҳидро ба 4 даҳӣ зарб намуда дар натиҷа 2 даҳии ҳосилшударо ба 1-и дар хотир буда ҷамъ менамоем:

$$\begin{array}{r} 42 \\ \times 5 \\ \hline \end{array}$$

210 Адади 210 ҳосили зарби нопурра аст.

2) Акнун 1-даҳиро аввал ба 2-воҳид зарб намуда, натиҷа 2 даҳиро дар зери як даҳӣ менависем. Сипас 1 даҳиро ба 4 даҳӣ зарб намуда, 4 даҳиро ҳосил мекунем:

$$\begin{array}{r} 42 \\ \times 10 \\ \hline \end{array}$$

420 Адади 420 ҳосили зарби нопурра аст.

3) Барои пурра шудани ҳосили зарб мо ҳосили зарбҳои нопурраро ҳам менамоем:

$$\begin{array}{r} 42 \\ \times 15 \\ \hline 210 \\ + 42 \\ \hline 630 \end{array}$$

Адади 630 ҳосили зарби пурраи зарби ададҳои 42 ва 15 аст.

1. Тарзи ҳисоббарориро фаҳмонда, қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 24 \\ \times 15 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 31 \\ \times 17 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 43 \\ \times 16 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 52 \\ \times 24 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 63 \\ \times 11 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 72 \\ \times 23 \\ \hline \end{array}$$

2. Ҳисоб кунед:

$$16 \cdot 3$$

$$21 \cdot 5$$

$$36 \cdot 4$$

$$43 \cdot 9$$

$$16 \cdot 18$$

$$21 \cdot 17$$

$$36 \cdot 15$$

$$43 \cdot 14$$

3. Ба як қуттӣ 25 киллограмм анор андохтанд. Дар 6-то чунин қуттӣ чанд килограмм анор андохта мешавад? Дар 12 қуттӣ-чӣ?

4. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$24 \cdot 24$$

$$32 \cdot 18$$

$$57 \cdot 11$$

$$19 \cdot 27$$

$$33 \cdot 22$$

$$43 \cdot 15$$

$$62 \cdot 14$$

$$58 \cdot 21$$

ДАРСИ 70. ТАҚСИМИ АДАДИ ДУРАҚАМА БА АДАДИ ЯКРАҚАМА

1) Ифодаро хонед ва қиматашро ҳисоб кунед: $24 : 2$
Ифодаро шифоҳӣ ба таври зайл ҳисоб кардан осон аст:
тақсимшавандаро ба суммаи даҳӣ ва воҳидҳо иваз намуда,
ҳар яки онро ба 2 тақсим мекунем:

$$24 : 2 = (20 + 4) : 2 = 20 : 2 + 4 : 2 = 10 + 2 = 12.$$

12 ҳосили тақсим аст.

2) $42 : 2 = 21$. Ин ҷо 42-тақсимшаванда, 2-тақсимкунанда,
21-ҳосили тақсим. Тарзи ҳисоббарорӣ: чор даҳиро ба 2
тақсим кунем, 2 даҳӣ ҳосил мешавад. Дар ҳосили тақсим
2-ро менависем, баъд 2 воҳидро ба 2 тақсим мекунем,
1 ҳосил мешавад. 1-ро дар разряди воҳидҳо пас аз 2
менависем.

Тақсим аз адади калонтарин сар мешавад.

1. Тарзи ҳисоббарориро фаҳмонда, ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{cccc} 44 : 4 & 66 : 6 & 84 : 2 & 88 : 4 \\ 36 : 3 & 55 : 5 & 69 : 3 & 77 : 7 \end{array}$$

2. Ададҳои дурақамаеро нависед, ки онҳо ба 2 тақсим
шаванд.

3) Аз ададҳои 18, 23, 33, 36, 39, 40, 47, 60, 96 кадомаш ба 3
бебақия тақсим мешавад? Дар зери он хат кашед.

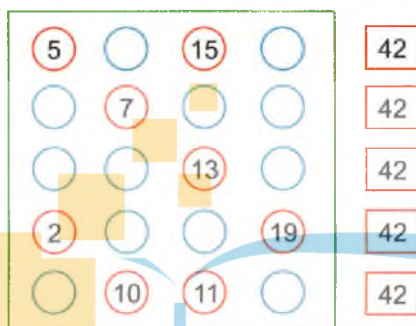
4. Амали зарбро иҷро кунед.

$$\begin{array}{cccc} 39 \cdot 16 & 51 \cdot 18 & 62 \cdot 14 & 64 \cdot 12 \\ 26 \cdot 43 & 74 \cdot 22 & 81 \cdot 19 & 48 \cdot 15 \end{array}$$

К.М

5. Дар вақти холӣ.

Квадрати шавқовар. Агар дар доирачаҳои холӣ ададҳои боқимондаи аз 1 то 20-ро дуруст гузоред, ҳосили ҷамъи қаторҳо ба 42 баробар мешавад.

6. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} + 3\,412 \\ + 2\,518 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - 2\,719 \\ - 1\,348 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 47\,351 \\ + 12\,488 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - 56\,198 \\ - 35\,224 \\ \hline \end{array}$$

7. Ҳисоб кунед:

$$46 : 2$$

$$99 : 9$$

$$84 : 4$$

$$66 : 3$$

$$39 : 3$$

$$33 : 3$$

$$22 : 2$$

$$44 : 4$$

$$48 : 4$$

$$66 : 2$$

$$70 : 2$$

$$84 : 3$$

ДАРСИ 71

1. 1) Дар ифодаи $36 : 4$ компонентҳои амалро номбар кунед.
- 2) Дар ифодаи $47 : 4$ ҳосили тақсим ва бақияро ёбед.

2. Амалҳоро иҷро кунед.

$$23 \cdot 16 : 4$$

$$45 \cdot 21 : 9$$

$$99 : 9 \cdot 12$$

$$66 : 3 \cdot 18$$

$$84 : 6 \cdot 37$$

$$54 \cdot 10 : 9$$

$$88 : 4 \cdot 25$$

$$96 : 3 \cdot 34$$

$$72 \cdot 10 : 8$$

3. Ҳосили тақсимро ёбед.

$$32 \overline{)8}$$

$$24 \overline{)6}$$

$$63 \overline{)7}$$

$$42 \overline{)6}$$

$$81 \overline{)9}$$

4. Тақсими бақиядорро ҳисоб кунед:

$$11 \overline{)5}$$

$$34 \overline{)6}$$

$$47 \overline{)8}$$

$$55 \overline{)9}$$

$$67 \overline{)9}$$

5. Дар як сеҳи дӯзандагии шаҳри Норак 12 мошинаи дӯзандагӣ, дар сеҳи дуюм 2 маротиба зиёд мошинаи дӯзандагӣ ҳаст. Дар ду сеҳ чандто мошини дӯзандагӣ ҳаст?

6. Хатти ҳисоб кунед:

$$2543 + 5637$$

$$1373 - 149$$

$$4158 + 2731$$

$$5994 - 4783$$

$$5188 + 4451$$

$$9993 - 5070$$

К.э

7. Аз адади 24 ва ибораи «2 маротиба зиёд» истифода бурда масъалаи дуамала тартиб диҳед.

8. Бо ду тарз ҳисоб намоед:

$$(6 + 40) \cdot 17$$

$$(12 + 18) \cdot 31$$

$$(32 + 24) : 4$$

$$(9 + 5) : 2$$

$$(50 + 4) : 9$$

$$(23 + 31) \cdot 28$$

9. Тақсимро иҷро кунед :

$$45 \overline{)5}$$

$$28 \overline{)7}$$

$$54 \overline{)6}$$

$$63 \overline{)7}$$

10. Тақсими бақиядорро иҷро кунед :

$$23 \overline{)7}$$

$$34 \overline{)8}$$

$$43 \overline{)6}$$

$$56 \overline{)9}$$

ДАРСИ 72. ЧЕНАКҲОИ ВАҚТ. СОЛ. МОҲ. ҲАФТА

1. 1) Аз рӯи тақвим номҳои моҳоро хонед ва онҳоро дар хотир нигоҳ доред.

2) Як сол аз чанд моҳ иборат аст?

3) Як сол чанд фасл дорад? Ҳоло кадом фасл аст?

4) Аз рӯи тақвим фаслҳои солро номбар кунед.

5) Аз тақвим муайян кунед, ки як сол чанд моҳи 31 рӯза, чанд моҳи 30 рӯза дорад.

2. Чоряки якуми соли хониш аз чанд моҳ, ҳафта ва рӯз иборат аст? Дар ин чорак хониш чанд рӯз давом мекунад? Чанд рӯзи истироҳат ҳаст?

3. Як соли хониш тақрибан 266 рӯз аст. Ин чанд моҳ ва чанд ҳафта мешавад?

4. Шумо дар як ҳафта 4 соат дарси математика мехонед. Дар 9 моҳи хониш чанд соат дарси математика мехонед?

5. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} -5674 \\ 2519 \end{array} \quad \begin{array}{r} +7368 \\ 2451 \end{array} \quad \begin{array}{r} -35702 \\ 27808 \end{array} \quad \begin{array}{r} +43904 \\ 21709 \end{array}$$

6. Дар сутун навишта, ҳисоб кунед :

$$(2\,357 + 3\,854) - 1\,583 \quad (10\,598 - 4\,672) + 2\,853$$

7. 1) Хоҳар ё бародари шумо чандсола аст? Аз синну соли вай истифода бурда чандмоҳаю чандҳафтаина буданаширо муайян кунед.

2) Бақияи тақсимиро ёбед :

$$46 : 5$$

$$52 : 7$$

$$37 : 6$$

$$73 : 9$$

$$74 : 5$$

$$83 : 8$$

$$89 : 6$$

$$93 : 6$$

Намуна:

$$\begin{array}{r} 84 \overline{)9} \\ 81 \overline{)9} \quad (6.3) \\ \hline 3 \end{array}$$

ДАРСИ 73

1. 1) Таътили тирамоҳӣ дар кадом моҳ буд ва шумо чанд рӯз истироҳат кардед? Таътили зимистона дар кадом моҳ буд ва шумо чанд рӯз истироҳат кардед?

2) Чоряки якум 61 рӯз, чоряки дуюм аз чоряки якум 11 рӯз камтар давом мекунад. Нимсолаи якуми соли хониш чанд рӯз аст?

3) **Шифоҳӣ**. 9 ҳафта 63 рӯз аст. 10 ҳафта чанд рӯз мешавад?

2. Ҳисоб кунед ва санҷед:

$$\begin{array}{r} + 3729 \\ + 4359 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 9837 \\ - 7039 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 70034 \\ + 20925 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 81172 \\ - 62258 \\ \hline \end{array}$$

3. Ба катақҳои ҳолӣ адади мувофиқро гузоред:

$42 : \square = 21$	$77 : \square = 11$	$88 : \square = 11$
$66 : \square = 22$	$99 : \square = 11$	$11 : \square = 1$
$22 : \square = 11$	$33 : \square = 11$	$44 : \square = 11$

4. **Шифоҳӣ**.

1) Суммаи ду адад кай ба яке аз ҷамъшавандаҳо баробар мешавад? Мисол оред.

2) Ҳосили зарб кай ба сифр баробар мешавад? Мисол оред.

3) Фарқи ду адад кадом вақт ба сифр баробар мешавад? Мисол оред.

4) Ҳосили тақсими ду адад кай ба як баробар мешавад? Мисол оред.

5) Ҳосили зарб кай ба яке аз ҳамзарбҳо баробар мешавад? Мисол оред.

5. Дарозии гулхонаи росткунҷашакл 22 м, бараш 4 м кӯтоҳтар аст. Периметри гулхонаро ёбед.

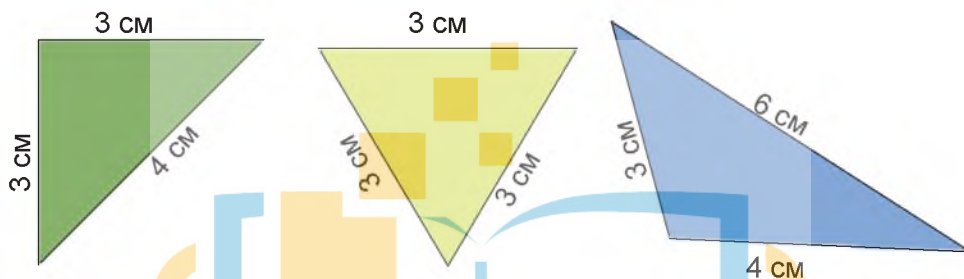
К.м

6. Периметри квадрат 44 м аст. Тарафи квадрато ёбед.

7. Дарозии толори варзиши росткунҷашакл 12 м, бараш 3 м кӯтоҳтар аст. Периметри толори варзишро ёбед.

8. Периметри секунҷаҳоро ёбед. Муайян кунед, ки периметри кадом секунҷа зиёд аст.

ДАРСИ 74. СОАТ. ДАҚИҚА.

1. Оё шумо соатро медонед? Соат барои чӣ лозим аст? Басти якум соати чанд оғоз меёбад? Ба мактаб соати чанд равона мешавад?

1) Соати якум чӣ гуна соат аст? Соати дуҷум-чӣ? Соати сеҷум-чӣ? Чорумаш-чӣ? Панҷум ва шашумаш-чӣ?

2) Дар расми якум соат чанд аст? Дарси якум соати чанд оғоз меёбад? Дар расми дуҷум соат чанд аст? Шумо кай хӯроки пешин меҳӯред? Соати сеҷум кадом вақтро нишон медиҳад? Шумо соати чанд аз мактаб ба хона бармегардед? Дар мактабҳои деҳа дарс соати 8-у 30 дақиқа оғоз меёбад. Дар мактаби шумо-чӣ?

Дар ин соатҳо ақрабаки калон сониягард, ақрабаки миёна дақиқагард ва ақрабаки хурд соатгард аст. Фосилаи байни ду рақам 5 дақиқа аст. Аз рӯйи расмҳо вақтро муайян кунед. Хатчаҳои дар байни рақамҳои 1 ва 2 буда чанд дақиқаро муайян мекунанд? Аз 12 то 3-чӣ? Аз 3 то 4-чӣ? Расми чорум расми соати регӣ аст. Хонед ва дар хотир нигоҳ доред:

1 соат = 60 дақиқа

1 дақиқа = 60 сония

Дар ҳалли мисолҳо калимаҳои сонияро «сон.» дақиқаро «дақ.» навиштан мумкин аст.

2. Охири соли хониш хонандаи синфи якум дар як дақиқа то 20 – 25 калима, хонандаи синфи дуюм аз 40 калима зиёд, хонандаи синфи сеюм 65 калима ва зиёдтар хонда метавонад. Суръати хониши талаба торафт меафзояд. Хонандаи синфи якум дар 2 дақиқа то чанд калима хонда метавонад?

Хонандаи синфи дуюм дар ин муддат аз чанд калима зиёд хонда метавонад ?

3. Ман вақтро қайд мекунам. Шумо матнро мехонед. Ман ки ишора кардам, шумо меистед. Ҳисоб кунед, ки дар як дақиқа чанд калима хонед? Кӣ бисёртар хонд? Кӣ аз ҳама камтар хонд?

4. Нисфи 1 соат чанд дақиқа аст?

Сеяки 1 соат чанд дақиқа аст?

Танаффуси калон чанд дақиқа аст?

Танаффуси хурд-чӣ?

Барои чӣ танаффуси калон дода мешавад?

Танаффуси хурд аз танаффуси калон чанд маротиба кам аст?

5. Муқоиса кунед. ($>$ $<$ $=$):

1 соат 60 дақ

60 сон 1 дақ

2 соат 140 дақ

100 сон 2 дақ

3 соат 160 дақ

180 сон 3 дақ

6. Зарб ва тақсим кунед :

$24 \cdot 2$

$42 : 2$

$62 \cdot 2$

$72 : 2$

$48 \cdot 2$

$55 : 5$

$53 \cdot 3$

$68 : 2$

7. Дар синфҳои ибтидоӣ 541 нафар, дар синфҳои 5 – 9 115 нафар зиёдтар ва дар синфҳои 10 – 11 назар ба ибтидоӣ 67 нафар камтар хонанда таҳсил менамоянд. Дар мактаб ҳамагӣ чанд нафар хонанда таҳсил мекунанд?

8. Ифода кунед: Намуна: $5 \text{ км } 970 \text{ м} = 5000 \text{ м} + 970 \text{ м} = 5970 \text{ м}$

$470 \text{ м } 98 \text{ см} = 4700 \text{ см} + 98 \text{ см} = 4798 \text{ см}$

$8 \text{ км } 347 \text{ м} = \dots \text{ м} + \dots \text{ м} = \dots \text{ м}$

$10 \text{ км } 609 \text{ м} = \dots \text{ м} + \dots \text{ м} = \dots \text{ м}$

$608 \text{ м } 68 \text{ см} = \dots \text{ см} + \dots \text{ см} = \dots \text{ см}$

$914 \text{ м } 71 \text{ см} = \dots \text{ см} + \dots \text{ см} = \dots \text{ см}$

9. Ифода кунед:

$23 \cdot 2$

$44 : 2$

$33 : 3$

$88 : 8$

$44 \cdot 2$

$66 : 3$

$33 \cdot 3$

$42 \cdot 2$

ДАРСИ 75. ШАБОНАРЌЗ

1. **Шифоҳӣ.**

1) Як сол чанд моҳ аст? Як сол аз чанд фасл иборат аст? Моҳҳои фасли зимистон ва баҳорро номбар кунед. Моҳи январ чанд рӯз аст? Моҳи феврал-чӣ? Моҳи аз ҳама кӯтоҳро номбар кунед.

2) Чаро баъзе одамон рӯзи таваллуди худро ҳар сол қайд карда наметавонанд?

3) 1 соат чанд дақиқа аст? 60 дақиқа чанд соат аст?
Аз хона то мактаб дар чанд дақиқа меравед?

2. Шумо шабонарӯзро медонед? Кани, фаҳмонед, як шабонарӯз аз чанд соат иборат аст?

1 шабонарӯз = 24 соат

24 соат = 1 шабонарӯз

3. Имрӯз кадом рӯз аст? Рӯзи гузашта кадом рӯз буд? Пагоҳ кадом рӯз меояд? Пас аз он кадом рӯз меояд?

4. Шифокор соати 9-и рӯз ба кор рафта, соати 9-и рӯзи дигар аз кор баргашт. Шифокор чанд шабонарӯз кор кард?

5. Хуршед рӯзи гузашта соати 4-и бегоҳ ба хонаи холааш рафта, имрӯз соати 4-и бегоҳ баргашт. Хуршед дар хонаи холааш чанд шабонарӯз меҳмон шуд?

К.э

6. Муайян кунед, ки падар ва модаратон чандсоати кор мекунанд? Хоҳарча (додарча)-и шумо кай аз боғча меояд?

К.м

7. Ифода кунед.

1 соату 10 дақиқа = ... дақиқа

1 соату 40 дақиқа = ... дақиқа

85 дақиқа = ... соату ... дақиқа

80 дақиқа = ... соату ... дақиқа

8. Хатти ҳисоб кунед :

$$(4\ 357 + 1\ 869) - 2\ 359$$

$$9\ 352 - 4\ 056 + 1\ 768$$

$$(1\ 768 + 5\ 903) - 3\ 072$$

$$6\ 701 - 2\ 035 + 3\ 901$$

9. Ду порча тасвир кунед, ки дарозии порчаи якум 9 см, дуюмаш 3 маротиба кӯтоҳтар бошад.

ДАРСИ 76

1. Бақиядор тақсим кунед:

$$49 : 3 \quad 52 : 3 \quad 56 : 3 \quad 79 : 5 \quad 71 : 6 \quad 86 : 4$$

2. Ҳисоб кунед ва санҷед.

$$36 : 3 \quad 24 : 2 \quad 48 : 4 \quad 68 : 2 \quad 77 : 7$$

3. Ҳосили зарбро ёбед:

$$12 \cdot 2 \quad 24 \cdot 2 \quad 33 \cdot 2 \quad 41 \cdot 2 \quad 43 \cdot 2$$

$$2 \cdot 12 \quad 2 \cdot 24 \quad 2 \cdot 33 \quad 2 \cdot 41 \quad 2 \cdot 43$$

Ҷавоби ҳар як ҷуфти мисолҳоро муқоиса намоед.

Чаро натиҷа тағйир наёфт? Қоидаи ҷойивазкунии ҳамзарбҳоро баён кунед.

4. **Шифоҳӣ.**

1 шабонарӯз 24 соат аст. 2 шабонарӯз чанд соат мешавад? 3 шабонарӯз-чӣ? 4 шабонарӯз-чӣ?

5. Дар се синф 96 нафар хонандагон ҳастанд. Агар онҳоро ба се синф баробар ҷудо кунем, дар ҳар як синф чанд нафар хонанда мешавад?

6. Ҳисоб кунед :

$$42 : 2 \quad 39 : 3 \quad 48 : 3 \quad 75 : 5 \quad 84 : 7$$

7. Ифода кунед:

$$1 \text{ м } 09 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$4 \text{ см } 3 \text{ мм} = \dots \text{ мм}$$

$$2 \text{ дм } 08 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$9 \text{ см } 9 \text{ мм} = \dots \text{ мм}$$

ДАРСИ 77

1. Тарзи ҳисоббарори ро шарҳ диҳед ва ҳисоб намоед:

$$81 : 3$$

$$34 : 2$$

$$76 : 2$$

$$84 : 3$$

$$23 \cdot 2$$

$$42 \cdot 2$$

$$12 \cdot 4$$

$$34 \cdot 2$$

2. Шифоҳӣ.

Ададҳои 42, 48, 72, 63-ро аз рӯи намуна ба суммаи ду адад тавре иваз намоед, ки ҳар яки онҳо ба 3 тақсим шаванд:

$$42 = 30 + 12$$

$$42 = 21 + 21$$

$$48 = 30 + \dots$$

$$48 = \dots + \dots$$

$$72 =$$

$$72 = \dots + \dots$$

$$63 =$$

$$63 = \dots + \dots$$

Д.м

3. Ифода нависед ва қимати онро ҳисоб кунед:

1) Ҳосили зарби ададҳои 8 ва 3-ро ду маротиба кам кунед.

2) Фарқи ададҳои 81 ва 60-ро се маротиба зиёд кунед.

3) Ҳосили тақсими ададҳои 12 ва 4-ро ба 3 воҳид кам кунед.

К.э

4. Аз ҷадвал истифода бурда масъала тартиб диҳед ва онро ҳал кунед.

Миқдори дафтарҳо	Миқдори куттиҳо	Ҳамагӣ
25	20	?

5. 1) Аз рӯи тақвим 3 моҳи 30-рӯзаро муайян намуда, миқдори умумии рӯзҳои онҳоро ҳисоб кунед. 3 моҳи 30-рӯза чанд рӯз мешавад ?

2) 3 моҳи 31-рӯзаро номбар кунед ва рӯзҳои онҳоро ҳисоб кунед. Чанд рӯз мешавад ?

6. Як дӯзанда дар як ҳафта 28 либоси бачагона, дӯзандаи дигар дар ҳамин муддат 14-то зиёдтар либоси бачагона дӯхт. Ду дӯзанда дар як ҳафта чандто либоси бачагона дӯхтанд?

7. Дарозии фарши хона 6 м ва бараш 4 м аст. Периметри фарши ин хонаро ҳисоб кунед. Периметри фарши 2-то чунин хона ба чанд метр баробар мешавад?

8. Тарзи ҳисоббарори ро шарҳ дода, қимати ифодаҳоро ҳатти ҳисоб намоед:

$$(50 + 25) : 5 \quad (30 + 21) : 3 \quad (24 + 24) : 6$$

9. Ададҳои 44, 52, 68-ро аз рӯи намунаи мисоли 2-юм бо суммаи ду адад тавре иваз кунед, ки ҳар як ҷамъшаванда ба 4 тақсим шавад.

Масалан: $72 = 40 + 32$

ДАРСИ 78

1. 1) Дурустии амали зарб бо кадом амал санҷида мешавад?

2) Қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед ва дурустии онҳоро санҷед:

$$8 \cdot 3 \quad 9 \cdot 4 \quad 40 \cdot 2 \quad 30 \cdot 3$$

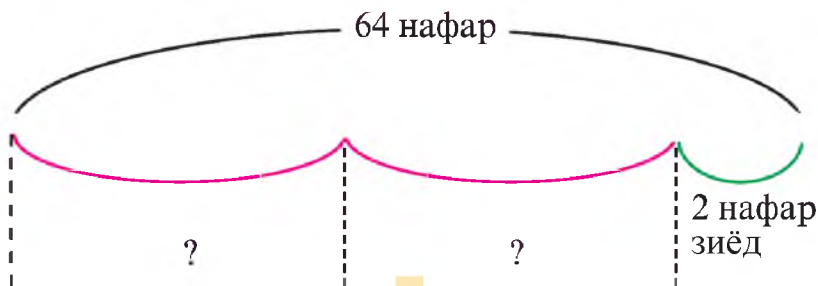
3) Дурустии амали тақсим бо кадом амал санҷида мешавад?

4) Қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед ва дурустии онҳоро санҷед:

$$42 : 3 \quad 54 : 3 \quad 65 : 5 \quad 81 : 3$$

2. Дар ду синф 64 нафар хонандагон ҳастанд. Дар як синф назар ба синфи дигар 2 нафар зиёд, дар ҳар як синф чанднафарӣ хонандагон ҳастанд? Аз рӯи схемаи навишти кӯтоҳ масъаларо ҳал кунед.

3. Автобус аз Душанбе то Ҳисор 40 дақиқа, аз Душанбе то Турсунзода 2 маротиба зиёдтар вақт сарф менамояд. Автобус аз Душанбе баромада дар чанд дақиқа ба Турсунзода мерасад?

Натиҷаро бо соату дақиқа ифода намоед.

4. Ифодаро хонед ва ба ҷойи ҳарф қиматашро гузошта, ҳисоб кунед: $b \cdot 8$, агар $b = 9$, $b = 11$, $b = 12$, $b = 0$ бошад.

К.м

5. Ҳисоб кунед ва дурустиашро санҷед:

$$9 \cdot 5$$

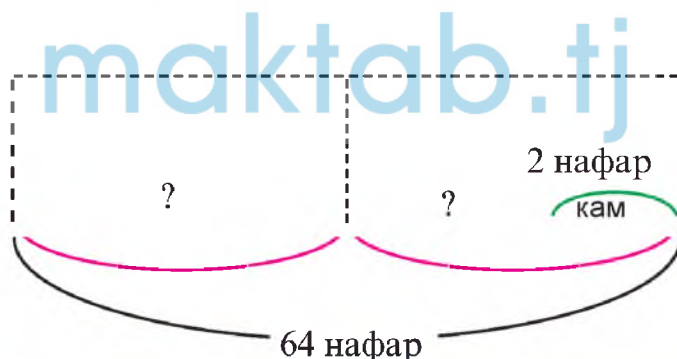
$$8 \cdot 4$$

$$20 \cdot 4$$

$$50 \cdot 2$$

6. Дар ду синф 64 нафар хонандагон ҳастанд. Дар як синф назар ба синфи дигар 2 нафар камтар, дар ҳар як синф чанд нафарӣ хонандагон ҳастанд? Навишти кӯтоҳи масъаларо дар схема тасвир кунед.

ДАРСИ 79. ТАҚСИМИ АДАДИ ДУРАҚАМА БА АДАДИ ДУРАҚАМА

Ифодаи $56 : 28$ дода шудааст. 56 ва 28 – ададҳои дурақама. Қимати ифодаро бо ду тарз ҳисоб кардан мумкин аст:

Тарзи 1.

$56 : 28$. Агар 56 -ро то 60 , 28 -ро то 30 пурра кунем, ҳисоббарорӣ осон мешавад. Дар адади 60 ду маротиба 30 -тоӣ ҳаст. Ин гувоҳӣ медиҳад, ки 56 -ро ба 28 тақсим кунем, 2 ҳосил мешавад.

2 ҳосили тақсим аст.

Менависем: $56 : 28 = 2$.

Тақсимро дар сутун навишта ҳисоб кардан қулай аст.

Тарзи 2.

56 – тақсимшаванда, 28 – тақсимкунанда. Адади 56 аз адади 28 калон аст. Дар тақсимшаванда 5 даҳӣ, дар тақсимкунанда 2 даҳӣ ҳаст. Бинобар ин 5 даҳӣ ду маротиба 20 -тоӣ дорад. Дар тақсим аввал даҳиҳоро тақсим мекунем. 5 даҳӣ ба 2 даҳӣ тақсим мешавад. 5 даҳиро ба 2 даҳӣ тақсим карда, 2 -ро ҳосил мекунем. Пас дар ҳосили тақсим 2 -ро навишта, ба тақсимкунанда 28 зарб мекунем, 56 мешавад. Фарқи ададҳо ба сифр баробар шуд, бинобар ин ҳосили тақсим адади 2 аст.

$$\begin{array}{r} 56 \overline{) 28} \\ 56 \overline{) 2} \\ \hline 0 \end{array}$$

1. Ҳисоббарориро баён карда, қимати ифодаҳоро нависед.

$$46 : 23$$

$$92 : 46$$

$$81 : 27$$

$$66 : 11$$

2. Ҳисоб кунед:

$$50 - 14 \cdot 2 + 8$$

$$(99 - 9) : 10$$

$$999 - 900$$

$$74 + 36 : 6 - 69$$

$$(83 - 23) : 20$$

$$820 + 980$$

$$88 : 44 + 88 : 11$$

$$(63 + 17) : 20$$

$$930 - 420$$

3. 8 литр ширро ҷурғот карда, аз он 5 пиёла чакка гирифтанд. Аз 16 литр шир чанд пиёла чакка гирифта мешавад?

4. Ба як халта 42 кг мавизи офтобӣ, ба халтаи дигар 9 кг зиёдтар мавизи сиёҳ андохтанд. Ба ду халта чӣ қадар мавиз андохтанд?

5. Ду шабонарӯз аз чанд соат иборат аст? Се шабонарӯз-чӣ?

6. Ҳисоб кунед :

$$46 \overline{) 2}$$

$$54 \overline{) 3}$$

$$63 \overline{) 3}$$

$$75 \overline{) 5}$$

$$84 \overline{) 4}$$

ДАРСИ 80

1. 1) **Шифоҳӣ**. Як соат чанд дақиқа аст? Нисфи як соат чанд дақиқа мешавад? Сеякаш-чӣ?

2) Чоряки як шабонарӯз ба чанд соат баробар аст? Инро чӣ тавр ҳисоб кардед?

2. 1) Ададҳоро 500-воҳидӣ то ҳосилшавии 10000 нависед. 10000 адади чандрақама аст? 10000-ро то ҳосилшавии 100000, 10000-воҳидӣ зиёд намоед ва баръакс.

2) **Шифоҳӣ**. Пеш аз 10000 кадом адад меояд? Пас аз 10 000-чӣ? Пас аз 89999-чӣ?

3) **Шифоҳӣ**. 10000 аз 9999 чанд воҳид зиёд аст? 9999 аз 10000 чанд воҳид кам аст?

9999 - адади чандрақама?

10000-чӣ?

99999-чӣ? 100000-чӣ?

4) **Шифоҳӣ**. Адади хурдтарини якрақама чанд аст? Адади калонтарини якрақама чанд аст? Ададҳои калонтарини чоррақама ва панҷрақамаро номбар кунед.

Д.м

3. Ҳосили тақсими адади дурақамаи калонтаринро ба адади якрақамаи калонтарин ёбед. Адади 99 аз 9 чанд маротиба калон аст? Адади 9 аз 99 чанд маротиба хурд аст? Адади 999 аз адади 99 чанд воҳид зиёд аст?

4. 1) Барои як адад нисбат ба адади дигар чанд маротиба зиёд (кам) буданаширо донистан чӣ бояд кард?

2) Барои чанд воҳид зиёд (кам) будани як ададро нисбат ба адади дигар донистан чӣ бояд кард?

5. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, қимати ифодаҳоро ҳатти ҳисоб кунед:

$$68 : 2 + 27 \cdot 2$$

$$(8941 + 8375) - 6912$$

$$88 : 22 + 39 \cdot 2$$

$$10000 - (3221 + 3526)$$

$$8000 + 96 : 4 + 123$$

$$9000 - 28 \cdot 3 - 270$$

Намуна: $68 : 2 + 27 \cdot 2 = 34 + 54 = 88$

$$\begin{array}{r} 1) \ 68 \overline{) 2} \\ \underline{6} 34 \\ \underline{08} \\ 8 \\ \underline{ 0} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 2) \ 27 \\ \times 2 \\ \hline 54 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3) \ 34 \\ + 54 \\ \hline 88 \end{array}$$

6. Азиз дар панҷ дақиқа 4 мисоли дуамала ва 5 мисоли якамаларо ҳал кард. Ў бо ин суръат дар 20 дақиқа чанд мисоли якамала ва дуамаларо ҳал карда метавонад?

7. Ҳисоб кунед.

$$72 : 4 + 32 \cdot 2$$

$$(4321 + 3794) - 2139$$

$$8000 - 42 \cdot 2 - 1900$$

$$80000 - (53\,227 + 18294)$$

$$99 : 33 + 27 \cdot 3$$

$$6200 + 84 : 4 + 1250$$

ДАРСИ 81

1. **Шифоҳӣ**. Малика 8-сола, Хайринисо аз ӯ 2 маротиба хурд аст. Хайринисо чандсола аст? Синни Малика ва синни Хайринисоро бо моҳ ифода намоед. Малика аз Хайринисо чанд моҳ калон аст?

2. Амалҳоро иҷро кунед ва дурустии онҳоро бо калкулятор санҷед:

$$28 \cdot 3$$

$$84 : 28$$

$$71 + 28$$

$$10000 - 8453$$

3. Соли гузашта дар ноҳия 32-то бино, имсол 2 маротиба зиёдтар бино сохтанд. Дар ду сол чандто бино сохтанд?

4. 1) Бақияро ёбед:

$$9 : 4$$

$$43 : 2$$

$$53 : 2$$

$$67 : 3$$

$$82 : 9$$

$$51 : 4$$

$$51 : 6$$

$$63 : 9$$

$$72 : 5$$

$$99 : 8$$

2) Фарқи ададҳои 3564 ва 1894-ро ба 2 тақсим намоед.

5. Панҷаки порча 3 дм аст. Дарозии ин порчаро бо сантиметр ифода кунед.

6. **Шифоҳӣ**. Адади 10000-ро як воҳид зиёд кунед. Пеш аз адади 10001 кадом адад меояд?

7. **Шифоҳӣ**. Сад 10-то 10 воҳидӣ дорад, 80 чанд даҳӣ ва чанд воҳид дорад? 1000 чандто воҳид ва чандто садӣ дорад?

10000 чандто воҳид, садӣ, ҳазорӣ дорад?

8. Ҳисоб кунед:

$$82 : 41$$

$$48 : 12$$

$$15 \cdot 31$$

$$45 : 15$$

$$52 : 13$$

$$24 \cdot 42$$

ДАРСИ 82

1. 1) Периметри квадрат 20 см аст. Тарафи квадратро ёбед.

2) Як масъалаи баръакс тартиб диҳед ва онро ҳал кунед.

2. 1) Ададҳоро хонед:

683, 708, 793, 979, 8896, 10000, 10001, 20000.

2) Дар зери воҳидҳо як хат, дар зери даҳҳо ду хат, дар зери садҳо хати мавҷнок кашед.

3) Ифодаро хонед ва дар зери тақсимшаванда як хат, дар зери тақсимкунанда ду хат кашида, қимати онро ёбед:

$$90 : 3$$

3. Тартиби иҷрои амалҳоро гузошта, қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$$23 \cdot 3 - 9 \cdot 7$$

$$999 - 20 \cdot 1$$

$$810 + 189 - 9$$

$$4 \cdot 21 + 9 \cdot 6$$

$$67 + 35 \cdot 0$$

$$73 - 13 + 37$$

$$42 : 21 + 14 \cdot 3$$

$$68 - 48 : 12$$

$$100 - 20 + 50$$

4. Ба ҷойи катакҳои ҳолӣ ададҳои мувофиқро гузоред:

$$25 : 6 = \square (6.1)$$

$$32 : 5 = \square (6.2)$$

$$65 : 8 = \square (6.1)$$

$$29 : 7 = \square (6.1)$$

$$77 : 9 = \square (6.5)$$

$$84 : 9 = \square (6.3)$$

Барои санҷиши тақсими бақиядор ҳосили тақсимро ба тақсимкунанда зарб намуда, ба натиҷа бақияро ҷамъ мекунанд. Агар дар натиҷа тақсимшаванда ҳосил шавад, ҳалли мисол дуруст аст.

Намуна: $14 : 6 = 2 \text{ (б. 2)}$

$$\begin{array}{r} 14 \overline{) 6} \\ \underline{12} \\ 2 \end{array}$$

Санҷиш:

$$2 \cdot 6 = 12$$

$$12 + 2 = 14$$

$75 : 24 = 3 \text{ (б.3)}$

$$\begin{array}{r} 75 \overline{) 24} \\ \underline{72} \\ 3 \end{array}$$

Санҷиш:

$$24 \cdot 3 = 72$$

$$72 + 3 = 75$$

5. 1) **Шифоҳӣ.**

Адади 20-ро то ҳосил шудани 400, 20-воҳидӣ зиёд кунед.

2) Адади 2000 аз чанд садӣ, даҳӣ ва воҳид иборат аст?

6. 1) Ададҳои дурақамаро нависед, ки ба 4 тақсим мешаванд.

2) Ададҳои дурақамаро нависед, ки ба 5 тақсим мешаванд.

3) Кадом ададҳои дурақама ба 6 тақсим мешаванд?

4) Кадом ададҳои дурақама ба 8 тақсим мешаванд?

5) Доир ба амали зарб мисолҳое нависед, ки ҷавобашон 81, 180, 200 бошад.

7. Ба ҷойи катакҳои ҳолӣ ададҳои мувофиқ гузоред:

$$87 + \square = 210$$

$$350 - \square = 220$$

$$94 + \square = 528$$

$$\square - 500 = 400$$

$$\square + 400 = 950$$

$$749 - \square = 301$$

$$\square + 600 = 840$$

$$\square - 350 = 350$$

БОБИ 6. МУДИЛА

ДАРСИ 83. ЁҲТАНИ ҶАМЪШАВАНДАИ НОМАЪЛУМ

Бахтиёр ба рафиқаш гуфт: «Ман ададери фикр карда, онро 70 воҳид зиёд кардам, дар натиҷа адади 80 ҳосил шуд. Адади фикркардаи ман чанд аст?». Ҳалли ин масъаларо шарҳ медиҳем. Адади фикркардаи Бахтиёр номаълум аст, ба ҷойи он катакча кашида, ба он 70-ро ҷамъ кунем, 80 ҳосил мешавад, яъне:

$$\square + 70 = 80$$

Агар мо ба ҷойи катакча ҳарфи x (икс)-ро гузорем, баробарӣ чунин навишта мешавад:

$$x + 70 = 80.$$

Баробарии ҳосилшуда муодила аст.

Баробарие, ки адади номаълум дорад, муодила номида мешавад.

Муодилаи додашударо бо якчанд тарз хондан мумкин аст:

- 1) x ҷамъи 70 баробари 80;
- 2) x -ро 70 воҳид зиёд кардем, дар натиҷа адади 80 ҳосил шуд;
- 3) Ҳосили ҷамъи (суммаи) ададҳои x ва 70 ба адади 80 баробар аст;
- 4) Ададери ёбед, ки ҳангоми онро 70 воҳид зиёд намудан адади 80 ҳосил шавад.

Дар муодилаи додашуда:

x – ҷамъшавандаи номаълум, 70 – ҷамъшавандаи маълум ва 80 – ҳосили ҷамъ (сумма) аст.

Тарзи ҳал: Мо бояд чунин адади x -ро ёбем, ки ҳангоми онро бо 70 ҷамъ кардан адади 80 ҳосил шавад. Барои ин аз ҳосили ҷамъ 80 ҷамъшавандаи маълум 70-ро тарҳ кардан лозим аст, яъне

$$x = 80 - 70. \text{ Аз ин ҷо: } x = 10. \text{ Ҷавоб } 10.$$

Адади 10 қимати x аст. Дурустии ҳалли муодиларо месанҷем. Барои санҷиш дар муодилаи додашуда ба ҷойи x қиматаш 10-ро мегузorem ва ҳисоб мекунем: $10 + 70 = 80$. Ин ададро бо адади тарафи рост муқоиса намуда, мебинем, ки онҳо бо ҳам баробаранд: $80 = 80$ яъне, муодила дуруст ҳал шудааст.

Агар ададҳои якхела ҳосил нашаванд, ҳалли муодила нодуруст аст. Тарзи навишт дар дафтар:

$$\text{Ҳал: } x + 70 = 80$$

$$x = 80 - 70$$

$$x = 10.$$

$$\text{Санҷиш:}$$

$$10 + 70 = 80$$

$$80 = 80$$

Ҷавоб: Қимати x ба 10 баробар аст.

Санҷиши муодиларо шифоҳӣ ҳам иҷро кардан мумкин аст. Барои ёфтани ҷамъшавандаи номаълум аз ҳосили ҷамъ (сумма) ҷамъшавандаи маълумро тарҳ кардан лозим аст.

1. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x + 150 = 800 \quad 120 + x = 190 \quad x + 127 = 157$$

К.м

2. Дар зери ҷамъшавандаи номаълум як хат, дар зери ҷамъшавандаи маълум ду хат, дар зери ҳосили ҷамъ хати мавҷнок кашида, муодиларо ҳал кунед:

$$x + 220 = 300$$

3. Ҷамшед ба адади 210 ададери ҷамъ карда, адади 250-ро ҳосил кард. Ҷамшед кадом ададро ҷамъ кард? Оё шумо оид ба ин масъала муодила навишта метавонед?

4. Ҳисоб кунед:

$820 + (260 + 300)$	$5 \cdot 90 - 90 \cdot 5$
$4 \cdot (180 + 20) - 17$	$80 \cdot 81 - 480 : 8$
$960 - (180 + 370)$	$810 : 9 + 90 \cdot 9$
$45 : (415 - 370) + 1$	$180 : (420 - 410) + 91$

5. Бо рақамҳо нависед ва хонед: шаш садию як даҳӣ, ҳашт садию ҳашт воҳид, ҳафт садию чор даҳию ҳафт воҳид.

6. Ҳисоб кунед ва дурустиашро бо калкулятор санҷед:

$48000 + 12000$	$50000 - 1\,250$	$90 \cdot 4$
-----------------	------------------	--------------

7. Ҳисоб кунед:

$650 + (220 + 330)$	$4 \cdot (120 + 80)$	$60 \cdot 10 - 10 \cdot 6$
$840 - (380 + 160)$	$400 : (509 - 504)$	$40 \cdot 10 - 80 \cdot 5$

8. Муодилаҳоро хонед ва ҷамъшавандаи номаълумро ёбед:

$x + 160 = 320$	$496 + x = 912$	$603 + x = 807$
-----------------	-----------------	-----------------

ДАРСИ 84. ЁФТАНИ ТАРҲШАВАНДАИ НОМАЪЛУМ

1. Муодиларо хонед ва ҷамъшавандаи номаълумро ёбед:

$188 + x = 200$

2. Тарҳшавандаро ёбед:

- 170 = 120

Ба ҷойи катакча ҳарфи « x » гузорем, муодила ҳосил мешавад: $x - 170 = 120$. Дар ин ҷо:

x – тарҳшаванда

170 – тарҳкунанда

120 – фарқ (ҳосили тарҳ) аст.

Агар тарҳшаванда номаълум бошад, ба фарқ 120 тарҳкунанда 170-ро ҷамъ карда, тарҳшавандаро меёбем:

$$x = 120 + 170,$$

$$x = 290.$$

Ҷавоб: қимати x ба 290 баробар аст.

Барои санҷиш қимати x , яъне 290-ро дар муодила мегузорем:

$290 - 170 = 120$. Тарафи чап $(290 - 170)$ -ро ҳисоб мекунем:

$120 = 120$. Ҷавоб: Қимати тарҳшавандаи номаълум ба 290 баробар аст.

Барои ёфтани тарҳшавандаи номаълум тарҳкунандаро ба ҳосили тарҳ (фарқ) ҷамъ кардан лозим аст.

3. Ададҳои номаълумро ёбед:

$$x - 430 = 270$$

$$x - 800 = 146$$

$$x + 179 = 209$$

$$500 + x = 751$$

$$x + 340 = 670$$

$$631 - x = 349$$

4. Муқоиса кунед ($>$; $<$; $=$):

$$400 \text{ м } \square 390 \text{ м}$$

$$1 \text{ м } 2 \text{ дм } \square 12 \text{ дм}$$

$$850 \text{ м } \square 590 \text{ м}$$

$$32 \text{ дм } \square 3 \text{ м } 2 \text{ дм}$$

$$900 \text{ м } \square 990 \text{ м}$$

$$42 \text{ дм } \square 4 \text{ м } 4 \text{ дм}$$

5. Амалҳоро иҷро кунед:

$$\begin{array}{ccccc} 54 : 27 & 72 : 36 & 81 : 27 & 42 : 14 & 72 : 18 \\ 27 \cdot 2 & 36 \cdot 2 & 27 \cdot 3 & 14 \cdot 3 & 18 \cdot 4 \end{array}$$

Ҳисоб кунед ва гуед, ки ифодаҳои сатри дуюм аз ифодаҳои сатри якум чӣ тарз ҳосил карда шудаанд?

6. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x - 90 = 110 \quad x - 200 = 450 \quad x - 110 = 344$$

ДАРСИ 85

1. Осиёб аз 1 пуд гандум 14 кг орд мебарорад. Аз 4 пуд гандум чӣ қадар орд гирифта мешавад? (1 пуд = 16 кг).
Аз 4 пуд гандум чӣ қадараш кам мешавад? Аз 6 пуд-чӣ?

2. Баландии як қабати бинои 16-ошёна 3 м аст. Баландии бино чанд метр аст?

3. Амалҳоро иҷро кунед:

$$\begin{array}{ccc} 480 + (500 - 400) & 870 - (280 + 190) & 509 + 390 \\ 480 + 500 - 400 & (430 + 380) - 700 & 890 - 309 \end{array}$$

4. Суръати мошин дар 1 сония 17 м аст. Мошин дар 3 сония кадом масофаро тай мекунад?

5. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x + 451 = 701 \quad x - 720 = 82 \quad 500 + x = 940$$

6. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ccc} 9 \cdot 6 - 6 \cdot 9 & 90 : 30 - 60 : 30 & 88 : 8 + 8 \cdot 8 \\ 72 : 2 + 9 \cdot 9 & 20 \cdot 4 + 4 \cdot 5 & 9 \cdot 8 - 8 \cdot 4 \end{array}$$

7. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x + 900 = 1000 \quad x - 452 = 804 \quad 917 + x = 1000$$

8. Ифода кунед:

$$10 \text{ см } 8 \text{ мм} = \dots \text{ мм}$$

$$9 \text{ дм } 8 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

ДАРСИ 86. ЁҒТАНИ ТАРҲКУНАНДАИ НОМАЪЛУМ

1) Муодилаҳоро муқоиса намоед. Онҳо чӣ монандӣ ва чӣ фарқ доранд?

$$x - 8 = 148$$

$$156 - x = 148$$

2) Тарҳшавандаи номаълум чӣ тарз ёфта мешавад? Дар муодилаи дуҷум чӣ номаълум аст?

3) Ҳалли муодилаҳоро муқоиса намоед:

а) $x - 8 = 148$ Санҷиш:

$$x = 148 + 8 \quad 156 - 8 = 148$$

$$x = 156 \quad 148 = 148$$

Ҷавоб: қимати x ба 156 баробар аст.

б) $156 - x = 148$ Санҷиш:

$$x = 156 - 148 \quad 156 - 8 = 148$$

$$x = 8 \quad 148 = 148$$

Ҷавоб: қимати x ба 8 баробар аст.

4) Дар ҳалли муодилаи дуҷум чаро аз адади 156 адади 148 тарҳ карда шуд?

Барои ёфтани тарҳкунандаи номаълум аз тарҳшаванда фарқро тарҳ мекунанд.

1. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$560 - x = 506$$

$$x - 108 = 602$$

$$953 - x = 400$$

$$700 - x = 309$$

$$x - 204 = 901$$

$$987 - x = 598$$

2. Бо рақамҳо нависед:

нӯҳсаду панҷ, нӯҳсаду навад, нӯҳсаду наваду нӯҳ, як ҳазор, даҳ ҳазор, нӯҳсаду нӯҳ ҳазор, нӯҳсаду наваду нӯҳ ҳазор.

3. 1) Чоряк ва шашяки адади 120-ро ёбед.

2) Чоряки адад ба 6 баробар аст. Худи ададро ёбед.

4. Фарши се хонаро тахта задан лозим буд. Ба фарши ду хонаи якхела 24-тахтагӣ, ба фарши хонаи сеюм 29 тахта сарф шуд. Ба фарши се хона чанд дона тахта сарф шуд?

5. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$421 - x = 191 \quad x - 527 = 409 \quad 540 + x = 784$$

$$839 - x = 463 \quad x - 319 = 214 \quad 721 + x = 912$$

6. Порчаи якум аз порчаи дуюм 5 сантиметр дарозтар аст. Дарозии порчаи дуюм 4 сантиметр аст. Ин порчаҳоро тасвир кунед.

7. Тарафҳои боғи секунҷашакл 60-метрий аст. Периметри ин боғро ёбед.

8. Ҳисоб кунед. Натиҷаро бо калкулятор санҷед.

$$\begin{array}{r} 5600 \\ - 4200 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 9100 \\ + 589 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 10000 \\ - 4361 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 18354 \\ + 12263 \\ \hline \end{array}$$

ДАРСИ 87. ЁҲТЕНИ ҲАМЗАРБИ НОМАЉЛУМ

Қоидаи қойивазкунии ҳамзарбҳоро номбар кунед.

Ин ифодаҳо чӣ монандӣ ва чӣ фарқ доранд?

$$8 \cdot 4$$

$$5 \cdot 7$$

$$6 \cdot 9$$

$$12 \cdot 2$$

$$4 \cdot 8$$

$$7 \cdot 5$$

$$9 \cdot 6$$

$$2 \cdot 12$$

Дар баробарии зерин зери ҳамзарбҳо як хат, зери ҳосили зарб ду хат кашед: $8 \cdot 4 = 32$.

Агар ҳамзарби якумро номаълум қабул карда, ба қояш x нависем, муодилаи $x \cdot 4 = 32$ ҳосил мешавад. Барои ёфтани ҳамзарби номаълум ҳосили зарб 32-ро ба ҳамзарби маълум 4 тақсим мекунем:

$$x \cdot 4 = 32$$

Санҷиш:

$$x = 32 : 4$$

$$8 \cdot 4 = 32$$

$$x = 8$$

$$32 = 32$$

Ҷавоб: Қимати ҳамзарби номаълум ба 8 баробар аст.

Агар ҳамзарби дуюмро номаълум қабул кунем, муодилаи

$8 \cdot x = 32$ ҳосил мешавад: аз қойивазкунии ҳамзарбҳо ҳосили зарб тағйир намеебад. Аз ин сабаб барои ёфтани ҳамзарби номаълум низ 32-ро ба 8 тақсим мекунем:

$$8 \cdot x = 32$$

Санҷиш:

$$x = 32 : 8$$

$$8 \cdot 4 = 32$$

$$x = 4$$

$$32 = 32$$

Ҷавоб: қимати ҳамзарби номаълум ба 4 баробар аст.

1. Муодилаҳоро хонед ва онҳоро ҳал кунед:

$$7 \cdot x = 63$$

$$x \cdot 2 = 40$$

$$20 \cdot x = 80$$

Д.м

2. Фараҳноз 18 кг зардолуро мураббо пухта, ба 9 банкаи якхела андохт. Агар y 8 кг зардолуро мураббо пазад, чандто ҳамин хел банка лозим аст?

3. Ададҳоро хонед: 21327, 46809, 201305, 210807, 458129, 609609, 777707, 899899.

4. Бо рақамҳо нависед: сесаду чор ҳазор, сесаду чил ҳазор, сесаду чилу чор ҳазор, панҷсад ҳазор, панҷсаду панҷоҳу панҷ ҳазор.

5. Ададҳоро ба суммаи разрядии онҳо иваз намоед:

$$8\,417, \quad 7\,989, \quad 97\,456, \quad 999\,800.$$

Намуна: $97456 = 90000 + 7000 + 400 + 50 + 6$

6. Кадоме аз ин ададҳо ба адади 3 бебақия тақсим мешавад?

$$63 \quad 71 \quad 85 \quad 90 \quad 92$$

К.м

7. Кӣ дар як дақиқа бисёртар ҳисоб мекунад?

$$8 \cdot 8 \quad 64 : 8 \quad 99 + 900 \quad 420 - 79$$

$$9 \cdot 9 \quad 81 : 9 \quad 909 + 90 \quad 618 - 88$$

$$6 \cdot 6 \quad 36 : 6 \quad 740 + 80 \quad 639 - 44$$

$$7 \cdot 7 \quad 49 : 7 \quad 360 + 800 \quad 710 - 93$$

$$5 \cdot 5 \quad 25 : 5 \quad 279 + 500 \quad 848 - 68$$

8. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x + 350 = 700$$

$$x - 84 = 516$$

$$x \cdot 6 = 36$$

$$9 \cdot x = 81$$

9. Ададҳоро ба суммаи разрядиашон иваз намоед:

$$851$$

$$2754$$

$$31456$$

$$600109$$

$$908070$$

ДАРСИ 88. ЁҒТАНИ ТАҚСИМШАВАНДАИ НОМАЉЛУМ

Баробариро меҳонем: $120 : 2 = 60$

1. Ҳосили тақсими адади 120 ба 2 ба 60 баробар аст;
2. Адади 120-ро 2 маротиба кам карда, 60-ро ҳосил кардем; Дар ин ҷо 120 тақсимшаванда, 2 тақсимкунанда, 60 ҳосили тақсим аст. Агар ба ҷойи 120 ҳарфи x нависем, муодила ҳосил мешавад:

$$x : 2 = 60.$$

Дар муодила тақсимшаванда номаълум аст.

Барои ёфтани тақсимшавандаи номаълум ҳосили тақсимро ба тақсимкунанда зарб кардан лозим аст.

$$x : 2 = 60$$

$$x = 60 \cdot 2$$

$$x = 120$$

Санҷиш:

$$120 : 2 = 60$$

$$60 = 60$$

Ҷавоб: Қимати тақсимшавандаи номаълум ба 120 баробар аст.

1. Тақсимшавандаро ёбед :

$$x : 3 = 50$$

$$x : 4 = 63$$

$$x : 2 = 79$$

2. Ададҳоро хонед:

9 407, 9 444, 10 569, 16 724, 700 000, 725 000, 990 900.

3. Дарозии гилем 5 м, бараш 2 м кӯтоҳтар аст. Периметри гилемро ёбед.

4. Ифода кунед: бо мм: 2 дм 4 см 1 м 6 см;
бо дм: 7 м 1 дм 8 м 8 дм.

5. Шифоҳӣ.

- 1) Сеяки ададҳои 21, 24, 27, 30-ро ёбед.
- 2) Панҷаки адад ба 6, 7, 8, 9 баробар аст. Ин ададҳоро ёбед.

6. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x + 90 = 187$$

$$240 - x = 100$$

$$x \cdot 15 = 75$$

$$x : 8 = 89$$

$$x : 5 = 95$$

$$3 \cdot x = 72$$

7. Ифода кунед:

Бо мм: $9 \text{ см } 9 \text{ мм} = \dots \text{ мм}$

$8 \text{ дм } 5 \text{ мм} = \dots \text{ мм}$

Бо дм: $9 \text{ м} = \dots \text{ дм}$

$7 \text{ м } 6 \text{ дм} = \dots \text{ дм}$

ДАРСИ 89. ЁФТАНИ ТАҚСИМКУНАНДАИ НОМАЎЛУМ

1) Муодиларо хонед ва онро ҳал кунед: $x : 6 = 7$

2) Муодилаи $42 : x = 7$ -ро бо муодилаи якум муқоиса намоед. Онҳо чӣ монандӣ ва чӣ фарқ доранд?

Дар муодилаи якум тақсимшаванда номаълум аст. Дар муодилаи дуум тақсимкунанда номаълум аст. Ин ҷо мо бояд тақсимшаванда 42-ро ба ҳосили тақсим 7 тақсим кунем:

$$42 : x = 7$$

Санҷиш:

$$x = 42 : 7$$

$$42 : 6 = 7$$

$$x = 6$$

$$7 = 7$$

Ҷавоб: қимати адади номаълум 6 аст.

Агар тақсимкунанда номаълум бошад, барои ёфтани қимати он тақсимшавандаро ба ҳосили тақсим тақсим кардан лозим аст.

1. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$18 : x = 6$$

$$x : 5 = 9$$

$$36 : x = 9$$

2. **Шифохӯ:**

Дар синни 6 – 11-солагӣ 1 кг вазни бадан бояд 3 грамм чарбу дошта бошад. Вазни худро ба ҳисоб гирифта миқдори чарбуи баданатонро ҳисоб намоед.

3. Вазни шабонарӯзи хӯрок якҷоя бо оби нӯшидашаванда бояд 2 кг 500 г ва ё 3 кг бошад. Вазни ғизои 3 шабонарӯзаро ёбед.

4. Муодилаҳоро ҳал кунед.

$$x : 7 = 56$$

$$45 : x = 9$$

$$81 : x = 3$$

$$51 : x = 17$$

$$96 : x = 48$$

$$x \cdot 17 = 68$$

$$64 : x = 32$$

$$100 : x = 2$$

$$x \cdot 48 = 144$$

5. Ҳисоб кунед:

$$8000 - 6000 + 800$$

$$80 : 10 + 33 : 11$$

$$72 : 18$$

$$2750 + 50 + 200$$

$$99 : 9 - 22 : 11$$

$$64 : 16$$

6. Ҳисоб кунед:

$$957 + 249$$

$$8300 + 1502$$

$$919 - 498$$

$$42620 - 41059$$

7. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x + 900 = 1800$$

$$x : 10 = 40$$

$$54 : x = 9$$

$$x - 300 = 1700$$

$$x \cdot 8 = 80$$

$$6 \cdot x = 60$$

8. Ифода кунед:

$$1 \text{ м } 40 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$8 \text{ м } 10 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$4 \text{ м } 50 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$9 \text{ м } 90 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$9 \text{ м } 45 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$10 \text{ м } 80 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

БОБИ 7. АМАЛҲОИ АРИФМЕТИКӢ ДАР ДОИРАИ 100000

ДАРСИ 90. ҶАМЪ ВА ТАРҲИ ШИФОӢ

1. 1) Ададҳои 500, 700, 800, 900, 1000, 2000, 5000 чанд садӣ доранд? Чанд воҳид доранд?

2) Бо рақамҳо нависед: ҳазору сад, як ҳазору яксаду ҳафт, шашсад ҳазору ҳаштсад, **наваду нӯҳ** ҳазору дусаду чил, сад ҳазору нӯҳсаду як, **ду ҳазору ду**, бист ҳазору ду.

2. 1) Ҷамъи ҳазориҳо:

$$50 \text{ х.} + 40 \text{ х.} = 90 \text{ х.}$$

$$50000 + 40000 = 90000$$

2) Тарҳи ҳазориҳо:

$$50 \text{ х.} - 40 \text{ х.} = 10 \text{ х.}$$

$$50000 - 40000 = 10000$$

3. Ҳисоб кунед:

$$60 \text{ х.} + 20 \text{ х.}$$

$$60000 + 20000$$

$$40 \text{ х.} + 30 \text{ х.}$$

$$40000 + 30000$$

$$70 \text{ х.} - 50 \text{ х.}$$

$$90 \text{ х.} - 60 \text{ х.}$$

4. Барои сохтмон рӯзи якум 300000 дона хишт, рӯзи дуюм 100000 дона зиёдтар хишт оварданд. Ба сохтмон дар ду рӯз чандто хишт оварданд?

5. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$180 : x = 90$$

$$x : 48 = 12$$

$$500 - x = 270$$

$$x - 680 = 140$$

6. Ифодаро нависед ва қиматашро ҳисоб кунед:

1) Суммаи ададҳои 5000 ва 2000.

2) Фарқи ададҳои 2000 ва 1000.

3) Адади 96 ҳазорро 6 ҳазор воҳид кам кунед.

4) Адади 82 ҳазорро 3 ҳазор воҳид зиёд кунед.

7. Ҳисоб кунед:

$$30000 + 20000$$

$$50000 + 30000$$

$$70000 + 30000$$

$$40000 - 20000$$

$$60000 - 30000$$

$$80000 - 30000$$

8. Муодилаҳоро ҳал кунед.

$$240 + x = 365$$

$$x : 24 = 24$$

$$8 \cdot x = 64$$

ДАРСИ 91

1. **Шифоҳӣ.** Суммаи ададҳои 4 садӣ ва 2 садӣ, 7 садӣ ва 1 садӣ, 5 садӣ ва 3 садиро ёбед.

2. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$1) 23841 + x = 514376$$

$$3) 825736 - x = 43857$$

$$2) x + 514318 = 921413$$

$$4) x - 41269 = 185642$$

3. Дар ноҳияи Ванҷ соли 2006 29 712 нафар аҳоли ва дар ноҳияи Дарвоз бошад 25 304 нафар аҳоли зиндагӣ мекарданд. Шумораи аҳолии ҳар ду ноҳияро ёбед.

4. Амалҳоро иҷро кунед:

$$70000 - (8000 + 2000)$$

$$25 \cdot 8 - 96 : 3$$

$$80000 + (1000 - 500)$$

$$29 \cdot 6 + 16 \cdot 6$$

$$60000 - (4000 + 6000)$$

$$47 \cdot 4 - 28 \cdot 0$$

5. Ададҳоро хонед:

18197, 28360, 34125, 22222, 47918, 83765.

6. Бо рақамҳо нависед:

яксаду даҳ ҳазор, ҳафтоду панҷ ҳазор, сию ду ҳазору даҳ, ҳафтоду чор ҳазор, чор ҳазору бист.

7. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} - 4542 \\ - 3981 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 1984 \\ + 2750 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - 9354 \\ - 435 \\ \hline \end{array}$$

8. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x + 3981 = 4542$$

$$x - 2750 = 1984$$

$$9354 - x = 435$$

9. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} + 561 \\ + 4542 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - 4634 \\ - 2750 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 9354 \\ - 435 \\ \hline \end{array}$$

ДАРСИ 92. ЗАРБ ВА ТАҚСИМИ АДАДҲОИ БО СИФР ТАМОМШАВАНДА БА АДАДИ ЯКРАҚАМА

1) Зарби ададҳои бо сифр тамомшавандаро дар мисоли

$$300 \cdot 2 = 600$$

$$200 \cdot 4 = \dots$$

$$300 \cdot 3 = \dots$$

дида мебароем.

Тарзи ҳисоббарорӣ: Дар ифодаи $300 \cdot 2$ ҳамзарби якум 300 ду сифр дорад. Ададро ба сифр зарб кунем, сифр ҳосил мешавад. Бинобар ин 2-ро ба 3 зарб карда, натиҷаро дар ҳосили зарб менависем ва ду сифрро аз тарафи ростии он илова менамоем: 600 ҳосили зарб аст. 300 се садӣ дорад.

3 садиро ба 2 зарб кунем 6 садӣ ҳосил мешавад:

$$3 \text{ с.} \cdot 2 = 6 \text{ с.}, 6 \text{ с.} = 600.$$

Дар ҳисоби шифоҳӣ ин тарзи ҳисобкунӣ осонтар аст.

2) Тақсими ададҳои бо сифр тамомшаванда.

$$400 : 2 = 200$$

$$600 : 2 = \dots$$

$$900 : 3 = \dots$$

Тарзи ҳисоббарорӣ. Дар ифодаи $400 : 2$ тақсимшаванда 400 ду сифр дорад. Барои 400-ро ба 2 тақсим кардан (ё ки 400-ро 2 маротиба кам кардан) 4-ро ба 2 тақсим карда, натиҷа 2-ро дар ҳосили тақсим навишта, сипас ду сифрро аз тарафи ростии он менависем:

200 ҳосили тақсим аст.

1. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$300 \cdot x = 900$$

$$x \cdot 4 = 800$$

$$500 \cdot x = 1000$$

$$900 : x = 300$$

$$x : 4 = 200$$

$$1000 : x = 500$$

2. Се дона себро ба чор нафар баробар тақсим кунед. Инро чӣ тарз иҷро кардан мумкин аст?

3. **Шифоҳӣ**. 1 соат чанд дақиқа аст? 2 соат-чӣ? Як шабонаруз чанд соат аст? Ду шабонаруз чанд соат аст?

4. Суръати чархбол дар 1 соат 200 км аст. Суръати тайёра дар як соат 600 км аст. Суръати чархбол аз суръати тайёра чанд маротиба кам аст?

5. Бо калкулятор ҳисоб кунед:

$$82321 + 25417 + 52314 + 12786$$

$$54368 + 13874 + 11207 + 25963$$

6. Ҳисоб кунед:

$$4000 + 3000$$

$$6000 + 1000$$

$$200 \cdot 2$$

$$400 : 2$$

$$7000 - 3000$$

$$7000 - 6000$$

$$300 \cdot 2$$

$$600 : 2$$

ДАРСИ 93

1. Ҳисоб кунед:

$$400 \cdot 4$$

$$500 \cdot 5$$

$$600 \cdot 6$$

$$700 \cdot 7$$

$$400 : 4$$

$$500 : 5$$

$$600 : 6$$

$$700 : 7$$

2. Ҳосили тақсимиро ёбед:

$$600 : 3$$

$$900 : 3$$

$$800 : 8$$

$$900 : 9$$

3. Натиҷаи супоришҳои 1 ва 2-ро бо калкулятор санҷед.

4. Қимати ифодаҳоро ёбед:

$$15880 + 3600$$

$$61170 + 1400$$

$$300 \cdot 2$$

$$500 \cdot 2$$

$$21120 - 1400$$

$$31110 - 1700$$

$$404 : 4$$

$$606 : 2$$

5. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x \cdot 4 = 1000$$

$$5000 : x = 500$$

$$250 \cdot x = 1000$$

$$x : 50 = 5000$$

6. Ифода кунед:

$$3 \text{ км} = \dots \text{ м}$$

$$6 \text{ км} = \dots \text{ м}$$

$$4 \text{ км} = \dots \text{ м}$$

$$2230 \text{ м} = \dots \text{ км } \dots \text{ м}$$

$$15001 \text{ м} = \dots \text{ км } \dots \text{ м}$$

$$20045 \text{ м} = \dots \text{ км } \dots \text{ м}$$

7. Ҳисоб кунед:

$$280 \cdot 4$$

$$280 : 4$$

$$630 \cdot 2$$

$$630 : 2$$

$$420 \cdot 4$$

$$420 : 4$$

ДАРСИ 94. ЗАРБ ВА ТАҚСИМИ АДАДИ СЕРАҚАМА БА АДАДИ ЯКРАҚАМА

240 · 2. Тарзи ҳисоббарорӣ: Дар ифода 240 зарбшаванда буда, 24-то даҳӣ дорад. 24 даҳиро ба 2 зарб кунем, 48 даҳӣ ҳосил мешавад. 48 даҳӣ ба 480 баробар аст. Аз ин сабаб,

$$24 \text{ д.} \cdot 2 = 48 \text{ д.},$$

$$48 \text{ д} = 480$$

$$\begin{array}{r} \times 240 \\ 2 \\ \hline 480 \end{array}$$

Ё адади 2-ро аввал бо разряди даҳӣ 4, баъд бо садӣ 2 зарб намуда, сипас аз тарафи рост сифрро гузоштан кифоя аст:

$$24 \text{ д.} \cdot 2 = 48 \text{ д} = 480$$

640 : 2. Тарзи ҳисоббарорӣ: Дар ифода 640 тақсимшаванда буда, 64-то даҳӣ дорад. 64 даҳиро ба 2 тақсим кунем, 32 даҳӣ ҳосил мешавад, 32 даҳӣ ба 320 баробар аст.

Аз ин сабаб,

$$64 \text{ д.} : 2 = 32 \text{ д.},$$

$$32 \text{ д} = 320$$

$$\begin{array}{r|l} 640 & 2 \\ \hline 6 & 320 \\ \hline 04 & \\ \hline 4 & \\ \hline 0 & \end{array}$$

Ё 6 садиро ба 2 ва 4 даҳиро ба 2 тақсим намуда, сипас дар ҳосили тақсим аз тарафи рост сифрро гузоштан осон аст:

$$640 : 2 = 320.$$

1. Тарзи ҳисоббарориро фаҳмонед ва онро иҷро кунед:

$$\begin{array}{llll} 327 \cdot 5 & 428 \cdot 4 & 318 : 3 & 525 : 5 \\ 441 : 3 & 560 : 2 & 930 : 3 & 636 : 6 \end{array}$$

К.э

2. **Шифоҳӣ.**

Ададҳои 102, 124, 236, 314, 332-ро 3 маротиба зиёд кунед. Натиҷаи онҳоро 3 маротиба кам кунед.

3. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$\begin{array}{lll} 610 : x = 10 & 424 : x = 4 & x : 3 = 360 \\ x : 9 = 720 & x : 8 = 840 & x : 7 = 989 \end{array}$$

4. Бақияи тақсимро ёбед:

$$\begin{array}{llll} 75 : 9 & 25 : 6 & 35 : 5 & 28 : 5 \\ 46 : 8 & 45 : 7 & 83 : 4 & 78 : 6 \end{array}$$

5. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{llll} 40 : 4 & 82 : 2 & 268 \cdot 5 & 337 \cdot 4 \\ 64 : 8 & 54 : 6 & 364 \cdot 6 & 573 \cdot 2 \end{array}$$

6. Амалҳоро иҷро кунед:

$$\begin{array}{ll} (568 \cdot 9 + 49 : 7) \cdot 9 & 300 : (30 : 6 + 50 : 5) \\ (632 \cdot 8 + 25 : 5) \cdot 4 & 908 : (60 : 6 - 30 : 5) \end{array}$$

ДАРСИ 95

1. Дуредгар дар як моҳ 20 тиреза ва 10 дар сохт. Дуредгар бо ин суръат дар 8 моҳ чанд тирезаю дар месозад?

2. Дуредгар бо писараш дар як моҳ 24 тиреза ва 12 дари кандакорӣ сохт. Онҳо бо ин суръат дар 6 моҳ чанд тиреза ва дари кандакорӣ сохта метавонанд?

3. Ҳисоб кунед:

$$12 : 2 \cdot 3$$

$$61 : 6 : 6$$

$$19 \cdot 9 - 81 : 9$$

$$32 : 4 \cdot 2$$

$$72 : 6 : 8$$

$$64 : 8 - 28 : 4$$

$$54 : 6 \cdot 4$$

$$86 : 5 : 5$$

$$38 \cdot 9 - 48 : 8$$

4. Тарафҳои чоркунча 1 дм 2 см, 8 см, 7 см, 1 дм 4 см аст. Периметри ин чоркунчаро ёбед.

5. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$a : 21 = 7$$

$$b \cdot 8 = 832$$

$$c \cdot 3 = 381$$

$$a : 66 = 6$$

$$b \cdot 3 = 927$$

$$c \cdot 7 = 630$$

6. Тарафҳои чоркунча 5 дм, 4 дм, 3 дм, 2 дм аст. Периметри ин чоркунчаро ёбед.

7. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$88 : a = 8$$

$$36 : b = 9$$

$$c \cdot 4 = 120$$

8. Квадратро тасвир кунед. Онро ба ду қисм тарзе ҷудо кунед, ки як секунча ва як чоркунча ҳосил шавад.

9. Ҳисоб кунед:

$$12 : 4 \cdot 5$$

$$87 \cdot 8 - 90 : 10$$

$$28 : 4 \cdot 9$$

$$79 \cdot 9 - 44 \cdot 6$$

$$25 : 5 \cdot 7$$

$$85 \cdot 8 - 32 : 4$$

ДАРСИ 96. КИЛОГРАММ ВА ГРАММ

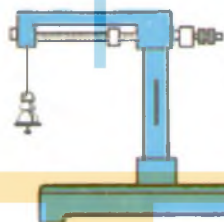
1. Кадом ченакҳои вазро медонед? Номбар кунед. Килограмм воҳиди ченаки вазн аст. Грамм хурдтарин воҳиди ченаки вазн аст. Барои дониستاني вазни меваю сабзавот, қанд, чойи хушк ва баркашидани дигар чизҳо аз килограмму грамм истифода мекунанд. Як килограмм ба ҳазор грамм баробар аст. Калимаи килограмм бо «кг», калимаи «грамм» бо ҳарфи «г» ишорат карда мешавад.

2. Сангҳои тарозу:

$$1 \text{ кг} = 1000 \text{ г}$$

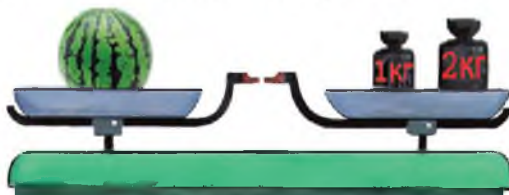

Тарозу:

Номи тарозухоро гӯед. Онҳо дар куҷо истифода мешаванд?

3. Аз рӯи расми тарозу ва сангҳо вазни тарбузро муайян кунед.

4. *Шифоҳӣ.*

Пахтаи як ғӯза бо чигиташ 7 г аст. Вазни пахтаи 4-то чунин ғӯза чанд грамм мешавад? 7-тоаш-чӣ? 100-тоаш-чӣ?

К.м

5. Аз вақти шукуфтани гули пахта то шукуфтани ғӯза тақрибан 62 рӯз мегузарад. Ин чанд моҳу чанд рӯз аст?

6. Муқоиса кунед (< > =):

5 кг ... 5 кг 200 г 2000 г ... 2 кг

12 кг 500 г ... 14 кг 3500 г ... 3 кг 500 г

7. Дар тарозу чанд грамм рағани маска гузошта шудааст? Натиҷаи баркаширо нависед.

Вазни 5-то чунин рағани маскарро ёбед.

8. Бо килограмм ифода кунед:

$$2000 \text{ г} = \dots \text{ кг} \quad 4000 \text{ г} = \dots \text{ кг} \quad 7000 \text{ г} = \dots \text{ кг}$$

$$3000 \text{ г} = \dots \text{ кг} \quad 5000 \text{ г} = \dots \text{ кг} \quad 9000 \text{ г} = \dots \text{ кг}$$

9. Кадоме аз ин ададҳо разряди даҳҳазорӣ дорад?

А) 136 Б) 1036 В) 10136 Г) 100136

10. Бо грамм ифода кунед:

$$2 \text{ кг} = \dots \text{ г} \quad 4 \text{ кг} = \dots \text{ г} \quad 7 \text{ кг} = \dots \text{ г}$$

$$3 \text{ кг} = \dots \text{ г} \quad 5 \text{ кг} = \dots \text{ г} \quad 9 \text{ кг} = \dots \text{ г}$$

ДАРСИ 97

1. То 1 килограмм пурра кунед:

1 кг	910 г	920 г	930 г	940 г	950 г	980 г	990 г
	?	80 г	?	?	?	?	?

2. Бо ин ададҳо шинос шавед ва ба саволҳо ҷавоб диҳед. Одам дар як шабонаруз 4 маротиба хӯрок истеъмол мекунад: 600 г хӯроки наҳорӣ, 300 г хӯроки чошт 850 г хӯроки нисфирӯзӣ ва 500 г хӯроки шом. Хӯроки шом аз хӯроки нисфирӯзӣ чӣ қадар кам аст? Чаро хӯроки шом каму хӯроки нисфирӯзӣ зиёд аст?

3. Вазни банкии ҳолӣ 200 г аст. Ҳамин банка бо мураббо 700 г вазн дорад. Дар ин банка чанд грамм мураббо ҳаст?

4. Бо килограмм ва грамм ифода кунед:

$$\text{Намуна: } 7000 \text{ г} + 500 \text{ г} = 7500 \text{ г} = 7 \text{ кг } 500 \text{ г}$$

$$5000 \text{ г} + 260 \text{ г} \quad 7000 \text{ г} + 50 \text{ г}$$

$$8000 \text{ г} + 145 \text{ г} \quad 1000 \text{ г} + 800 \text{ г}$$

$$2000 \text{ г} + 50 \text{ г} \quad 3000 \text{ г} + 5 \text{ г}$$

5. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

1 кг 50 г ... 1 кг 2 м 40 см ... 2 м 41 см 6 дм ... 5 см
1 кг ... 1 000 г 1 соат 10 дақ. ... 1 соат 20 сон ... 20 дақ

6. Шифоҳӣ.

1) Барои пухтани палав ба 1 кг биринч 250 г равшан меандозанд. Ба 4 кг биринч чӣ қадар равшан лозим?

2) Барои пухтани палав ба 2 кг биринч 2 пиёла равшан андохта мешавад. Ба 8 кг биринч чанд пиёла равшан андохтан лозим аст?

7. Бо грамм ифода кунед:

Намуна: $5 \text{ кг} - 1000 \text{ г} = 5000 \text{ г} - 1000 \text{ г} = 4000 \text{ г}$
 $4 \text{ кг} - 2000 \text{ г}$ $3 \text{ кг} - 1000 \text{ г}$
 $8 \text{ кг} - 5000 \text{ г}$ $1 \text{ кг} - 1000 \text{ г}$
 $9 \text{ кг} - 9000 \text{ г}$ $10 \text{ кг} - 1000 \text{ г}$

ДАРСИ 98. КИЛОГРАММ ВА ТОННА

1. Бобо ба Азиз гуфт: "Барои зимистонгузаронии чорво 5 тонна коҳ ғундоштан лозим аст". Азиз аз Лола пурсид, ки 5 тонна чанд килограмм мешавад. Лола ҷавоб дод, ки 1 тонна 1000 килограмм аст.

$$1 \text{ т} = 1\,000 \text{ кг}$$

2. Бо килограмм ифода кунед:

5 т 7 т 8 т 10 т 12 т 14 т

Намуна: $6 \text{ т} = 6 \cdot 1000 \text{ кг} = 6000 \text{ кг}$ $6 \text{ т} = 6000 \text{ кг}$

3. Бо тонна ифода кунед:

3000 кг 9000 кг 2000 кг 7000 кг 2000 кг

Намуна: $6000 \text{ кг} = 6 \text{ т}$

4. То 1 тонна пурра кунед:

1 т	910 кг	920 кг	930 кг	940 кг	950 кг	980 кг	990 кг
	?	?	?	?	50 кг	?	?

5. Ба тонна ва килограмм ифода кунед:

460 кг 8354 кг 12500 кг 10010 кг 10001 кг

Намуна: $6250 \text{ кг} = 6000 \text{ кг} + 250 \text{ кг} = 6 \text{ т} + 250 \text{ кг} = 6 \text{ т } 250 \text{ кг}$

6. Вазни як китоб 235 грамм аст. Вазни дафтари умумӣ 50 г аст. Китоб аз дафтар чанд грамм вазнинтар аст? Дар зери ҷавоби дуруст хат кашед:

А) 187 Б) 158 В) 185 Г) 122

7. Бо тонна ва килограмм ифода кунед:

3000 кг + 1500 кг 4200 кг + 2600 кг
 2700 кг + 4400 кг 1500 кг + 3500 кг
 4800 кг + 1200 кг 8000 кг + 810 кг

ДАРСИ 99

1. Аз як сар буз ҳар сол 500 г пашм метарошанд. Аз як сар гӯсфанди ҳисорӣ ҳар сол 1 кг пашм тарошида мешавад. Пашми як сар гӯсфанд аз пашми як сар буз чӣ қадар зиёд аст?

К.м

2. Ҳисоб кунед:

1452 + 3495 7981 – 4539 432186 + 18603
 6346 – 3578 9814 – 3593 975428 – 30102

3. Бо килограмм ифода кунед.

Намуна: $2 \text{ т} - 800 \text{ кг} = 2000 \text{ кг} - 800 \text{ кг} = 1200 \text{ кг}$

5 т 800 кг – 700 кг 9 т – 900 кг
 4 т 230 кг – 600 кг 4 т 230 кг – 600 кг
 6 т 300 кг – 300 кг 5 т 550 кг – 700 кг

4. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$424 : a = 4$$

$$7 \cdot b = 707$$

$$c : 58 = 406$$

5. Шифоҳӣ. Ба тонна ва килограмм иваз кунед:

5800 кг	6 т 300 кг	9450 кг	?	9131 кг	?
?	6300 кг	?	4370 кг	?	1121 кг

6. Тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода мисолҳоро ҳал кунед:

$$6500 + 300 \cdot 3 - 900$$

$$(1200 + 8000) - 1200 : 40$$

$$420 : 7 \cdot 30 + 1200$$

$$(350 : 5 \cdot 3 + 90) + 414 : 4$$

7. Вазни якто тарбуз 6 кг аст. Вазни 120-то чунин тарбуз чанд килограмм мешавад?

8. Муодилаҳоро ҳал кунед.

$$560 : a = 7$$

$$8 \cdot b = 864$$

$$c \cdot 3 = 318$$

ДАРСИ 100. СЕНТНЕР ВА ТОННА

1. Як сентнер чанд килограмм аст? 10 сентнер чанд килограмм мешавад? Чанд килограмм 1 тонна мешавад?

100 кг = 1 с	1000 кг = 10 с	1 т = 10 с	с – сентнер
--------------	----------------	------------	-------------

2. Бо сентнер ифода кунед:

2 т

6 т

8 т

9 т

10 т

15 т

25 т

Намуна: $4 т = 4 \cdot 1 т = 4 \cdot 10 с = 40 с$

3. Бо тонна ифода кунед:

25 с

156 с

309 с

245 с

3600 с

4. Ба килограмм ифода кунед.

8 с

9 с

11 с

14 с

22 с

28 с

5. Мошини сабукрав 2 тонна вазн дорад. 7-то ҳамин хел мошини сабукрав чанд тонна вазн дорад?

6. Ҳисоб кунед:

$5 \text{ т} + 9 \text{ т}$

$5 \text{ т} + 8 \text{ с}$

$1 \text{ т} + 3 \text{ с} + 3 \text{ т} 1 \text{ с}$

$4 \text{ т} 5 \text{ с} + 6 \text{ с}$

$8 \text{ т} - 5 \text{ т}$

$2 \text{ т} - 9 \text{ с}$

$7 \text{ т} 2 \text{ с} + 3 \text{ т}$

$9 \text{ т} 60 \text{ с} - 60 \text{ с}$

$6 \text{ т} 4 \text{ с} - 8 \text{ с}$

7. Бо сентнер ифода кунед:

3 т

4 т

6 т

11 т

13 т

8. Ҳисоб кунед:

$9 \text{ кг} + 600 \text{ г}$

$3 \text{ т} + 4 \text{ т}$

$2 \text{ т} 4 \text{ с} + 4 \text{ т}$

$4 \text{ кг} 500 \text{ г} + 500 \text{ г}$

$2 \text{ т} 5 \text{ с} + 3 \text{ т} 4 \text{ с}$

$3 \text{ т} - 6 \text{ с}$

$2 \text{ с} + 14 \text{ кг}$

$2 \text{ т} 6 \text{ с} + 3 \text{ т} 3 \text{ с}$

$6 \text{ т} 2 \text{ с} - 7 \text{ с}$

ДАРСИ 101

1. Бо тартиби зиёдшавӣ нависед.

40 кг;

4 кг;

4 т;

4 с;

40 т;

400000 кг

2. Бо тартиби камшавӣ нависед.

5 кг;

5 с;

5 т;

50 кг;

50 т;

500000 кг

3. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$6 \text{ т} \square 60 \text{ с}$

$2 \text{ т} 4 \text{ с} \square 204 \text{ с}$

$8 \text{ т} \square 86 \text{ с}$

$10 \text{ т} 5 \text{ с} \square 15 \text{ с}$

$35 \text{ т} \square 350 \text{ с}$

$9 \text{ т} \square 9 \text{ т} 9 \text{ с}$

Намуна:

$5 \text{ т} = 50 \text{ с}$

ё ки

$5 \text{ т} = 5 \cdot 10 \text{ с}$

$5 \cdot 10 \text{ с} = 50 \text{ с}$

$5 \text{ т} = 5 \cdot 1 \text{ т}$

$50 \text{ с} = 50 \text{ с}$

$5 \text{ т} = 5 \text{ т}$

4. Ҳисоб кунед:

$$4 \text{ т } 600 \text{ кг} - 700 \text{ кг}$$

$$6 \text{ т} - 800 \text{ кг}$$

$$3 \text{ т} - 8 \text{ с}$$

$$3 \text{ т } 240 \text{ кг} - 609 \text{ кг}$$

$$3 \text{ т} - 600 \text{ кг}$$

$$10 \text{ т} - 7 \text{ с}$$

$$5 \text{ т } 350 \text{ кг} + 400 \text{ кг}$$

$$5 \text{ т} + 800 \text{ кг}$$

$$9 \text{ т} + 9 \text{ с}$$

$$8 \text{ т } 450 \text{ кг} + 900 \text{ кг}$$

$$9 \text{ т} + 9 \text{ т } 600 \text{ кг}$$

$$12 \text{ т} + 3 \text{ с}$$

5. То 1 сентнер пурра кунед:

1 с	60 кг	70 кг	80 кг	90 кг	92 кг	94 кг	96 кг	99 кг
	?	?	?	?	8 кг	?	?	?

6. Бо тартиби зиёдшавӣ нависед:

30 кг

3 кг

3 т

3 с

30 т

30000 кг

7. Ҳисоб кунед.

$$3 \text{ т } 500 \text{ кг} + 2 \text{ т } 600 \text{ кг}$$

$$6 \text{ т } 900 \text{ кг} - 2 \text{ т } 300 \text{ кг}$$

$$4 \text{ т } 700 \text{ кг} + 3 \text{ т } 800 \text{ кг}$$

$$7 \text{ т } 200 \text{ кг} - 3 \text{ т } 800 \text{ кг}$$

$$5 \text{ т } 90 \text{ с} + 6 \text{ т } 10 \text{ с}$$

$$9 \text{ т } 70 \text{ с} - 5 \text{ т } 30 \text{ с}$$

ДАРСИ 102. ЗАРБИ СУММА БА АДАД

1. Пиёлаҳо чандто? Пиёлаҳои кабуд чандто? Пиёлаҳои сурх чандто?

$$3 \cdot (5 + 2) = 3 \cdot 7 = 21$$

Ададро ба сумма ду тарз зарб кардан мумкин аст.

Барои ададро ба суммаи ададҳо зарб кардан аввал суммаро ёфта, баъд онро ба адад зарб мекунем:

$$5 \cdot (6 + 4) = 5 \cdot 10 = 50$$

Барои ададро ба сумма зарб кардан ададро ба ҳар як ҷамъшаванда зарб намуда, натиҷаро ҷамъ кардан кифоя аст:

$$5 \cdot (6 + 4) = 5 \cdot 6 + 5 \cdot 4 = 30 + 20 = 50$$

2. Тарзҳои ҳалро муқоиса кунед:

$$7 \cdot (5 + 6) = 7 \cdot 11 = 77$$

$$7 \cdot (5 + 6) = 7 \cdot 5 + 7 \cdot 6 = 35 + 42 = 77$$

3. Бо тарзи қулай ҳисоб кунед:

$$3 \cdot (5 + 4)$$

$$4 \cdot (6 + 5)$$

$$8 \cdot (6 + 3)$$

$$15 \cdot (4 + 5)$$

$$2 \cdot (4 + 7)$$

$$4 \cdot (5 + 4)$$

$$7 \cdot (6 + 7)$$

$$3 \cdot (20 + 10)$$

4. Нонпаз дар ҳафтаи якум 18-тои чор маротиба ва дар ҳафтаи дуюм 18-тои 5 маротиба нон пухт. Нонпаз дар ду ҳафта чандто нон пухтааст?

5. Ҳисоб кунед:

$$450 \cdot 200 + 4\,503 : 3$$

$$440 : (3\,660 : 60 - 2\,550 : 50)$$

$$303 \cdot 3 - 202 : 2 \cdot 6$$

$$404 : (808 : 8 + 808 \cdot 0)$$

6. Бо сентнер ифода кунед:

$$6 \text{ т} = \dots \text{ с}$$

$$10 \text{ т} = \dots \text{ с}$$

$$14 \text{ т} = \dots \text{ с}$$

$$16 \text{ т} = \dots \text{ с}$$

$$21 \text{ т} = \dots \text{ с}$$

$$24 \text{ т} = \dots \text{ с}$$

7. Ҳисоб кунед:

$$6 \cdot (6 + 8)$$

$$7 \cdot (7 + 6)$$

$$4 \cdot (9 + 5)$$

$$(10 + 8) \cdot 5$$

$$(9 + 7) \cdot 8$$

$$(3 + 8) \cdot 9$$

ДАРСИ 103

1. Ба намуди сумма навишта қимати ҳосили зарбро ёбед:

$$(30 + 10) \cdot 3$$

2. Санҷед, ки оё қимати ифодаҳо ба ҳамдигар баробар аст?

$$1) (30 + 10) + (30 + 10) + (30 + 10)$$

$$2) (30 + 30 + 30) + (10 + 10 + 10)$$

Магар қимати ин ифодаҳо ба ҳамдигар баробар аст?

Дар ифодаи 2-юм ҳар як сумма ба намуди ҳосили зарб менависем: $30 \cdot 3 + 10 \cdot 3$

Қимати ифодаҳои $(30 + 10) \cdot 3$ ва $30 \cdot 3 + 10 \cdot 3$ -ро ёбед.

Барои он ки сумма ба адад зарб кунем, ҳар як ҷамъшавандаро ба адад зарб зада, натиҷаи онҳоро ҷамъ кардан мумкин аст.

3. Ифодаҳоро муқоиса кунед ва ба тарзи ҳисоббарорӣ диққат диҳед.

$$(20 + 5) \cdot 5 = 20 \cdot 5 + 5 \cdot 5 = 100 + 25 = 125$$

$$5 \cdot (20 + 5) = 5 \cdot 20 + 5 \cdot 5 = 100 + 25 = 125$$

4. Дар мусобиқаи футбол 32 даста иштирок мекунад. Дастаи бозиро бойдода аз мусобиқа бароварда мешавад. Дар даври якум чанд бозӣ баргузор мегардад? Дар даври дуюм-чӣ? Дар даври сеюм-чӣ? Дар даври чорум-чӣ?

5. Қоидаи зарби сумма ба ададро истифода карда қимати ифодаҳоро ёбед (бо тарзи якум):

$$3 \cdot (6 + 4 + 5)$$

$$4 \cdot (8 + 7 + 6)$$

$$(5 + 5 + 5 + 5) \cdot 8$$

$$(5 + 6 + 7) \cdot 4$$

$$(7 + 8 + 9) \cdot 6$$

$$10 \cdot (10 + 10 + 10 + 10)$$

6. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$$6 \cdot 3 + 5 \cdot 3 \square (6 + 5) \cdot 3 \qquad (10 + 20) \cdot 2 \square 20 \cdot 2 + 20 \cdot 2$$

7. Қимати ифодаҳоро ёбед:

$$(20 + 5) \cdot 2 \qquad (40 + 10) \cdot 3 \qquad (200 + 6) \cdot 5$$

$$(13 + 14) \cdot 4 \qquad (18 + 12) \cdot 2 \qquad (48 + 52) \cdot 9$$

8. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$810 + x = 1000$$

$$1000 - x = 100$$

$$17 \cdot x = 136$$

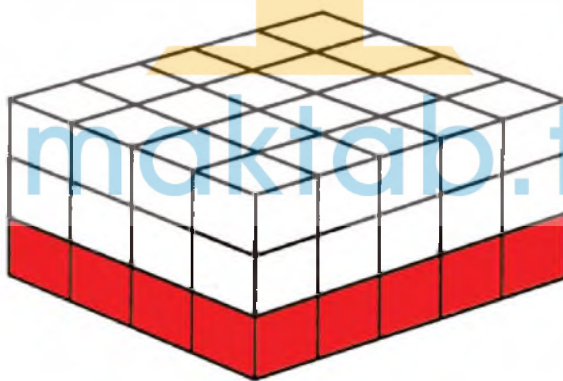
$$654 : x = 6$$

ДАРСИ 104. ҚОНУНИ ҚОЙИВАЗКУНИИ ЗАРБШАВАНДАҶО

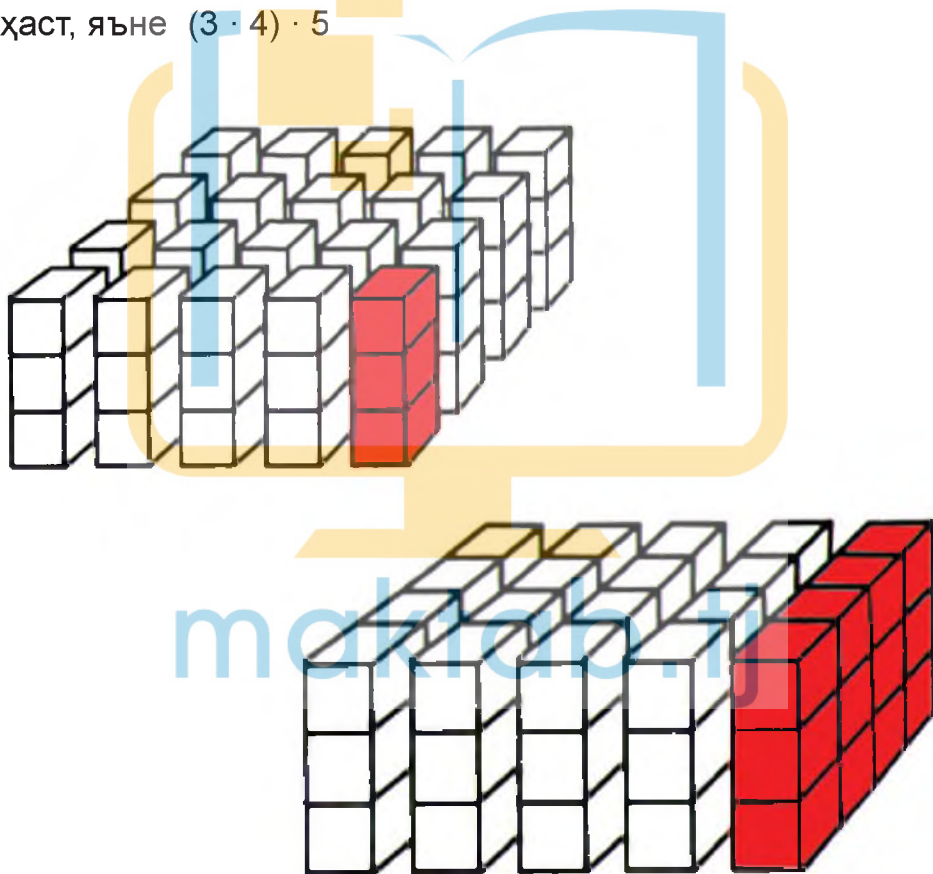
Ҳангоми иҷрои амали зарби якчанд адад натиҷа ба тартиби истифодаи ҳамзарбҳо вобаста нест.

1. Иншооти зеринро, ки аз кубчаҳо иборат аст, дида мебароем.

Барои он ки миқдори кубчаҳо дар иншоот ҳисоб карда шавад, онро аз сутунчаҳои дорои се кубча тасвир мекунем. Миқдори чунин сутунчаҳоро бо осонӣ ёфтан мумкин аст. Барои ин ададҳои 4 ва 5-ро зарб кардан даркор аст. Аз ҳамин сабаб миқдори кубчаҳоро бо ёрии қимати ифодаи $3 \cdot (4 \cdot 5)$ ҳисоб кардан мумкин аст. Вале бо тарзи дигар ҳам ҳисоб кардан мумкин аст. Барои ин аз он истифода намудан даркор аст, ки дар ҳар як 5 қабат 12-тои кубча ҳаст, яъне $(3 \cdot 4) \cdot 5$

2. Бо тарзи қулай ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{lll} 15 \cdot (10 \cdot 5) & (30 \cdot 5) \cdot 4 & (15 \cdot 20) \cdot 5 \\ (20 \cdot 20) \cdot 100 & 13 \cdot (5 \cdot 10) & 30 \cdot (5 \cdot 4) \\ (14 \cdot 20) \cdot 5 & (100 \cdot 20) \cdot 20 & (15 \cdot 10) \cdot 8 \end{array}$$

Барои ададро ба ҳосили зарб зарб кардан ин ададро аввал ба ҳамзарби якум зарб зада, сипас натиҷаро ба ҳамзарби дуюм зарб кардан қулай аст.

Намуна: $15 \cdot (10 \cdot 5) = (15 \cdot 10) \cdot 5 = 150 \cdot 5 = 750$

3. Дар ифодаи зерин қавсро тарзе гузоред, ки ҳисобкунии ҳосили зарб қулай бошад.

Намуна: $25 \cdot 2 \cdot 4 = (25 \cdot 2) \cdot 4 = 50 \cdot 4 = 200$

$$\begin{array}{lll} 8 \cdot 20 \cdot 5 & 4 \cdot 25 \cdot 5 & 25 \cdot 4 \cdot 8 \\ 6 \cdot 5 \cdot 9 & 2 \cdot 15 \cdot 3 & 10 \cdot 8 \cdot 2 \\ 30 \cdot 5 \cdot 2 & 7 \cdot 20 \cdot 5 & 3 \cdot 40 \cdot 2 \end{array}$$

4. Дар ҳар як қуттӣ 9-донагӣ бозича мебошад. Дар 25-то чунин қуттӣ чанд бозича ҳаст? Ифодаро тартиб дода, қиматашро ёбед.

5. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ll} 200 \cdot 3 + 30 \cdot 2 + 4 \cdot 1 & 100 \cdot 3 + 10 \cdot 3 + 10 \cdot 30 \\ 300 \cdot 2 + 40 \cdot 4 + 5 \cdot 2 & 400 \cdot 2 + 50 \cdot 3 + 10 \cdot 20 \end{array}$$

6. Бо тарзи қулай ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{lll} 6 \cdot 25 \cdot 4 & 5 \cdot 5 \cdot 20 & 30 \cdot 3 \cdot 50 \\ 7 \cdot 8 \cdot 25 & 8 \cdot 2 \cdot 50 & 9 \cdot 25 \cdot 4 \end{array}$$

ДАРСИ 105. ГУРҶҲАНДИИ ҲАМЗАРБҲО

1. Ҳамзарбҳои додашударо бо ҳамон тартибе нависед, ки ба он расмҳои мувофиқ рост ояд.

$$3 \cdot (2 \cdot 5)$$

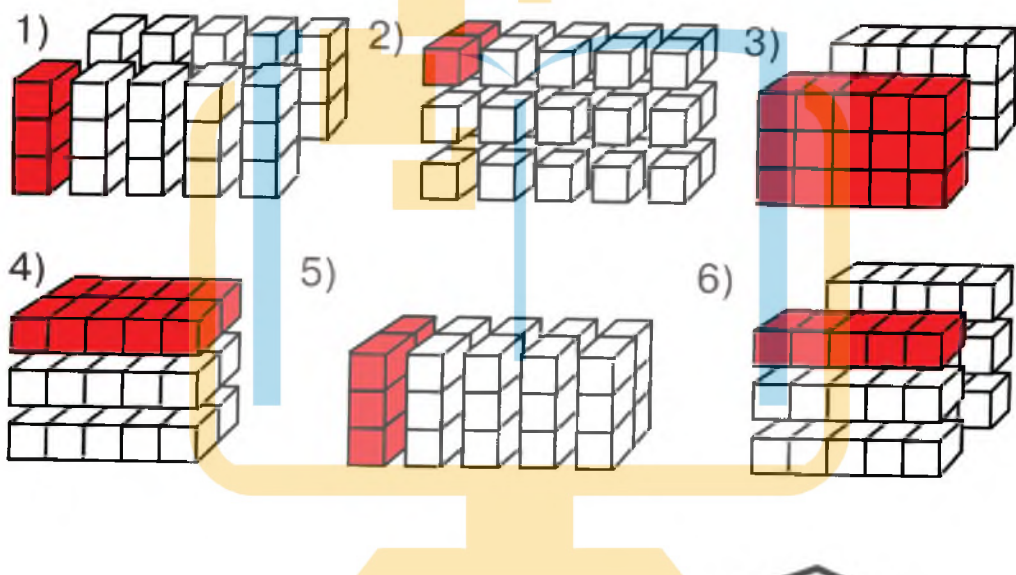
$$(2 \cdot 3) \cdot 5$$

$$2 \cdot (3 \cdot 5)$$

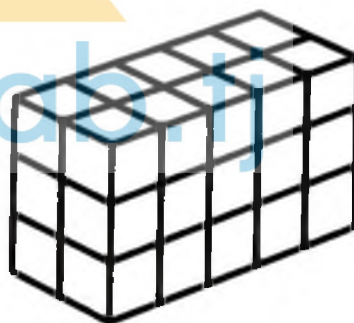
$$(2 \cdot 5) \cdot 3$$

$$5 \cdot (2 \cdot 3)$$

$$(2 \cdot 5) \cdot 3$$

Нишон диҳед, ки миқдори кубчаҳоро дар иншооти зерин бо ёрии ҳамзарбҳои дилхоҳи боло ҳисоб кардан мумкин аст.

2. Аз ҳамаи ифодаҳои супориши боло ҳамонашро интихоб намоед, ки ҳисоб карданаш осон бошад.

3. Ифодаи зеринро гуруҳбандӣ кунед. $5 \cdot 6 \cdot 3$

Намуна: $3 \cdot 4 \cdot 5$

$$3 \cdot (4 \cdot 5)$$

$$4 \cdot (3 \cdot 5)$$

$$5 \cdot (4 \cdot 3)$$

$$(4 \cdot 5) \cdot 3$$

$$(3 \cdot 5) \cdot 4$$

$$(4 \cdot 3) \cdot 5$$

4. Ифодаи зеринро гуруҳбандӣ намуда бо тарзи қулай қиматашро ҳисоб кунед.

Намуна: $2 \cdot 9 \cdot 5 = 2 \cdot (9 \cdot 5) = 2 \cdot 45 = 90$

$$4 \cdot 5 \cdot 7 = (4 \cdot 5) \cdot 7 = 20 \cdot 7 = 140$$

$$5 \cdot 3 \cdot 4$$

$$7 \cdot 5 \cdot 6$$

$$8 \cdot 5 \cdot 2$$

$$6 \cdot 5 \cdot 4$$

5. Ба қойи нуқтаҳо ададҳои мувофиқро гузоред:

$$9 \cdot (8 \cdot 4) = (9 \cdot \dots) \cdot 4$$

$$6 \cdot (\dots \cdot 5) = (\dots \cdot 7) \cdot \dots$$

6. Дар синф мизҳо дар 3 қатор 5-тоӣ гузошта шудаанд. Дар паси ҳар миз 2 нафарӣ хонанда менишинанд. Дар синф ҳамагӣ чанд нафар хонандагон ҳастанд?

Ба ёрии се ҳамзарб аз қонуни гуруҳбандии зарб истифода намуда масъаларо ҳал кунед.

7. Аз қонуни гуруҳбандӣ истифода бурда ифодаҳоро ҳисоб кунед:

Намуна: $2 \cdot 5 \cdot 8 = (2 \cdot 5) \cdot 8 = 10 \cdot 8 = 80$

$$4 \cdot 5 \cdot 2$$

$$25 \cdot 6 \cdot 2$$

$$10 \cdot 15 \cdot 20$$

$$5 \cdot 6 \cdot 3$$

$$2 \cdot 40 \cdot 4$$

$$20 \cdot 25 \cdot 10$$

$$6 \cdot 7 \cdot 4$$

$$8 \cdot 20 \cdot 2$$

$$30 \cdot 15 \cdot 20$$

ДАРСИ 106

1. Ҳамзарбҳои номаълумро ёбед ва ҷадвалро пур кунед.

Зарбшавандаи якум	5	?	9	?
Зарбшавандаи дуюм	?	7	?	5
Муодила	$5 \cdot x = 45$	$x \cdot 7 = 63$	$9 \cdot x = 81$	$x \cdot 5 = 50$

2. Дар қутти 4 қатор 6-тоӣ себ ҳаст. Себҳо 5 қабатро ташкил медиҳанд. Дар қутти ҳамагӣ чанд себ ҳаст?

К.э

3. Аз рӯи масъалаи боло қонуни гуруҳбандии зарбро истифода бурда 3 ифода тартиб диҳед.

4. Қимати ифодаҳои тартибдодаатонро бо роҳи осон ҳисоб кунед.

К.м

5. Муодилаҳоро ҳал кунед ва ҷавобашонро нависед:

Муодила	Ҷавоб
$9 \cdot x = 45$	
$9 \cdot x = 936$	
$x \cdot 10 = 5050$	

6. Ба қойи нуқтаҳо ададҳои мувофиқро гузоред.

$$5 \cdot (2 \cdot 10) = (5 \cdot \dots) \cdot 2 \qquad 4 \cdot (2 \cdot \dots) = (\dots \cdot 5) \cdot \dots$$

7. Муодилаҳоро ҳал кунед ва ҷавобашонро нависед:

Муодила	Ҷавоб
$45 : x = 9$	
$936 : x = 9$	
$5050 : x = 10$	

ДАРСИ 107. ТАСВИРИ АДАДҲО ДАР НУРИ АДАДӢ

1. Дар дафтар нури адади ро тасвир кунед. Дар он ададҳои 10, 13, 18 ва 22-ро қайд кунед.

2. Нуқтаи адади 18-ро ифодакунанда аз нуқтаи адади 6-ро ифодакунанда чанд маротиба дуртар ҷойгир аст. Ин ададҳоро дар нури ададӣ тасвир намуда, ченкуниҳои заруриро иҷро кунед.

3. Нури ададӣ тасвир кунед ва порчаи воҳидиро чунин интихоб кунед, ки дар он ададҳои 25 ва 50-ро тасвир кардан мумкин бошад.

4. Дар нури ададӣ нуқтаеро, ки ба чоряки адади 12 баробар аст, тасвир кунед.

К.м

5. Ҳисоб кунед:

$$(20 + 40) \cdot 3$$

$$6 \cdot (30 + 30)$$

$$(30 + 20) \cdot 4$$

$$7 \cdot (25 + 15)$$

6. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x : 25 = 400$$

$$800 : x = 200$$

$$x \cdot 250 = 2500$$

$$101 \cdot x = 6464$$

7. Ададҳои зеринро дар тири ададӣ қайд кунед:

16, 20, 23, 25

ДАРСИ 108. ТАСВИРИ АДАДҲО БО ЁРИИ ДИАГРАММАҲО

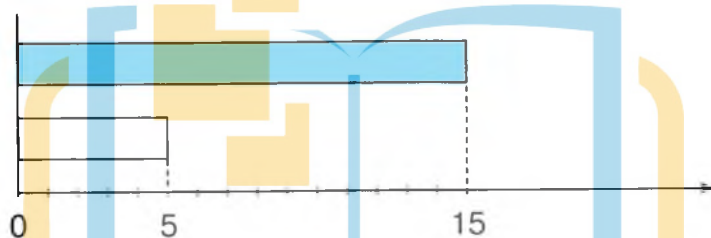

1. Дар табақча 5 дона нок ва 15 дона хурмо ҳаст. Нок аз хурмо чанд маротиба кам аст?

Чанд маротиба тасмачаи якум аз дуум дарозтар аст?

Ба саволи чанд маротиба зиёд будани хурмо нисбат ба нок аз рӯи диаграмма ҷавоб додан мумкин аст?

Масъаларо ҳал кунед. Ҷавобашро нависед.

2. Аз як тўп матоъ аввал 10 метр, баъд 18 метр ва маротибаи сеюм 21 метр бурида гирифтанд. Инро дар диаграмма тасвир кунед.

3. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$50 \cdot x = 150$$

$$606 : x = 6$$

$$x : 50 = 450$$

$$101 \cdot x = 6060$$

$$x \cdot 60 = 480$$

$$7171 : x = 71$$

4. Ададҳои зеринро дар тири ададӣ қайд кунед:

30

32

34

37

39

40

5. Баландии қади Умед дар синфи 1-ум 90 см дар синфи 2-юм 98 см буд. Дар синфи сеюм қади Умед 1 м 5 см аст. Афзоиши қади Умедро дар диаграмма нишон диҳед.

6. Ифода кунед:

$$+ \begin{array}{r} 673 \text{ мм} \\ 252 \text{ мм} \\ \hline \end{array}$$

$$\square\square\square \text{ мм} = \square \text{ дм } \square \text{ мм}$$

$$- \begin{array}{r} 724 \text{ мм} \\ 515 \text{ мм} \\ \hline \end{array}$$

$$\square\square\square \text{ мм} = \square \text{ дм } \square \text{ мм}$$

7. Дар мусобиқаи волейболбозӣ 7 даста иштирок доштанд. Дастаи шаҳри Душанбе 15 хол, шаҳри Хуҷанд 10 хол, шаҳри Норақ 12 хол, шаҳри Хоруғ 14 хол, шаҳри Ваҳдат 12 хол, шаҳри Кӯлоб 13 хол ва шаҳри Қурғонтеппа 11 хол гирифт. Ин ададҳоро дар диаграмма тасвир кунед.

8. То 5 дм пурра кунед.

5 дм	2 дм 90 мм	3 дм 67 мм	1 дм 55 мм	3 дм 5 мм
	2 дм 10 мм			

9. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$40 \cdot x = 200$$

$$x \cdot 60 = 360$$

$$x \cdot 90 = 909$$

$$515 : x = 5$$

$$x : 31 = 12$$

$$742 : x = 7$$

МАВОД БАРОИ ТАКРОР

ДАРСИ 109

1. Тарзи ҳисоббарори ро фаҳмонда мисолҳоро ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} + 423 \\ + 284 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 3652 \\ - 1363 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 3821 \\ + 1999 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - 87416 \\ - 34529 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 59000 \\ + 17829 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 83713 \\ - 56387 \\ \hline \end{array}$$

2. 1) Панҷаки ададҳои зеринро ёбед:

20,	200,	300,	350.
40,	400,	600,	700.
60,	800,	1000,	1100.

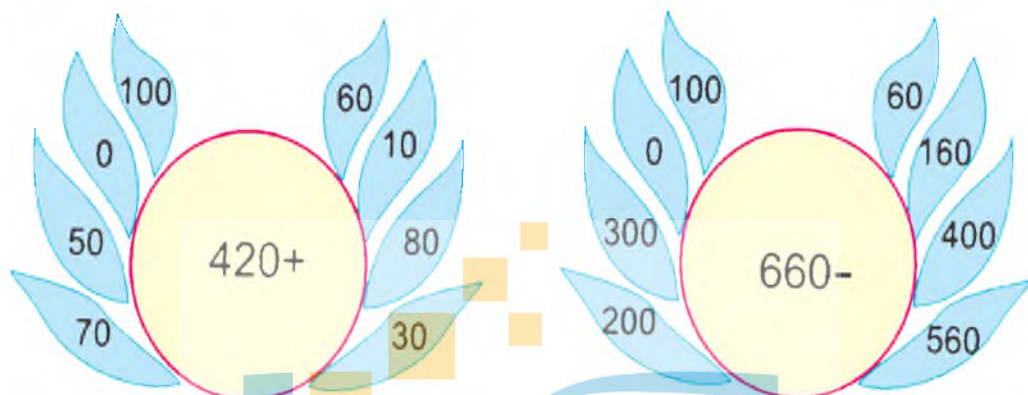
2) Чоряки адад ба 200 баробар аст. Ин ададро ёбед.

3. Мактаб барои талабаҳои синфи сеюм 200-то дафтари якраҳа ва катак гирифт. Чоряки дафтарҳо дафтари катак буд. Мактаб барои талабаҳои синфи сеюм чандто дафтари якраҳа гирифт?

4. Барои тайёр кардани хаамири таҳмол 500 г шир, 50 г шакар, 100 г рағани растанӣ, 200 г орд ва 2-то тухмро омехта кардан лозим аст. Барои тайёр кардани хаамири таҳмол (ғайр аз тухм) чӣ қадар масолеҳ лозим аст?

5. Кӣ зудтар? Ҷавобашро нависед:

К.м

6. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} + 329 \\ + 247 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - 425 \\ - 168 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 5396 \\ + 2486 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - 7882 \\ - 4396 \\ \hline \end{array}$$

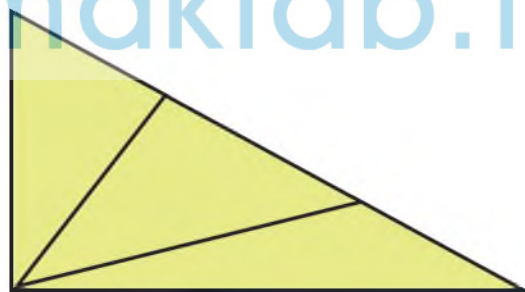
$$\begin{array}{r} + 16700 \\ + 12893 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - 99902 \\ - 65009 \\ \hline \end{array}$$

7. Ду порча тасвир кунед. Дарозии порчаи якум 9 см, порчаи дуюм 3 маротиба камтар аст.

8. Дар расм чандто секунҷа мавҷуд аст?

ДАРСИ 110

1. Мисолҳоро ҳисоб кунед ва санҷед:

$\begin{array}{r} 832 \\ - 432 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 3915 \\ - 1923 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 5706 \\ - 2673 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 7319 \\ - 6821 \\ \hline \end{array}$
---	---	---	---

2. Дар Тоҷикистон 409 дармонгоҳи бачагон буд. Дар солҳои охир ба миқдори 174-то зиёд шуд. 25-то шифохона барои табobati бачагони бемор хизмат мекунад. Ҳамагӣ чандто дармонгоҳ ва шифохонаи бачагон мавҷуд аст?

3. Ҳисоб кунед:

$(30 + 40) \cdot 6$	$4 \cdot 2 \cdot 10$	$25 \cdot 4 \cdot 9$
$(50 + 30) \cdot 5$	$7 \cdot 6 \cdot 5$	$50 \cdot 4 \cdot 5$

4. Хонандагони як мактаб дар гармхонаи мактаб помидор ва бодиринг кишт карда, аз он 126 кг помидор ва 3 маротиба камтар бодиринг гирифтанд. Хонандагони мактаби дигар аз гармхона 270 кг помидор ва бодиринг гирифтанд. Хонандагони ҳар ду мактаб чӣ қадар сабзавот гирифтаанд?

5. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} + 2940 \\ + 1980 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 3279 \\ - 1433 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 75160 \\ - 23918 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 52080 \\ + 42896 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 63079 \\ - 32593 \\ \hline \end{array}$$

6. Ифода кунед:

1) бо м: 1 км, 300 см, 40 дм;

2) бо см: 1 м, 2 м 99 см, 5 дм 7 см.

7. Амали ~~чамъ~~ро иҷро кунед ва дурустии онро санҷед:

$$\begin{array}{r} + 4869 \\ + 3742 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 42312 \\ + 24453 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 53486 \\ + 32214 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 53911 \\ + 42710 \\ \hline \end{array}$$

ДАРСИ 111

К.э

1. Ададҳои 4 324 ва 3 180-ро истифода бурда ба чамъ ва тарҳ яктой мисол нависед.

2. Ба ҷойи ситораҷаҳо ададҳои мувофиқро гузоред:

$$\begin{array}{r} + 57 \\ + *8 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 196 \\ + *04 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 2706 \\ - 1*33 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} - 7092 \\ - 41*9 \\ \hline \end{array}$$

3. Ҳисоб кунед.

$$\begin{array}{lll} 1140 - 80 : 2 + 60 & 96 : 6 - 42 : 7 & 1\ 890 - 90 - 400 \\ 90 \cdot 2 - 180 + 120 & 84 : 4 + 38 \cdot 2 & 2210 + 90 + 700 \\ 87 \cdot 6 - 114 + 109 & 99 : 9 + 56 \cdot 7 & 3010 + 56 + 229 \end{array}$$

4. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$$800 \square 801 - 1$$

$$400 - 10 \square 400$$

$$999 \square 909 + 90$$

$$570 \square 500 - 70$$

$$670 \square 30 + 700$$

$$920 \square 120 + 800$$

5. Дар синфи сеюм 28 нафар хонанда таҳсил мекунад. Дар дуто чунин синф чанд нафар хонанда таҳсил мекунад?

6. Дар як қутти 140 кг пилла буд, ки ин аз пиллаи қуттии дигар 30 кг зиёд аст. Дар қуттии сеюм нисбат ба қуттии дуюм 25 кг камтар пилла ҳаст. Дар се қутти чанд килограмм пилла ҳаст?

7. Ба қойи ситора рақамҳои мувофиқро гузоред:

$$\begin{array}{r} 64 \\ + \\ *3 \\ \hline 97 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 202 \\ + \\ *83 \\ \hline 305 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 409 \\ - \\ 27* \\ \hline 136 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3208 \\ - \\ 2*15 \\ \hline 1093 \end{array}$$

8. Дар расм чандто квадрат мавҷуд аст.

ДАРСИ 112

1. Тарзи ҳисоббарориро фаҳмонед ва мисолҳоро ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} \times 41 \\ 2 \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 23 \\ 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 62 \\ 2 \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 53 \\ 6 \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 71 \\ 5 \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 18 \\ 4 \end{array}$$

2. Фабрикаи дўзандагӣ дар як рӯз 45-то палтои духтарона ва писарона дӯхт. Фабрика дар 5 рӯз чандто палто меदӯзад ?

3. Амина дар 2 дақиқа 8-то мисоли якамаларо ҳал кард. Ў бо ин суръат дар 15 дақиқа чандто мисоли якамаларо ҳал карда метавонад?

4. Ребусҳо. Хонед:

1 (бора)	4 (тут)	4 (боғ)	4 (роҳа)
5 (шанбе)	100 (барг)	2 (тор)	1 (шанбе)
А (100)	4 (кунҷа)	30 (тора)	5 (рӯд)

К.м

5. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$(2830 - 1\ 164) + 300$	$2996 - (299 + 1)$
$1880 + 20 - 50$	$(45 + 27) - 72$
$4381 - (380 + 0)$	$2730 - 30 + 60$

6. Додару хоҳар сабзӣ ҷамъоварӣ карданд. Додар 56 сатил сабзӣ ҷамъоварӣ кард, ки ин назар ба сабзихӯи ҷамъовардаи хоҳараш 2 маротиба зиёд буд. Додару хоҳар якҷоя чанд сатил сабзӣ ҷамъоварӣ карданд?

7. Зарбро иҷро кунед:

$$\begin{array}{r} \times 62 \\ 4 \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 34 \\ 2 \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 53 \\ 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 73 \\ 4 \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 81 \\ 5 \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 97 \\ 2 \end{array}$$

ДАРСИ 113

1. Ададҳоро зериҳам навишта, қиматашонро ҳисоб кунед:

$312 \cdot 3$	$411 \cdot 2$	$113 \cdot 2$	$111 \cdot 5$
$936 : 3$	$822 : 2$	$226 : 2$	$555 : 5$
$121 \cdot 4$	$484 : 4$	$320 : 5$	$525 : 5$

2. Дар сутун навишта, ҳисоб кунед:

$823 - 158$	$4312 + 1206$
$35429 - 21$	$23672 + 12185$
$(625 : 5 \cdot 4) + 500$	$(212 : 2 \cdot 9) - 309$

3. Дарозии толори мактаб 16 м, бараш 2 маротиба кӯтоҳтар аст. Периметри толори мактабро ҳисоб кунед.

4. Периметри боғи квадратшакл 400 метр аст. Дарозии тарафи боғ чӣ қадар аст?

5. Ҳисоб кунед:

$\begin{array}{r} 321 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 134 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 211 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$
$\begin{array}{r} 412 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 315 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 212 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$

6. Ифода кунед.

$3 \text{ т} = \dots \text{ кг}$	$3 \text{ т} = \dots \text{ с}$
$315 \text{ т} = \dots \text{ кг}$	$300 \text{ т} = \dots \text{ с}$
$3050 \text{ т} = \dots \text{ кг}$	$3050 \text{ т} = \dots \text{ с}$

ДАРСИ 114

1. Тарзи ҳисоббарори ро шарҳ дода мисолҳоро ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 327 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 472 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 271 \\ \times 6 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 583 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

2. Суруди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар як шабонарӯз аз радио чанд маротиба ва соатҳои чанд садо медиҳад?

3. Ҳозир соат 3-и рӯз аст. То ба охир расидани шабонарӯз чанд соат мондааст?

4. Бақиядор тақсим кунед:

$$91 : 2$$

$$53 : 4$$

$$67 : 5$$

$$61 : 8$$

$$87 : 4$$

$$95 : 8$$

$$96 : 2$$

$$98 : 9$$

5. Ҷуфти ифодаҳоро муқоиса кунед. Онҳо чӣ монандӣ ва чӣ фарқ доранд? Сипас қиматашонро ҳисоб кунед:

$$50 + 40$$

$$50 - 40$$

$$24 : 6$$

$$60 : 3$$

$$450 + 40$$

$$450 - 40$$

$$240 : 6$$

$$260 : 3$$

6. Бақияро ёбед:

$$84 : 9$$

$$79 : 8$$

$$55 : 6$$

$$73 : 8$$

$$85 : 9$$

К.э

7. Ба ҷамъ ва тарҳи ададҳои сарақама 4-то мисол навишта, онҳоро ҳисоб кунед.

8. Ҳисоб кунед:

$$5 \text{ т} + 13 \text{ т} \quad 10 \text{ кг}$$

$$10 \text{ с} + 25 \text{ с} \quad 900 \text{ кг}$$

$$6 \text{ т} + 9 \text{ т} \quad 10 \text{ с}$$

$$125 \text{ км} \quad 600 \text{ м} - 10 \text{ км} \quad 500 \text{ м}$$

$$13 \text{ с} + 24 \text{ с} \quad 30 \text{ кг}$$

$$60 \text{ км} \quad 750 \text{ м} - 50 \text{ км} \quad 850 \text{ м}$$

ДАРСИ 115

1. Амалҳоро иҷро кунед:

$$400 - 400 : 4 \qquad 240 : 4 + 80 \cdot 1 \qquad (340 + 20) : 6$$

$$600 + 600 : 6 \qquad 90 \cdot 3 - 70 : 1 \qquad (460 - 40) : 7$$

2. **Шифоҳӣ.** Як бех дарахти шафтолу то 120 кг мева медиҳад. Аз 4 бех дарахти шафтолу чанд килограмм шафтолу гирифтани мумкин аст? Аз 6 бех дарахти шафтолу-чӣ?

3. **Шифоҳӣ.** 1) Чӯчаҳои лаклак дар 70 рӯз паррончак мешаванд. Ин чанд моҳ ва чанд рӯз аст?

2) Сӯттӣ як навъи гунҷишк аст. Сӯттичӯчаҳо дар давоми 20 рӯз паррончак мешаванд. Ин чанд ҳафтаю чанд рӯз аст?

3) Дарахти санавбар зиёда аз 200 сол умр мебинад ва то 35–50 метр қад мекашад. Ададҳои 35 м ва 50 м-ро бо десиметр ифода кунед.

4. Мисолҳоро зерихам навишта, ҳисоб кунед:

$$127 \cdot 5 \qquad 424 \cdot 2 \qquad 246 \cdot 4 \qquad 369 \cdot 2 \qquad 315 \cdot 3$$

5. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$291 - x = 291 \qquad x - 212 = 360 \qquad x + 579 = 1001$$

$$x + 8 = 704 \qquad x + 545 = 945 \qquad 3015 - x = 609$$

6. Тезгӯяк. Сӣ сада бо сад сада ва бо се сада – як саду сиву се сада.

7. Тақсимкунанда 9, ҳосили тақсим 6, бақия 3 аст. Тақсимшавандаро ёбед.

8. 1) Хосияти ҷойивазкунии ҳамзарбҳо ва ҷамъшавандаҳоро баён кунед.

2) Тарафи чапи баробарӣ аз тарафи рости баробарӣ бо чӣ фарқ мекунад?

$$20 \cdot 4 = 4 \cdot 20$$

$$560 + 40 = 40 + 560$$

9. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{r} 3604 \\ + 315 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 2815 \\ - 628 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 34975 \\ - 22391 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 17200 \\ + 11600 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 43546 \\ + 21632 \\ \hline \end{array}$$

ДАРСИ 116

1. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$139 \cdot 8$$

$$417 \cdot 2$$

$$2821 + 1271$$

$$3502 + 2490$$

$$147 \cdot 6$$

$$235 \cdot 3$$

$$9999 - 3990$$

$$2710 - 2580$$

$$384 \cdot 2$$

$$112 \cdot 6$$

$$6666 - 6066$$

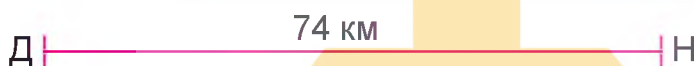
$$4484 + 2507$$

Д.м

2. Бо рақамҳо нависед: нӯҳсаду нӯҳ, се ҳазору дувоздаҳ, шаш ҳазор, даҳ ҳазор, навад ҳазор, сад ҳазор.

3. Масофаи байни шаҳрҳои Душанбе ва Норақ 74 км, байни шаҳрҳои Душанбе ва Қӯрғонтеппа 94 км аст. Кадоме аз ин шаҳрҳо ба Душанбе наздик аст? Чанд километр наздик аст?

4. Бо сантиметр ифода кунед:

$$1 \text{ м } 80 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$4 \text{ дм } 7 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$2 \text{ м } 65 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$6 \text{ дм } 9 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$5 \text{ м } 35 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$60 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

$$14 \text{ м } 89 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$70 \text{ дм} = \dots \text{ см}$$

5. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$200 : x = 2$$

$$3 \cdot x = 240$$

$$520 + x = 879$$

$$630 - x = 630$$

6. Бо метр ифода кунед.

$$3 \text{ км} = \dots \text{ м}$$

$$4 \text{ км } 600 = \dots \text{ м}$$

$$8 \text{ км } 950 = \dots \text{ м}$$

$$6 \text{ км} = \dots \text{ м}$$

$$7 \text{ км } 700 = \dots \text{ м}$$

$$9 \text{ км } 801 = \dots \text{ м}$$

7. Ҳисоб кунед.

$$147 \cdot 4$$

$$253 \cdot 3$$

$$345 \cdot 2$$

$$498 \cdot 2$$

$$173 \cdot 5$$

$$198 \cdot 4$$

ДАРСИ 117

1. Мошини сабукрав, ки аз шаҳри Душанбе ба шаҳри Хоруғ меравад, аз шаҳри Кӯлоб ва ноҳияҳои вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон мегузарад. Аз шаҳри Душанбе то шаҳри Кӯлоб 220 км, аз шаҳри Кӯлоб то ноҳияи Дарвоз 198 км, аз ноҳияи Дарвоз то ноҳияи Ванҷ 80 км аст. Агар масофаи байни шаҳри Душанбе ва шаҳри Хоруғ 656 км бошад, аз ноҳияи Ванҷ то шаҳри Хоруғ чанд километр аст?

2. Зарбро иҷро кунед:

$$\begin{array}{r} 123 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 264 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 315 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 347 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 439 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

3. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$154 \cdot 6$$

$$237 \cdot 3$$

$$2702 + 3279$$

$$32973 - 1648$$

$$472 \cdot 2$$

$$189 \cdot 5$$

$$4858 + 2499$$

$$64520 - 2139$$

4. Як қуттичаи тухми шапараки абрешим 25 г вазн дорад. Вазни 10-то чунин қуттичаи тухми шапараки абрешимро ҳисоб кунед. 12 қуттичааш чӣ қадар вазн дорад?

5. Хирси малла то 40 сол, паланг то 50 сол умр мебинад. Ин ададхоро бо моҳҳо ифода кунед.

$$40 \text{ сол} = \dots \text{ моҳ}$$

$$50 \text{ сол} = \dots \text{ моҳ}$$

Солро чӣ тавр бо моҳ ифода кардед?

1 сол чанд моҳ аст?

6. Хатти ҳисоб кунед:

$$205 \cdot 4$$

$$312 \cdot 3$$

$$416 \cdot 2$$

$$298 \cdot 2$$

$$310 \cdot 3$$

$$125 \cdot 5$$

7. Ифода кунед:

$$10 \text{ сол} = \dots \text{ моҳ}$$

$$4 \text{ моҳ} = \dots \text{ рӯз}$$

$$2 \text{ соат} = \dots \text{ дақ.}$$

$$10 \text{ аср} = \dots \text{ сол}$$

$$5 \text{ моҳ} = \dots \text{ шабонарӯз}$$

$$1 \text{ сол} = \dots \text{ моҳ}$$

ДАРСИ 118

1. Компонентҳои амалро номбар намуда, хатти тақсим кунед:

$$42 : 7$$

$$72 : 8$$

$$63 : 9$$

$$81 : 9$$

$$43 : 7$$

$$74 : 8$$

$$68 : 9$$

$$83 : 9$$

2. Периметри квадрат 36 см аст. Дарозии тарафи квадраторо ёбед.

3. Хатти ҳисоб кунед:

$$324 \cdot 3$$

$$48 : 4$$

$$5397 + 3284$$

$$57841 - 32732$$

$$247 \cdot 4$$

$$75 : 5$$

$$6609 + 2374$$

$$49592 - 21945$$

4. Ифода намоед:

1) бо дм:

$2 \text{ м } 40 \text{ см} = \dots \text{ дм}$

$180 \text{ см} = \dots \text{ дм}$

$250 \text{ см} = \dots \text{ дм}$

2) бо см:

$3 \text{ м } 7 \text{ см} = \dots \text{ см}$

$2 \text{ дм } 7 \text{ см} = \dots \text{ см}$

$4 \text{ м } 16 \text{ см} = \dots \text{ см}$

3) бо мм:

$25 \text{ см} = \dots \text{ мм}$

$15 \text{ см } 4 \text{ мм} = \dots \text{ мм}$

$2 \text{ дм} = \dots \text{ мм}$

5. Ҳисоб кунед:

$84 : 42$

$88 : 44$

$13748 + 1221$

$4327 + 2354$

$46 : 23$

$66 : 33$

$32531 - 1989$

$6198 - 3272$

6. Арзиши 6-то нони фатир 12 сомонӣ аст. Нархи якто фатирро ёбед. 4-то фатир чанд сомонӣ арзиш дорад?

7. Қимати ифодаҳоро ҳисоб кунед:

$(600 + 200) : 4$

$5 + (840 - 700)$

$700 - 630 : 9$

$(260 - 60) \cdot 4$

$6 : (130 - 129)$

$510 + 30 \cdot 3$

8. Ҳосили тақсими ададҳои 960 ва 3 ба чанд баробар аст?

ДАРСИ 119

1. Тарафи квадрат 3 м аст. Периметри ин квадратро ёбед.

2. Вазни гови зотӣ 570 кг аст. Вазни гӯсфанди ҳисорӣ аз вазни гови зотӣ 440 кг кам аст. Вазни якҷояи гови зотию гӯсфанди ҳисориро ёбед.

3. Вазни тухми мурғи хонагӣ ба 25 г баробар аст. Вазни 20-то чунин тухмро ҳисоб кунед.

4. Дарахти pista 500 сол умр мебинад. Дарахти бодом 50 сол умр мебинад. Дарахти бодом чанд маротиба кам умр мебинад?

5. Ғафсии 60 varaқи китоб 1 см аст. Ғафсии китобе, ки 240 саҳифа дорад чанд сантиметр мешавад? (1 vara аз 2 саҳифа иборат аст).

К.м

6. Ифода кунед:

$$4 \text{ м} = \dots \text{ дм}$$

$$8 \text{ м} = \dots \text{ дм}$$

$$80 \text{ км} = \dots \text{ м}$$

$$4 \text{ м} = \dots \text{ см}$$

$$8 \text{ м} = \dots \text{ см}$$

$$110 \text{ км} = \dots \text{ м}$$

7. Хатти ҳисоб кунед:

$$632 : 8$$

$$777 : 7$$

$$184 : 4$$

$$476 : 2$$

8. **Шифоҳӣ**. Ҳисоб кунед:

$$8 \cdot 9 : 8$$

$$20 \cdot 6 - 20$$

$$(200 - 80) : 6$$

$$36 : 9 \cdot 60$$

$$81 : 9 \cdot 6$$

$$120 : 6 + 80$$

$$(220 - 200) \cdot 5$$

$$42 : 7 \cdot 80$$

9. Иваз кунед :

$$3 \text{ м} = \dots \text{ дм}$$

$$9 \text{ м} = \dots \text{ дм}$$

$$200 \text{ см} = \dots \text{ м}$$

$$3 \text{ м} = \dots \text{ см}$$

$$9 \text{ м} = \dots \text{ см}$$

$$300 \text{ см} = \dots \text{ м}$$

10. Дар расм чандто порча мавҷуд аст?

Намуна: AC, ...

11. Тақсим ва зарб кунед:

$$\begin{array}{r} 126 \overline{) 3} \\ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 666 \overline{) 6} \\ \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 123 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 254 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

ДАРСИ 120

1. Тарзи ҳисоббарори ро фаҳмонда мисолҳоро хаттӣ иҷро кунед:

$$256 : 2$$

$$524 : 4$$

$$369 : 3$$

$$252 : 4$$

$$328 : 4$$

$$738 : 6$$

$$935 : 5$$

$$425 : 5$$

$$606 : 6$$

2. Ҳисоб кунед:

$$12 \cdot 6 - 8 \cdot 9$$

$$5 \cdot 8 + 8 \cdot 5$$

$$35 \cdot 0 + 265$$

$$64 : 8 + 9 \cdot 9$$

$$20 \cdot 4 - 4 \cdot 20$$

$$42 : 6 - 49 : 7$$

3. Дарозии мизи корӣ 12 дм, бараш 8 дм аст. Периметри ин мизро ҳисоб кунед.

4. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$1172 - x = 698$$

$$2122 - x = 235$$

$$x \cdot 3 = 153$$

$$3005 + x = 4129$$

$$8625 + x = 10000$$

$$x : 6 = 540$$

5. Муодилаҳое тартиб диҳед, ки тарҳшаванда ва тақсимшаванда номаълум бошад.

6. Нури ададӣ кашед ва дар он ададҳои 3, 10, 15, 16-ро қайд кунед.

7. Хаттӣ ҳисоб кунед :

$$184 : 2$$

$$224 : 4$$

$$333 : 3$$

$$368 : 4$$

$$336 : 6$$

$$666 : 6$$

$$633 : 3$$

$$888 : 4$$

$$1010 : 10$$

ДАРСИ 121. ТАКРОР ВА МАШҚҲОИ МУСТАҲКАМКУНӢ

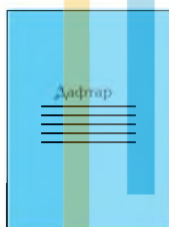
1. 1) Як китоб 850 г вазн дорад. Вазни 100-то чунин китоб чанд грамм мешавад? Бузургии ҳосилшударо бо килограмм ва грамм ифода кунед.

2) 2-то дафтари 12-варақа 60 г вазн дорад. Вазни 8-то чунин дафтарро ҳисоб кунед.

3) Китоб 345 г, дафтари 12-варақа 30 г вазн дорад. Китоб аз дафтар чанд грамм вазнинтар аст?

Дафтар аз китоб чанд грамм сабуктар аст? Чаро ҳалли ин масъала бо амали тарҳ иҷро шуд?

2. Ҳисоб кунед ва дурустиашро бо калкулятор санҷед:

$$325 \cdot 3 \quad 287 \cdot 2 \quad 149 \cdot 5 \quad 437 \cdot 2 \quad 333 \cdot 3 \quad 111 \cdot 9$$

Намуна:

$$\begin{array}{r} 975 \\ \times 3 \\ \hline 285 \\ 285 \\ \hline 2850 \end{array}$$

Санҷиш:

$$\begin{array}{r} 325 \\ \times 3 \\ \hline 975 \end{array}$$

К.э

3. Рақамҳои 1, 2, 3 ва 4-ро истифода бурда чор адади чоррақамна нависед ва онҳоро ҳонед.

К.э

4. Аз рӯи ифодаҳои $28 \cdot 2$ ва $28 : 2$ масъала тартиб диҳед.

5. Хатти ҳисоб кунед:

$$225 : 5$$

$$174 : 3$$

$$506 : 2$$

$$412 : 4$$

$$715 : 5$$

$$606 : 6$$

К.м

6. Хатти тақсим кунед ва дурустии онро бо амали зарб санҷед:

$$681 : 3$$

$$724 : 4$$

$$555 : 5$$

$$748 : 2$$

$$999 : 9$$

$$165 : 3$$

7. Ҷуфти мисолҳоро муқоиса кунед, онҳо чӣ монандӣ ва чӣ фарқ доранд?

$$140 - 5 \cdot 8$$

$$240 : 3 + 60$$

$$(170 + 30) \cdot 3$$

$$12 \cdot 3 : 6$$

$$140 + 5 \cdot 8$$

$$240 : 3 - 60$$

$$(200 - 30) \cdot 3$$

$$12 \cdot 4 : 6$$

ДАРСИ 122

1. Хатти ҳисоб кунед:

$$1700 - (390 + 410)$$

$$1400 + (128 - 28)$$

$$400 + 7 \cdot 3$$

$$2800 - (820 + 180)$$

$$1500 + (92 + 8)$$

$$348 - 6 \cdot 8$$

2. Порчаҳоро чен кунед. Порчаи дуҷум аз порчаи якум чанд маротиба кӯтоҳтар аст? Порчаи якум аз порчаи дуҷум чанд маротиба дарозтар аст?

3. Гулноз нимсола аст. Агар 1 сол 366 рӯз бошад, Гулноз чанд рӯза шудааст?

4. Дар сутун навишта ҳисоб кунед ва санҷед :

$$432 : 9$$

$$111 : 3$$

$$104 : 8$$

$$642 : 6$$

5. Мисолҳоро шарҳ дода, онҳоро хаттӣ ҳисоб кунед:

$$123 : 3 \quad 819 : 9 \quad 168 : 4 \quad 255 : 5$$

$$812 : 4 \quad 303 : 3 \quad 405 : 5 \quad 444 : 4$$

6. Коргар дар 3 рӯз 675 кг картошка ҷамъоварӣ кард. Коргар дар панҷ рӯз чӣ қадар картошка ҷамъоварӣ кард?

7. Бинои 9-ошёна 162 хона дорад. 5-то чунин бино чанд хона дорад?

8. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$168 : 4 \quad 287 : 7 \quad 328 : 4$$

$$812 : 4 \quad 303 : 3 \quad 555 : 5$$

ДАРСИ 123

К.э

1. Ифода тартиб дода, қиматашро ҳисоб кунед:

1) Ҳосили ҷамъи ададҳои 220 ва 20-ро 6 маротиба кам кунед.

2) Ҳосили тақсими ададҳои 120 ва 4-ро 5 маротиба зиёд кунед.

2. **Шифоҳӣ.** Падар ба ду фарзандаш ба миқдори баробар асбоби хониш харид: 20-тоӣ дафтар, 2-тоӣ ручка, 3-тоӣ китоб, 1-тоӣ хаткашак ва 1-қуттигӣ қалами ранга, 1-тоӣ дафтари расм. Ў барои соли хониши нав ба ду фарзандаш ҳамагӣ чандтогӣ маводи хониш харидааст?

3. Хаттӣ ҳисоб кунед:

$$272 : 2 \cdot 3 \quad 89 \cdot 5 : 5 \quad (249 + 64) \cdot 3 \quad 460 : 4$$

$$369 : 3 \cdot 5 \quad 74 \cdot 3 : 3 \quad (821 - 485) : 6 \quad 270 : 9$$

4. Ададхоро хонед:

2 007; 3 092; 4 100; 23 254; 4 730; 25 39; 408 513;

5. **Шифоҳӣ**. Адади пеш аз 100 омадаро номбар кунед. Пешоянди адади 1000-ро номбар кунед. Пешоянди адади 9000 ва ададҳои 83560, 91969-ро номбар кунед. Пасоянди ададҳои 75619, 81468, 99 998, 99999-ро номбар кунед.

6. Бо рақамҳо нависед: ҳафтоду панҷ, ҳафтсаду панҷ, шашсаду як, нӯҳсаду навад, нӯҳсаду наваду нӯҳ, шаш ҳазору як, нӯҳ ҳазору нӯҳсаду се.

7. Ададҳои 289, 571, 670, 894, 2389, 37912 чанд садӣ, чанд даҳӣ, чанд воҳид доранд?

8. Компоненти амалро муайян карда, муодилаҳоро ҳал кунед:

$$x + 7010 = 72090$$

$$54000 - x = 3060$$

$$x : 2 = 160$$

$$x \cdot 7 = 49$$

- 1) Ҷамъшавандаи номаълумро чӣ тавр ёфед?
- 2) Тарҳкунандаи номаълумро чӣ тавр ёфед?
- 3) Тақсимшавандаи номаълумро чӣ тавр ёфед?
- 4) Ҳамзарби номаълумро чӣ тавр ёфед?

maktab.tj

ДАРСИ 124

1. Муодилаҳоро ҳал кунед :

$$x + 509 = 2\,820$$

$$3\,200 - x = 2\,000$$

$$x : 4 = 88$$

2. Баробарӣ ва нобаробариҳоро хонед:

$$60 = 59 + 1$$

$$700 + 9 = 709$$

$$80 : 4 < 80 \cdot 4$$

$$80 + 1 > 80 - 1$$

$$700 + 10 > 700$$

$$90 \cdot 3 = 3 \cdot 90$$

3. Ду ҷура 1 кг себ хариданд, ки 5 дона буд. Онҳо себҳоро баробар тақсим кардани шуданд, лекин илоҷашро намеёфтанд. Ба яке 2 дона, ба дигаре 3 дона мерасид. Ҳамсинфашон онро бо осонӣ ҳал кард. Себҳоро чӣ тавр тақсим карданд?

4. Ифода кунед:

1) Бо сантиметр:

$$2 \text{ м} = \dots \text{ см}$$

$$4 \text{ м } 1 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$2 \text{ м } 15 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$7 \text{ м } 54 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$3 \text{ м} = \dots \text{ см}$$

$$5 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$4 \text{ дм } 6 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$5 \text{ м} = \dots \text{ см}$$

$$6 \text{ дм } 2 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

$$7 \text{ дм } 9 \text{ см} = \dots \text{ см}$$

2) Бо десиметр:

$$6 \text{ м} = \dots \text{ дм}$$

$$8 \text{ м} = \dots \text{ дм}$$

$$9 \text{ м } 90 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$6 \text{ м } 20 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$8 \text{ м } 80 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

$$10 \text{ м } 40 \text{ см} = \dots \text{ дм}$$

3) Бо миллиметр:

$$3 \text{ дм } 4 \text{ см} = \dots \text{ мм}$$

$$7 \text{ дм } 9 \text{ см} = \dots \text{ мм}$$

$$9 \text{ дм } 6 \text{ см} = \dots \text{ мм}$$

$$5 \text{ дм } 4 \text{ см} = \dots \text{ мм}$$

5. Амалҳоро иҷро кунед:

$$554 + 56$$

$$905 + 540$$

$$690 + 80$$

$$4500 + 2005$$

$$645 + 209$$

$$630 - 315$$

$$1630 - 30$$

$$6630 - 3300$$

$$80 : 2 : 4$$

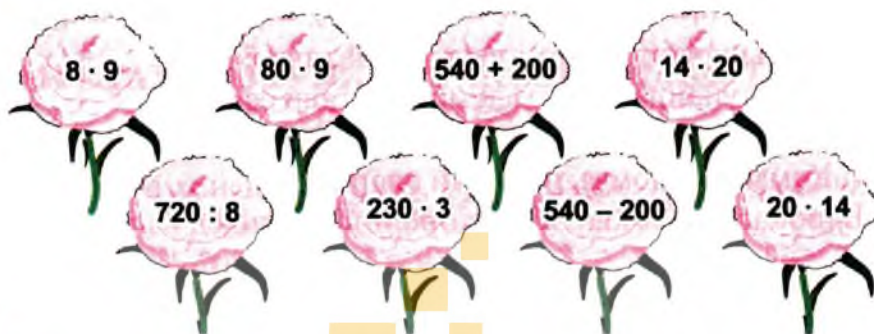
$$80 : 2 : 5$$

$$420 : 7 : 7$$

$$240 : 2 : 8$$

6. Бозии «Кӣ зудтар»

7. Аз коғаз ду доирача (калон ва хурд) буред ва аз онҳо рақами 8-ро созед.

8. Ҳисоб кунед:

$$70 \cdot 4 - 80$$

$$50 \cdot 6 - 50 \cdot 2$$

$$160 : 4 + 100$$

$$120 : 20 + 180 : 30$$

$$30 \cdot 7 + 30 \cdot 3$$

$$110 \cdot 6 - 880 : 8$$

ДАРСИ 125

1. Ифодаҳоро зериҳам навишта, ҳисоб кунед:

$$3239 + 2587$$

$$5854 - 2329$$

$$61438 + 23243$$

$$96872 - 54508$$

$$1436 + 2039$$

$$64396 - 32797$$

$$37007 + 20084$$

$$99991 - 34062$$

2. **Шифоҳӣ.** Ҳосили зарби се адади гуногуни якрақам ба суммаи онҳо баробар аст. Ин ададҳоро ёбед ва суммаи онҳоро ҳисоб кунед.

3. Компоненти амалҳоро номбар карда, онҳоро ҳисоб кунед:

$$128 : 2$$

$$232 \cdot 3$$

$$856 : 8$$

$$190 \cdot 3$$

4. Дар расм 3 нафар варзишгарро мебинед: конкитоз, шиновар ва даванда. Аз расм муайян кунед, ки вақт ва масофа ба кадоми онҳо тааллуқ дорад?

Д.м

5. Ададҳои якрақам, дурақам ва сарақамро номбар кунед, ки онҳо ба адади 3 тақсим шаванд.

6. Ба тақсими бақиядор мисол оред.

7. Тақсимкунанда 6, ҳосили тақсим 9, бақия 2 аст. Тақсимшавандаро ёбед.

8. Дурустии амали зарб чӣ тарз санҷида мешавад? Амали тақсим-чӣ?

9. Бо калкулятор ҳисоб кунед :

$$4530 + 5570 \quad 7650 - 94 \quad 650340 : 90 \quad 580 \cdot 3$$

10. Тарзи ҳисоббарории қимати ифодаҳои зеринро баён кунед ва ин қиматҳоро ёбед :

$$\begin{array}{cccc} 150 \cdot 3 & 232 \cdot 2 & 440 \cdot 2 & 250 \cdot 3 \\ 936 : 3 & 870 : 6 & 120 : 4 & 200 : 5 \end{array}$$

ДАРСИ 126

1. Дар ифодаҳои зерин тартиби иҷрои амалҳоро нишон дода, онҳоро ҳатти ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ll} 4150 + 2140 - 1200 & 15460 - 60 + 80 \\ 71540 - 540 - 1000 & 300 - 1500 + 1250 \\ 2164 - 12 \cdot 2 + 4000 & 47380 + 81 : 9 - 2900 \\ 3008 - 24 \cdot 2 + 2012 & 8 \cdot 6 + 7 \cdot 6 + 50000 \end{array}$$

2. Амалҳоро иҷро кунед.

$$120 : 2 : 4$$

$$280 : 7 \cdot 2$$

$$50 \cdot 6 : 5$$

$$66 : 6 \cdot 5 + 400$$

$$31 \cdot 3 - 7 \cdot 9$$

$$68 : 2 \cdot 34 \cdot 0$$

$$52 \cdot 1 + 40 \cdot 1$$

$$8\,400 + 0 - 8$$

$$400\,1 \cdot 72 - 8 \cdot 9$$

3. Хатти ҳисоб кунед:

$$(544 - 344) + 600 + 8$$

$$(6464 : 64 + 16) + 2009$$

$$6100 + (157 - 7) \cdot 3$$

$$(120 + 80) \cdot 3 - 150$$

4. Ба саволҳо ҷавоб диҳед:

– Амалҳои дараҷаи якум ва дуум кадомҳоянд?

– Агар ифодаи беқавс аз амалҳои дараҷаи якум (ҷамъ ва тарҳ) иборат бошад, амалҳо бо кадом тартиб иҷро мешаванд? Мисол оред.

– Агар ифодаи беқавс аз амалҳои дараҷаи дуум (зарбу тақсим) иборат бошад-чӣ? Мисол оред.

– Агар ифодаи беқавс аз амалҳои дараҷаи якум ва дуум иборат бошад-чӣ?

– Дар ифодаи қавсдор амалҳо бо кадом тартиб иҷро карда мешаванд?

– Агар тақсимшаванда ва тақсимкунанда бо сифр тамом шавад, тақсим чӣ тарз иҷро карда мешавад? Ифодаҳои $80 : 10$, $800 : 10$ чӣ ҳел ҳисоб карда мешаванд? Қимати ифодаҳои $50 \cdot 3$, $250 \cdot 3$ -чӣ?

– Ҳосили тақсим кадом вақт ба тақсимшаванда баробар мешавад? Мисол оред.

– Ҳосили зарб кадом вақт ба яке аз ҳамзарбҳо баробар мешавад? Мисол оред. Ҳосили тақсим кадом вақт ба 1 баробар мешавад? Мисол оред.

5. Мисолҳоро зериҳам навишта ҳисоб кунед ва дурустии онҳоро ду тарз санҷед:

$$3407 + 3\ 853$$

$$6590 - 2380$$

$$43901 + 5\ 679$$

$$95835 - 33210$$

6. Мисолҳоро зериҳам навишта, ҳисоб кунед ва дурустии онҳоро санҷед:

$$283 \cdot 3$$

$$327 \cdot 2$$

$$114 \cdot 5$$

$$98 \cdot 9$$

$$363 : 3$$

$$427 : 7$$

$$549 : 9$$

$$756 : 8$$

7. Қади Ҷамшед 1 м 74 см аст. Ин ададро бо сантиметр ифода кунед. Қади худро чен кунед ва адади ҳосилшударо бо сантиметр ифода кунед.

8. Хоҷагӣ дар як майдон 300 бех помидор шинонда, аз як бехи он 6 кг ҳосил гирифт. Хоҷагӣ аз 300 бех чанд килограмм ҳосил гирифт?

9. Дарозии китоб 21 см, бараш 17 см аст. Ин ададҳоро бо миллиметр ифода кунед.

maktab.tj

МАШҚҲОИ ИЛОВАГӢ

1. Ду сабад 33 кг себ дорад. Дар як сабад 18 кг себ ҳаст. Дар сабади дуюм чанд килограмм себ ҳаст.
2. Дар хоҷагии деҳқонӣ 50-то трактор буд. 12-тои онҳоро ба як замин, 10-тои дигарашро ба замини дигар фиристонданд ва боқимондааш дар таъмир буд. Чанд трактор дар таъмир буд?
3. Дуредгар ду тахта дорад. Дарозии тахтаи якум 18 дм ва дарозии тахтаи дуюм 3 маротиба хурдтар. Дарозии тахтаи дуюм чӣ қадар аст?
4. Ба дӯкони озуқаворӣ 3 қутти қанд оварданд. Дар қуттии якум 8 кг, дар қуттии дуюм назар ба қуттии якум 2 кг зиёд, дар қуттии сеюм назар ба қуттии якум 2 кг кам қанд буд. Ба дӯкон ҳамагӣ чанд килограмм қанд оварданд?
5. Китоб 120 саҳифа дорад. Малика ҳар рӯз 20 саҳифа хонд. Малика чанд рӯз китобро хондааст?
6. Модаркалон якчанд метр матоъро харида ба ду наберааш курта дӯхт. Барои куртаи набераи калонӣ 2 м ва барои куртаи набераи хурдӣ назар ба калонӣ 80 см камтар матоъ сарф шуд. Боз 5 м 50 см матоъ боқӣ монд. Модаркалон чӣ қадар матоъ харида буд?
7. Росткунчаеро тасвир кунед, ки бараш 4 см, дарозиаш аз бараш 2 см зиёд бошад.
8. Дар як синф 15 нафар талабагони аълохон ҳастанд ва дар синфи дуюм миқдори талабагони аълохон 10 нафар зиёдтар аст. Дар синфи дуюм чанд нафар талабагони аълохон ҳастанд? Дар ду синф миқдори онҳо чӣ қадар аст?
9. Порчаи якум аз порчаи дуюм 3 см дарозтар аст. Дарозии порчаи дуюм 5 см аст. Ин порчаҳоро тасвир кунед.

10. Тарафҳои секунҷа 6-сантиметрӣ аст. Периметри ин секунҷаро ҳисоб кунед.

11. Ифода намоед:

$$\begin{array}{lll} 2 \text{ дм} = \dots \text{ см} & 10 \text{ см} = \dots \text{ дм} & 17 \text{ см} = \dots \text{ дм} \dots \text{ см} \\ 20 \text{ см} = \dots \text{ дм} & 30 \text{ см} = \dots \text{ дм} & 32 \text{ см} = \dots \text{ дм} \dots \text{ см} \\ 1 \text{ м } 2 \text{ дм} = \dots \text{ см} & 340 \text{ см} = \dots \text{ м} \dots \text{ см} & \end{array}$$

12. Ифода кунед:

$$\begin{array}{lll} 2 \text{ дақ} = \dots \text{ сон.} & 6 \text{ дақ} = \dots \text{ сон.} & 78 \text{ см} = \dots \text{ мм} \\ 5 \text{ дақ} = \dots \text{ сон} & 9 \text{ соат} = \dots \text{ дақ} & 80 \text{ см} = \dots \text{ мм} \\ 7 \text{ дақ} = \dots \text{ сон} & 11 \text{ соат} = \dots \text{ дақ} & 96 \text{ см} = \dots \text{ мм} \end{array}$$

13. Муқоиса кунед ($>$, $<$, $=$):

$$\begin{array}{lll} 40 \text{ дм} \square 80 \text{ см} & 879 \text{ м} \square 1 \text{ км} & 100 \text{ мм} \square 10 \text{ см} \\ 800 \text{ см} \square 8 \text{ м} & 370 \text{ км} \square 370 \text{ м} & 50 \text{ м} \square 50 \text{ км} \end{array}$$

14. Муодилаҳоро ҳал кунед:

$$\begin{array}{ll} 270 + x = 380 & x - 690 = 710 \\ 48 \cdot x = 96 & x \cdot 6 = 60 \\ x + 370 = 530 & 280 - x = 46 \\ x : 8 = 30 & 84 : x = 4 \end{array}$$

15. Ҳисоб кунед:

$$\begin{array}{ll} 400 + 60 : 3 - 100 & 620 - (220 \cdot 2) : 5 \\ 760 - 360 : 9 + 200 & 300 + (650 - 450) \cdot 2 \\ 360 : 4 + 90 \cdot 2 & 12 \cdot 5 - 30 + 170 \\ (900940 + 50) : 10 - 89 \cdot 0 & (80000 - 79000) \cdot 0 + 54 \\ (10000 - 100) : 100 & 252 \cdot 2 + 31 \cdot 7 \\ 93054 + (80320 - 27691) & 420 : 6 + 970 : 10 - 82 \\ 16824 + (12041 - 664 : 8) & 212 : 12 \cdot 66 : 6 \end{array}$$

16. Ададҳоро бо суммаи разрядӣ иваз кунед:

$$493, 5322, 5520, 11401, 64897, 382624, 400136, 35633784.$$

17. Ҳосили тақсим ва бақияро ёбед:

$962 : 8$

$788 : 6$

$497 : 7$

$295 : 3$

$579 : 4$

$805 : 3$

$371 : 2$

$607 : 4$

18. Ҳисоб кунед:

63 сомону 25 дирам – 51 сомону 36 дирам;

$18 \text{ т } 761 \text{ кг} - 43 \text{ т};$

$542 \text{ кг} + 5 \text{ т } 122 \text{ кг} - 3 \text{ т } 88 \text{ кг};$

$19 \text{ м } 10 \text{ см} + 90 \text{ см};$

$6 \text{ км } 300 \text{ м} + 800 \text{ м} - 4 \text{ км}.$

19. Шашяки адад ба 50, 65, 75 баробар аст. Худи ададро ёбед.

20. Бо килограмм ифода кунед:

6 т

11 т

13 т

17 т

45 т

56 т

21. Бо тонна ифода кунед:

6000 кг

10000 кг

21000 кг

72000 кг

22. Бо тонна ва килограмм ифода кунед:

2260 кг

3364 кг

6500 кг

70003 кг

90901 кг

23. Ҳисоб кунед бо тоннаю килограмм ифода кунед:

$2404 \text{ кг} + 2305 \text{ кг}$

$4402 \text{ кг} + 2709 \text{ кг}$

$4500 \text{ кг} + 4000 \text{ кг}$

$8020 \text{ кг} + 2467 \text{ кг}$

$8 \text{ т } 600 \text{ кг} - 900 \text{ кг}$

$19 \text{ т} - 600 \text{ кг}$

$8 \text{ т } 235 \text{ кг} - 750 \text{ кг}$

$10 \text{ т } 435 \text{ кг} - 1 \text{ т } 900 \text{ кг}$

$9 \text{ т } 450 \text{ кг} - 400 \text{ кг}$

$15 \text{ т } 650 \text{ кг} - 900 \text{ кг}$

24. Бо сентнер ифода кунед:

20 т

56 т

89 т

95 т

100 т

140 т

25. Ҳисоб кунед:

$35 \text{ т} + 45 \text{ т}$

$29 \text{ т } 4 \text{ с} - 25 \text{ т}$

$27 \text{ т } 7 \text{ с} + 32 \text{ т } 4 \text{ с}$

$31 \text{ т} - 6 \text{ с}$

$29 \text{ т } 9 \text{ с} + 32 \text{ т } 30 \text{ с}$

$60 \text{ т } 22 \text{ с} - 12 \text{ с}$

26. Адади 36 аз адади 6 чанд маротиба зиёд аст? Адади 6 аз адади 18 чанд маротиба кам аст?

27. Баландии дарахти арча – 10 м, дарахти бед – 5 м. Баландии дарахти арча аз баландии дарахти бед чанд маротиба зиёд аст?
28. Каратнокии ҷуфти ададҳои додашударо муқоиса кунед:
16 ва 4 28 ва 7 42 ва 7 54 ва 9 45 ва 9 25 ва 5.
Аз ҳосили тақсими онҳо баробарӣ нависед.
Намуна: $16 : 4 = 28 : 7$.
29. 1) Бо рақамҳо нависед: шаш ҳазору даҳ, чилу як ҳазору дусад, ҳафтсату се ҳазору яксату чордаҳ, наваду нӯҳ ҳазору чорсату панҷоҳу панҷ.
2) Аз ҳосили тақсими ададҳои 63 ва 7, 54 ва 9 нобаробарӣ тартиб диҳед.
30. Бузургӣҳои додашударо бо назардошти каратнокӣ муқоиса кунед:
20 см ва 5 см 3 дм ва 3 см 60 дақиқа ва 20 дақиқа
300 м ва 6 м 50 мм ва 5 см 1 соат ва 45 дақиқа
31. Қоидаҳои ёфтани адади номаълумро ба хотир меорем.
1) Муодилае нависед, ки дар он тарҳшаванда номаълум бошад.
- Қоидаи ёфтани тарҳшавандаи номаълумро оред.
2) Муодилае оред, ки дар он тарҳкунанда номаълум бошад ва онро ҳал кунед.
- Қоидаи ёфтани тарҳкунандаи номаълумро номбар кунед.
3) Муодилае нависед, ки дар он тақсимкунанда номаълум бошад.
- Қоидаи ёфтани тақсимкунандаи номаълумро гуед.

МУНДАРИҶА

БОБИ 1. ТАКРОРИ МАВОДИ СИНФИ 2

Хондан ва навиштани ададҳо дар доираи 1000	4
Ҷамъ ва тарҳ дар доираи 1000	5
Санҷиши ҷамъ ва тарҳ	6
Зарб ва тақсим	7
Санҷиши зарб ва тақсим	9
Зиёд ва кам кардани ададҳо	11

БОБИ 2. НУМЕРАТСИЯИ АДАДҲО АЗ 1000 ТО 100000

Хондан ва навиштани ададҳо дар доираи 1000	14
Нумератсияи ададҳо аз 1000 то 10000	18
Баробарӣ ва нобаробарӣ	19
Хондан ва навиштани ададҳо дар доираи 10000	21
Разряди даҳҳазориҳо	22
Разряди садҳазориҳо	26
Ҷадвали разрядҳо	28
Ҷадвали синфҳо	29

БОБИ 3. ҶАМЪ ВА ТАРҲИ АДАДҲОИ БИСЁРРАҚАМА

Ҷамъ ва тарҳи шифоҳӣ дар доираи 10000	32
Ҷамъ ва тарҳи ададҳои яклухт	33
Ченакҳои дарозӣ. Сантиметр ва миллиметр	35
Муқоисаи сантиметр ва миллиметр	37
Километр. Ҷадвали ченакҳои дарозӣ	38
Ифода кардани бузургиҳо	40
Ҷамъдардоираи 10000 ва 100000	42
Тарҳ дар доираи 10000 ва 100000	44

Тартиби иҷрои амалҳо дар ифодаҳои беқавс	48
Тартиби иҷрои амалҳо дар ифодаҳои қавсдор	50
Ифодаҳои ҳарфӣ	55
Масъалаҳои баръакс	59
Ёфтани ҳиссаи адад	64
Ёфтани адад аз рӯи ҳисса	66

БОБИ 4. МАВОДҲОИ ГЕОМЕТРӢ

Кунҷ. Кунҷи рост. Муқоисаи кунҷҳо.	69
Бисёркунҷа	73
Секунҷаҳо. Секунҷаи росткунҷа	79
Секунҷаи кундкунҷа	81
Секунҷаи тезкунҷа	83
Росткунҷа	85
Квадрат	87
Хосияти росткунҷа ва квадрат	88
Периметри росткунҷа	90
Периметри квадрат	91
Периметри секунҷа	93
Периметри бисёркунҷа	94

БОБИ 5. ЗАРБ ВА ТАҚСИМИ ҒАЙРИҶАДВАЛӢ

Зарби адади яклухт ба адади якрақама	97
Тақсими адади яклухт ба адади якрақама	98
Зарби адади яклухт ба адади яклухт	100
Тақсими адади яклухт ба адади яклухт	101
Тақсими бақиядор. Тақсими хаттӣ.....	103
Зарби адади дурақама ба адади якрақама	108
Зарби адади дурақама ба адади якрақама бо тарзи зерихам..	109

Зарби адади дурақама ба адади дурақама	110
Тақсими адади дурақама ба адади якрақама	112
Ченакҳои вақт. Сол, моҳ, ҳафта	115
Соат. Дақиқа. Сония	117
Шабонарӯз	119
Тақсими адади дурақама ба адади дурақама	125

БОБИ 6. МУОДИЛА

Ёфтани ҷамъшавандаи номаълум	131
Ёфтани тарҳшавандаи номаълум	133
Ёфтани тарҳкунандаи номаълум	136
Ёфтани ҳамзарби номаълум	138
Ёфтани тақсимшавандаи номаълум	140
Ёфтани тақсимкунандаи номаълум	141

БОБИ 7 АМАЛҲОИ АРИФМЕТИКӢ ДАР ДОИРАИ 100000

Ҷамъ ва тарҳи шифоҳӣ	143
Зарб ва тақсими ададҳои бо сифр тамомшаванда ба адади якрақама	145
Зарб ва тақсими адади серақама ба адади якрақама	147
Килограмм ва грамм	150
Килограмм ва тонна	153
Сентнер ва тонна	155
Зарби сумма ба адад	157
Қонуни ҷойивазкунии зарбшавандаҳо	160
Гуруҳбандии ҳамзарбҳо	163
Тасвири ададҳо дар нури ададӣ	166
Тасвири ададҳо бо ёрии диаграммаҳо	167
Мавод барои такрор	169
Машқҳои иловагӣ	193

ҲАМИДОВА АҲСАНАБОНУ,
БОБОЕВА ШАРИФГУЛ,
ҶОНМИРЗОЕВ ЭРАҶ

МАТЕМАТИКА

китоби дарсӣ барои синфи 3

Муҳаррирон: Алиев Б., Камолиддинов Б.

Муҳаррири ороиш: Ғаниев И.

Ороишгари компютерӣ: Юнусова Л., Қазберович В.

Рассомон: Имоудинова С., Мавлонов А.

maktab.tj

Ба матбаа 10.11.2011 супорида шуд. Ба ҷоп 9.12.2011 имзо шуд.

Андозаи қоғаз 70x90 1/16. Қоғази офсет. Ҷопи офсет.

Ҷузъи ҷопии асли 12,5. Адади нашр 125000. Супориши №7.

Ҷамъияти маҳдудмасъулияти «СОБИРИЁН»
Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, х. Рӯдакӣ 37.
e-mail: sobiriyon@yandex.ru